کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٨٦ ■ شەممە، ١٥ی بەفرانباری ١٤٠٣ _ ٤ی ژانوییەی ٢٠٢٥

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

پەیامی پیرۆزبایی کاک مستەفا هیجری بەبۆنەی سەری ساڵی نوێی زایینی

نوێبوونەوەی ساڵی زایینی و هاتنی ساڵی نوێی ٢٠٢٥ لە سەرجەم مەسیحییانی جیهان، پەیڕەوانی ئەم ئایینە و هەروەها ئەو کەسانەی کە ساڵی نوێی زایینیدا جێژن دەگرن، پیرۆز بێت.

لە هەلومەرجێکدا پێشوازی لە نوێبوونەوەی ساڵی زایینی دەکرێت کە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست وەک ناوچەیەکی فرەئایین و فرەنەتەوە، لەگەڵ گۆڕانکاریی جیدی بەرەوڕووە. لەم دۆخەدا هیوا دەخوازم کە ساڵی نوێی زایینی و هەلومەرجی نوێی سیاسی، ببێتە مایەی بەرەوپێشچووونی ڕەوتی ئازادی و بەها کۆمەڵایەتییەکان لە ناوچەکە و ئاشتییەکی دادپەروەرانە، بەرابەریی نەتەوەکان و سەقامگیریی بەدوادا بێت.

هیواداریشم نەتەوەکانی ئێران لە ئەنجامی هەلومەرجی ئاماژە پێدراودا، ڕووی تەبایی و ئازادی بە خۆیانەوە ببینن. بە تایبەت کە پەیڕەوانی ئایینی مەسیح و ئایینزاکانی دیکە، لە لایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە و بە ناوی پیرۆزییەکان و شەریعەتی ئیسلامییەوە سەرکوت دەکرێن و لە ئازادییە ئایینی و سیاسی و مافە بنەڕەتییەکانیان بێبەش کراون.

بە هیوای ئاشتی، تەبایی، ئازادی و یەکسانیی گەلانی ناوچە.

مستەفا هیجری

١١ی بەفرانباری ١٤٠٣ (٣١ی دێسامبری ٢٠٢٤)

زەویی ئێمە دانی ئێوەی لێ شین نابێ

ئێرە زێدی گڕ و نیشتمانی خاکیپۆشانی جامانە دەملە

حیزبی دێموکرات:

هیچ جۆرە وتوویژ و دانووستانێکمان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی لە ئارادا نیە

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ڕوونکردنەوەیەکدا ڕوو بە بیروڕای گشتی، دەنگۆی دانوستانی نێوان خۆی و کۆماری ئیسلامیی ئێرانی ڕەت کردەوە.

دەقی ڕونکردنەوەکە بەم جۆرەیە:

چەندرۆژ پێش ئێستا و لە وتارێکی ڕۆژنامەنووس ئەنوەر حسێن (بازگر) کە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بڵاو بۆتەوە و لەچەند سەردێرێکدا باس لە دۆخی کورد لە گۆڕانکارییەکانی ناوچەکەدا دەکات، لەسەر حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران چەند خاڵێک باس کراوە کە زانیارییەکانی هەڵە و ناڕاستن. نووسەر لە بەشێک لە بابەتەکەدا باس لە پرسێک بە ناوی "دانوستانەکانی نێوان حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و تاران لە بەغدا" و بێئاکاممانەوەی ئەم "دانوستانانە" دەکات!

لەم پێوەندییەدا ڕوو بە بیروڕای گشتی ڕادەگەیەنین؛ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، وێڕای باوەڕی لەمێژینەی بە دیالۆگ و وتویژ وەک ئەسڵ و پرەنسیپێکی خەباتکارانە لەپێناو چارەسەری ئاشتیخوازانەی پرسی نەتەوایەتیی خەڵکی کوردستانی ئێران، هیچ جۆرە وتوویژ و دانوستانێکی لەگەڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا نیە و هەروەها سیاسەت و پێوەندییەکانی حیزبی دێموکراتیش لە ئاست وڵاتان و لایەنە سیاسییەکان، لەسەر ئەساس و بنەمای بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵکی کوردستان داڕێژراوە و، هەر لەسەر هەمان ڕێچکە دەمێنێتەوە و دەچێتە پێش.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ناوەندی ڕاگەیاندن
٣ی بەفرانباری ١٤٠٣ی هەتاوی

وتاری حیزبی دێموکرات لە کۆبوونەوەی شورای ئینترناسیۆنال سۆسیالیست:

پشتیوانی بزووتنەوە ڕەواکەمان بۆ گەیشتن بە مافە سیاسی، نەتەوەیی و مرۆییەکانمان بن

... بەداخەوە زۆر جار پێشێلکاریی مافی مرۆڤ لە نێوخۆی وڵات بەهۆی کۆماری ئیسلامی و ئەو جینایەت و کارەساتانەی ڕێژیم خوڵقاندوویەتی و لەسەریان بەردەوامە، پتر وەک بابەتێکی نێوخۆیی وڵاتی ئێرانی دەبیندرێ. ئێمە لەسەر ئەو باوەڕەین ئەگەر کۆمەڵگەی جیهانی و وڵاتانی ئورووپایی بەتایبەت، لە ڤییەن بەسەر تێرۆری د. قاسملوودا تێنەپەڕیبان و هەڵوێستی شیاویان هەبا و سنوورێک بۆ دەستدرێژییەکانی ئەم ڕێژیمە داندرابا، لەوانەبوو نە تێرۆری مێکۆنووس لە ئاڵمان ڕووی دابا و نە تێرۆریزمی کۆماری ئیسلامی بەمجۆرە لە ئورووپادا بڵاو بباوە کە دەیان کەس لە هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیم لە نێودڵی ئورووپای دێموکراتدا بکرێنە ئامانج. بەڵام بێدەنگی و بێهەڵوێستیی کۆمەڵگەی جیهانی دەستی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانی بۆ بەردەوامیی کردەوە تێرۆریستییەکانی لە جیهان و ئاژاوەگێڕی و قەیرانخوڵقێنییەکانی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ئاوەڵا کرد....

پاش ڕووداوەکانی ٧ی ئۆتۆبەر ئەم چاوەڕوانییە لە کۆڕ و کۆمەڵە نێودەوڵەتییەکان، ناوەندەکانی بڕیار و وڵاتانی دێموکرات دەکرێ کە ئاڵوگۆڕەکانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە هەند بگرن و پشتیوانی جووڵانەوەی دێموکراتیک و مافخوازانەی گەلانی ئەم ناوچەیە بن. بەتایبەت لە بەرانبەر ڕێژیمی سەرکوتگەر و دیکتاتۆری کۆماری ئیسلامی بێهەڵویست نەبن و بە گوشارخستنەسەر کۆماری ئیسلامی ئەم ڕێژیمە سەبارەت بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ و کردەوە جینایەتکارەکانی وەڵامدەر بکەن. هاوکات دەنگی خۆیان بخەنە پاڵ دەنگی گەلانی مافویست و ئازادیخوازی ئێران و پشتیوانی بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی) بۆ بنیادنانی سیستەمێکی دێموکرات و سیکۆلار لە ئێران بن.

[دەقی وتاری حیزب لە کۆبوونەوەی شورای ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست و بڕیارنامەی پێوەندیدار بە پرسی کورد لە کۆبوونەوەیەدا لە لاپەڕە ٣دا بخوێنەوە]

بانگکرانی ٥٨ کەس لە پیرانشار بە تاوانی! دەملکردنی جامانە

لە ڕۆژانی ڕابردوودا لانیکەم ٥٨ کەسی خەڵکی شارەکانی مەهاباد، بۆکان و پیرانشار، لەوانە ئەندامانی بنەماڵەی شەهیدانی بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی) دوای بەشداریکردنیان لە زەماوەندێک، لە لایەن ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە بانگ کراون و پەروەندەیان لەدژ دروست کردوون.

بانگکرانی ئەم دەیان کەسە دوای بڵاوبوونەوەی چەند وێنەیەک لە بەشداریکردنی بە کۆمەڵیان بە جلوبەرگی کوردی و جامانە لە زەماوەندێکدا بوو. سوپای پاسداران لە چەند ساڵ لەوەپێشەوە بەڕەسمی بەکارهێنانی «جامانە»ی بە هێمای حیزبە کوردستانییەکانی دژبەری حکوومەت ڕاگەیاندوە و بەکارهێنانی جامانەی لە ڕێوڕەسمەکانی نەورۆزدا قەدەغە کردوە، بەڵام خەڵکی کوردستان نەک پێملی ئەو بڕیارە نەبوون، بەڵکوو ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر بایەخ بە پەرەدان بەو نماد و سیمبولە نەتەوەییە دەدەن

موجتەبا مەحموودی، دادستانی پیرانشار تۆمەتی «پڕوپاگەندە دژی حکوومەت لەڕێگای هێماسازیی داواتە پاڵ ئەم بانگکراوانە.

تراویلکەی دەشتی قوم
د. ئاسۆ حەسەنزادە
٢

بەجیهانیبوونی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان
فواد خاکیبەیگی
٦

خیانەت بە فەلسەفە و ڕووناکبیری!
شاڕوخ حەسەنزادە
٧

پێویستیی پشتگیری لە ئۆپۆزیسیۆنی کورد
د. لوقمان ڕادپەی
١٠

کۆتا بزمارەکان لە تابووتی "بەرەی موقاوەمەی" ڕێژیم
ناسر ساڵحیئەسڵ
١١

خامنەیی و ترس لە داڕمانی ڕێژیمەکەی

لە ماوەی کەمتر لە ١٠ڕۆژدا عەلی خامنەیی، ڕێبەری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران ٣ جار لە کۆڕی لایەنگرانیدا دەرکەوت و لەسەر تازەترین شکستەکانی ڕێژیمەکەی لە ناوچە بە گشتی و سووریە بەتایبەتی قسەی کرد. دەرکەوتن و قسەکانی خامنەیی دەکرێ زیاتر لە خانەی دڵنەواییکردنی لایەنگرانی و پاساوهێنانەوە بۆ سیاسەتە شکستخواردووەکانی لە ناوچەکە و پێشگیری لەو داڕمانە ئیدئۆلۆژیکە لێک بدرێتەوە کە بەم نزیکانە سەرتاپای نیزامەکەی داگرێت.

خامنەیی لە یەکەم دەرکەوتنی دوای ڕووخانی ڕێژیمی بەشار ئەسەد و دۆڕاندنی یەکێک لە پێگە ئیستراتێژییەکانی لە ناوچەکە، هەموو هەوڵی ئەوە بوو ڕەوایەتێکی پێچەوانەی لەو شکستە هەبێت کە لە سووریە تووشی هات. ئەو بەوپەڕی داماوییەوە گوتی؛ "ئێمە هەموو هەوڵێکی خۆمان دا نەهێڵین سووریە تووشی ئەو بارودۆخە بێت، بەڵام ئەوان –کەمەبەستی ئیسرائیل و ئامریکا بوو– هەموو ڕێگاکانیان گرتبوو"! پاشان خۆی لەژێر باری بەرپرسیارییەتییەکی ئایدۆلۆژیک کە بۆ ڕێژیمەکەی ساز کردبوو، دزییەوە و گوتی؛ "خۆ قەرار نییە ئێمە لەبری ئەرتەشی ئەو وڵاتە شەڕ بکەین"!

بەڵام دوای یەکەم دەرکەوتنی خامنەیی و ئەو قسانەی لەسەر پاشەکشەی سەرشۆڕانەی سپا شکستخواردووەکەی لە سووریە، لایەنگرانی توندڕەو و "انقلابی" هەر لە "جەزم"ی بەناو "مدافعین حرم" دان و نایانهەوێ باوەڕ بە تێکڕووخانی ڕێژیمەکەیان بێنن. بۆیە لە دەرکەوتنێکی دیکەیدا خامنەیی ئەمجارەیان بە هەڕەشە لەو کەس و لایەنانەی بە ڕوومالّی ڕووداوەکان "دڵی خەڵک سیس دەکەن" و وەک ئەو ڕەوایەتی ڕووداوەکانی سووریە ناکەن، دیسان وەک هەمیشە قۆڵی لە خەڵەتاندنی لایەنگرانی بە درووشمدان هەڵماڵی و گوتی؛ "زۆر ناخایەنێ دۆخی سوریە دەگۆڕێ و بەرەی مقاومەت زیاتر لە هەمیشە گەشە دەکاتەوە". بەڵام بە پێی ڕووداوەکان و ئەوە لە سووریە و دەوروبەر دەبیندرێ، سووریە بەرەو ئاقارێکی جیاواز لە لێکدانەوەکەی خامنەیی هەنگاو دەنێ و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر قوڵایی شکستی سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران لە ناوچەکە دەردەکەوێت.

بەپێچەوانەی ڕەوتی ١٠ –١٢ ساڵی ڕابردوو کە لایەنی سەرەکیی قسەکردن لە داهاتووی سووریە، ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بوو، ئێستا کۆماری ئیسلامیی ئێران جیا لە دەرکراوێکی گۆڕەپانی سیاسیی سووریە و شەریکەتاوان و جینایەتەکانی ڕێژیمی بەشار ئەسەد شتێکی دیکە نیە.

خامنەیی ڕاشکاوانە دانی بەم شکستەدا نەناوە، بەڵام نێورۆکی قسەکانی لە سووریە جیا لە دانپێدادانێکی ناڕاستەوخۆ بەم شکستە سیاسی و مەیدانی و ئیدئۆلۆژیکییە، شتێکی دیکەی لێ ناخوێندرێتەوە. ناوبراو لە تازەترین دەرکەوتنیدا کە دوێنێ یەکشەممە ٢ی بەفرانبار بوو، بۆجارێکی دیکە و ئەمجارەیان لە کۆبوونەوەیەکدا بۆ جارێکی دیکە لەسەر سووریە قسەی کرد و ئەمجارەیان کە دیار بوو تەنیا بۆ مەداحەکان قسەی کرد، کۆتا بزماری لە تابووتی مردنی خۆی و ڕێژیمەکەی لە سووریە دا. خامنەیی کە چەند ڕۆژ پێشتری لە زمان کاربەدەستانی دەوڵەتەوە باسیان لە دامەزراندنی پێوەندی لەگەڵ دەسەڵاتی تازەی سووریە دەکرد، لەم کۆبوونەوەدا داوای لە "لاوانی سووری" کرد کە دژ بەو کەسانەی ئەم دۆخەیان ناوەتەوە و ئەوانەش کە هاوکاری پێکهێنانی دۆخەکە بوون، ڕاپەڕن. ناوبراو گوتی؛ "لاوانی سووری هیچیان نەماوە بۆ لەدەستدان... بۆیە مافی خۆیانە دژ بەوەو دۆخەی هاتۆتە پێش ڕاپەڕن...". ئەوەش لە حاڵێکدایە لاوانی سووریە تا ئێستاش شەوانە لە گۆڕەپانە گشتییەکاندا شایی دەگێڕن و هەڵدەپەڕن و سەرمەستی ڕووخانی ڕێژیمێکن کە هاوپەیمانی ڕێژیمەکەی خامنەیی بوو.

خامنەیی کە لە نزیکەوە شاهیدی تێکرمانی ئیدئۆلۆژیی کۆماری ئیسلامی و سیاسەتی ناردنە دەرەوەی شۆڕش و سازکردنی هێزە نیابەتییەکان لەنێو ڕێزی لایەنگرانیەتی، بۆ دەربازکردنی خۆی و لایەنگرانی لەو بارە قورسە لە شکستهێنانی هێزە نیابەتییەکانی، بەوپەڕی ڕووهەڵماڵاوییەوە گوتی؛ "ئێمە هێزی نیابەتیمان نەبووە و ئەگەر بمانهەوێ هەر کاریک بکەین پێویستمان بە نیابەتی نیە"!!

خامنەیی کە لە دەرکەوتن و دەربڕینەکانیدا بەتەواوەتی هەست بە بێهێزی، بێهیوایی و شکستی سیاسیی ڕێژیمەکەی دەکرێ، ناتوانێ پێش بە داڕمانی دەروونی و باوەڕە ئیدئۆلۆژیکەکانی لایەنگران و هەڵوەرینی ڕیزەکانیان بگرێ. ناوبراو دەبێ لەوە تێگەیشتبێ کە ڕێژیمەکەی پێش ئەوەی تووشی هەر جۆرە هەڕەشەیەکی دەرەکی بێتەوە، لەبەردەم داڕمانێکی نێوخۆییدایە، بۆیە نیگەرانی کەوتنی کۆڵەکە ڕزیوەکانی ئەم قەوارە شەکەت و بێکەڵکەیە. بەخۆڕایی نییە پەیتاپەیتا بە کۆبوونەوەی تەوجیهی و پاساوهێنانەوە، هەوڵ دەدات لەسەرپێیان ڕابگرێت کە نە تەمەنی ئەو مرادی ئەو کارەی ماوە و نە قەوارەی (ڕێژیمەکە) هیچ دەرفەتێکی بۆ نۆژەنکردنەوە و پاراستنی لە بەردەمدایە.

تراویلکەی دەشتی قوم

د. ئاسۆ حەسەنزادە

سەرەڕای دەیان قەیرانی نێوخۆیی و دەرەکی و کەڵەکەبوونی کێشە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان، هەروەها بێزاریی لەڕادەبەدەری خەڵک و چەند جار هەستانی چین و توێژی جیاوازی کۆمەڵگەی ئێران بەدژی کۆماری ئیسلامی، ئەو ڕێژیمە هێشتا لەسەر کار ماوە و تا ئێستا نەڕووخاوە. لە دەسپێکی چل و حەوت ساڵەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا، لەکاتێکدا بزووتنەوەی ژینا خەباتی خەڵک و گەلانی ئێران بەدژی ئەو ڕێژیمەی بردە قۆناغێکی بێگەڕانەوە لە قەڵشت خستنە دیواری ترس و خۆیەکلاکردنەوەی خەڵک لەگەڵ ئەو ڕێژیمە و دوای ئەوەی بە ڕووخانی حکومەتی بەشار ئەسەد دەستەکانی ڕێژیمی ئێران لە ناوچەدا لە هەموو کاتێک زیاتر کورت کرانەوە و ڕۆژئاواییەکانیش باسی گەڕاندنەوەی گەمارۆکان و تەوژمی نوێ بۆ سەر تاران دەکەن، هەق وایە لە خۆمان بپرسینەوە ڕازی مانەوەی ئەو ڕێژیمە چیە و چ شتێک هێشتا دەتوانێ ڕێژیم لە هەڵدێری کۆتایی بگێڕێتەوە.

ڕازی نەڕووخانی تا ئێستای کۆماری ئیسلامی فرەچەشنە. بەپێچەوانەی زۆربەی ڕێژیمە دیکتاتۆرەکانی دنیا، کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتاوە جێگیربوون و مانەوەی خۆی لە چەندین لاوە دەستەبەر کردبوو. هەربەو پێیە ڕووخانی ئەو ڕێژیمەش زیاتر لە هۆکارێکی پێویستە. زۆر فاکتەر هەن کە ئێستاش وەک کارتی یاری لە دەستی کۆماری ئیسلامیدا ماون، بەڵام بە تەواوی لاواز بوون یا لانیکەم برشتی جارانیان نەماوە و دەکرێ لاوازتریش بکرێن. لەنێو ئەو فاکتەرانەدا دەتوانین ئاماژە بە سەرکوتی جیابیران و ترساندنی خەڵک، کایەکردن بە هەستی مەزهەبی و نەتەوەیی خەڵک، بەرزکردنەوەی داوەڵی لەبەریەکهەڵوەشانی ئێران، ساتوسەودا بە مەوقعییەتی ژیئۆستراتژیکی ئێران، سوودبردن لە شکڵنەگرتنی ئالتێرناتیڤێکی جیدی و لە هەمووی گرینگتر بەکاربردنی ئۆختاپووسی ئیدی پەڕوپۆکراوی پراکسییەکانی ڕێژیم لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا بە بیانووی ناردنە دەرەوەی شۆڕش و بەپێی تازەترین دانپێدانانی خودی خامنەیی بۆ دوورخستنەوەی مەترسیی هاتنی دوژمن بۆ نێو ماڵەکەی بکەین.

نەخش و توانای خەڵک و لایەنەکانی نەیاری کۆماری ئیسلامی بۆ گۆڕینی کارکردی ئەو فاکتەرانەی سەرەوە بۆ هەموویان وەک یەک نیە. بەپێچەوانەی ئەوە کە لە دەوڵەتانی دیموکراتیک و تەنانەت مەیلە و دیموکراتیکدا دەبینین، زۆربەی ئەو فاکتەرانە بە داوا و ئارەزووی خەڵک ناگۆڕێن و لەدەست خەڵکدا نین. بۆ نموونە لە بەرامبەر سیاسەتی سەرکوتدا کە وێدەچێ تا سەر ئەو ڕێژیمە هەر پەنای بۆ ببا، خەڵک تەنیا دەتوانن خۆیان ڕێک بخەن، یەکگرتووتر بن و ڕێکارەکانی خۆڕاگری و و خۆپاراستن و هاوپێوەندیی نێوانیان باشتر بکەن. بە هەمان شێوە، بەرنامە تێکدەرییەکانی ڕێژیم لە ناوچەدا و پشتیوانی لە تێرۆریزم یان ساتوسەودا بە هەڵکەوتی ستراتژیکی و سەرچاوەکانی ئێران بەتایبەتی لەڕوانگەی دابینکردن و گواستنەوەی وزەوە فاکتەرگەلێک نین کە گۆڕینیان لە دەسەڵاتی خەڵکدا بێ. لە باشترین حاڵەتدا نەیارانی کۆماری ئیسلامی دەتوانن لە ڕێگای ئامرازە دەڵمە و پەرش و بڵاوەکانی دەرەوەی وڵاتەوە لەلای بیروڕای گشتیی نێونەتەوەیی و ناوەندەکانی بڕیاری جیهانی لەو بارەوە بەدژی ڕێژیم لۆبیگەری بکەن.

لە بەرامبەردا، هێندێک فاکتەری دیکە هەن کە خەڵک و هێزەکانی نەیاری کۆماری ئیسلامی دەتوانن لەواندا نەخشی چالاک و شوێندانەر بگێڕن، بۆ نموونە دروستکردنی بنەماکانی لێکگەیشتنی گشتی بەمەبەستی پووچەڵکردنەوەی فێڵ و پیلانەکانی ڕێژیم بۆ پەرەپێدان بە درزی کۆمەڵایەتی و پچڕاندنی پردەکانی هاوپێوەندیی نێوان چین و توێژەکانی کۆمەڵگە؛ دۆزینەوە و قووڵکردنەوەی پاڵنەرە هاوبەشەکانی خەبات بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی، تۆکمەکردنەوەی مایەکانی دروستکردنی ئالتێرناتیڤی کۆماری ئیسلامی یا لانیکەم جەمسەرە جیاوازەکانی وەها ئالتێرناتیڤێک، و... هتد.

لەنێو دەستەی دووهەمی فاکتەرەکاندا فاکتەرێک هەیە کە ئەمەیان بە تەواوی لە دەستی ئۆپۆزیسیۆن و خەڵکدایە و خۆ لێ لادان و وەدواخستنی پاساو هەڵناگرێ، ئەویش خۆیەکلاکردنەوە لەگەڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە. یەکێک لە ڕازەکانی جێکەوتن و مانەوەی کۆماری ئیسلامی ئەوەیە کە لە نەخشەسازیی دەستووری و ڕێکخستنی ژیانی نیهادیی ئەو ڕێژیمەدا، سەرەڕای بوونی وەلی فەقیە، باڵەخانە و ویترینێکی بەڕواڵەت بە زەرفییەت و ڕکابەرانە لەسەر بنەما و ژێرخانێکی ئیدئۆلۆژیی پاوانخواز و تۆتالیتاریست دامەزراوە. لەلایەکی دیکەوە، بەپێچەوانەی زۆربەی ڕێژیمە دیکتاتۆرەکانی دنیا و سەرەڕای هەبوونی ناوک و لوتکەی هەرەمی سەرەڕۆیی، لە کۆماری ئیسلامیدا ئەو هەرەمە لە کردەوەدا لەسەر یەک کەس ڕانەوەستاوە و چەندین کۆڵەکەی هەیە. هەر ئەو چەند پایە بوونەشە کە وای کردوە کە ساختومانی کۆماری ئیسلامی، سەرەڕای ڕزین و چەمانی، هەرچۆنێک بێ تا ئێستا دەرەقەتی بوومەلەرزە نێوخۆیی و دەرەکییەکان بێ.

هەر لە درێژەی ئەم تایبەتمەندییە بنەڕەتییەی ڕێژیمدا، کۆماری ئیسلامی توانیویەتی کۆمەڵێک زەرفیەتی هەمیشە قابیلی مەهار لە دەروونی خۆیدا دروست بکا بۆ ئەوەی چ لەڕێگای مەوعیدەکانی هەڵبژاردنی سەرکۆماری و پارلمانییەوە و چ بەهۆی مشتومڕی نێوان باڵ و لاباڵ و کلیڤاژ (سەفئارایی)ە نێوخۆییەکانییەوە، خەڵک و دنیای دەرەوە بە خۆیەوە خەریک بکا بۆ ئەوەی لە نەبوون یان خراپ بوونی بژاری ڕووخانی ڕێژیم بە لێدانی سەربازیی دەرەکی یان هەستانی توندوتیژی خەڵک، ئەو تەمایەیان تێدا پێک بێ کە ڕەنگە لە ڕێگای ڕیفۆرمەوە بتوانن ئاڵوگۆڕ بەسەر ماهییەت و کارکردی ئەو ڕێژیمەدا بێنن. واقعییەتێک هەرچەند تاڵ و درێژخایەن بێ، بەبێ قبووڵکردن و دانپێدانانی ناگۆڕدرێ. ئەو واقعییەتەش ئەوەیە کە ئەو فاکتەرەی دوایی کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە چوار دەیە و نیوی ڕابردوودا بە زیرەکانەترین شێوە پشتی پێ بەستووە، هەمیشە ڕۆڵی سوپاپی دڵنیایی و کاریگەرترین هۆکاری مانەوەی ڕێژیمی گێڕاوە.

ئاشکرایە کە لە هەموو وڵاتێکدا و بۆ هەموو کەس و لایەنێکی لەڕووی سیاسییەوە ساغ و بەرپرسیار، سیناریۆی ئیدەئاڵ و دڵخواز ئەوەیە کە کێشەکان بە نەرمی و لە بەستێنێکی ئارام و لەباری سیاسیدا چارەسەر بکرێن. بەڵام دیکتاتۆرەکان هەمیشە کەڵکی خراپ لە خەون و ئیدەئاڵ و نیازپاکیی نەیارانی خۆیان وەردەگرن هەتا باشتر زەربەیان لێ بدەن و تەفرەقە بخەنە ڕیزەکانیانەوە و لە ئاکامدا تەمەنی خۆیان هەرچی زیاتر درێژ بکەنەوە. ئەوەش ڕاست ئەو شتەیەکە لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا ڕووی داوە، چونکە ئەگەر بەڕاستی کێشەی نێوان کلیڤاژە جیاوازەکانی ڕێژیم لەسەر ماف و داواکارییەکانی خەڵک و بەرژەوەندیی وڵات با نەک لەسەر جێگە و پێگە و قازانجی تایبەتیی باڵەکان و ڕوخسارەکان و چۆنیەتی پاراستنی ئەو ڕێژیمە لە ڕووخان، چل و شەش ساڵ کاتێکی کەم نەبوو بۆ ئەوەی ئەو ڕێژیمە کەمترین ئاڵوگۆڕی پۆزەتیڤ بەسەر ماهییەتی خۆی و دۆخی وڵات و خەڵکدا بێنێ. نابێ لەبیرمان بچێ کە بەڵێنی بەدرۆی باشکردنی دۆخی خەڵک و وڵات و پێوەندییەکانی ڕێژیم لەگەڵ دنیای دەرەوە و بەکورتی تراویلکەی نەرمئاژۆیی لە کۆماری ئیسلامیدا شتێکی تازە نیە بەڵکوو هەر لەدوای سەقامگیر بوونی ئەو ڕێژیمە لە کۆتایی شەڕی هەشت ساڵەدا واتە لە سەرەتای دەهەی دووەمی تەمەنی ڕێژیم و سەردەمی سەرکۆماریی هاشمی ڕەفسەنجانییەوە دەستی پێ کرد.

لە مامەڵە لەگەڵ هەموو ئەو فاکتەرانەی سەرەوە بەتایبەتی ئەمەی دواییدا، ئەرک و ڕیسالەتی خەڵکی کوردستان و هێزە سیاسییەکانیان لە هی باقیی خەڵک و ئۆپۆزیسیۆنی ئێران قورستر و هەستیارترە. هۆیەکەشی ئەوەیە کە کوردستان تەنیا سەرزەمین لە ئێراندایە کە هەر لە ڕۆژی ئەوەڵەوە دەستی ئەو ڕێژیمەی خوێندۆتەوە و بەهۆی ڕاوەستانی بێوچانی لە بەرامبەر ئەو ڕێژیمەدا زۆرترین قوربانیی داوە. لەلایەکی دیکەوە، گەورەترین دەسکەوتی شۆڕشی ژینا کە دەسپێک و قەڵای سەمبولیک و تەنانەت مەیدانیی ئەو بزوتنەوەیە کوردستان بوو، دروستبوونی ئیجماعێکی سەراسەری لە ئێراندا بۆ ڕەتکردنەوەی کۆماری ئیسلامی لە تەواوەتیی خۆیدا بوو. ئەمە دەسکەوتێکە کە نابێ لەخۆڕا و تەنیا بەهۆی کەموکوڕییەکانی ئەو بزوتنەوەیە یان دامرکانی کاتیی بزوتنەوەکە بچێتەوە ژێر پرسیار.

خۆیەکلاکردنەوەی ڕوون و گشتگیری خەڵک لە ئێران و زۆرینەی ئۆپۆزیسیۆن لەگەڵ کۆماری ئیسلامی دەتوانێ خاڵێکی وەرچەرخان لە پرۆسەی ڕووخانی ئەو ڕێژیمەدا بێ، هەروەک کە دەتوانێ سەرەتای قۆناغێک بێ کە یەکسەر ڕووخانی کۆماری ئیسلامیی لێ نەکەوێتەوە (ئەمە پێوەندیی بە فاکتەرەکانی دیکەوە هەیە). ئەو قۆناغە هەرچەندێک بکێشێ ئەوەی لێرەدا گرینگە ئەوەیە کە سەرباری هەوڵەکانی ڕێژیم بۆ درێژەدان بە مانۆڕە فێڵاوییەکانی و هێنانی پزیشکیان وەک بێمایەترین سەرکۆماری مێژووی خۆی کە تەنیا سوودی وی سووککردنی هەرچی زیاتری نیزام و هێنانە سەر بەرەی شتی ژێر بەرەیە، ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی نابێ هەرگیز بکەوێتەوە داوی ئەو کایانەی ڕێژیم کە پاش ئەو هەموو کابینە یەک لەدوای یەکە ئێستا ئیدی دەرکەوتوە کە لە تراویلکەیەک زیاتر نین. لە هەرحاڵدا ئەوە کورد نیە کە دەبێ ببێتە پێشەنگی گەڕانەوەیەکی زیانبەخشی لەم چەشنە بۆ دواوە، بەتایبەتی کە سیگناڵەکانی ڕابردوو قەت هیچیان لێ شین نەبووە.

لێرەدا ڕەنگە ئەو پرسیارە بێتە پێش کە وەها پێداگرییەک لە فڕێدانی بۆ هەمیشەی تەوەهوم بە ئەگەری ئاڵوگۆڕ لە ماهییەت و ڕەفتاری ڕێژیمدا چ شوێنەوارێک لەسەر بردنەپێشی خەباتی فرەڕەهەند لە بەستێنی مەدەنی و جەماوەری و زەروورەتی ئەرکدارکردن و بەشدارکردنی خەڵک لە خەباتی ڕۆژانەدا دادەنێ. وڵامی ئەو پرسیارە ڕوونە. خەباتی فرەڕەهەند بەبێ خەڵک ناکرێ و لەو باسەدا پێویستە حیسابی خەڵک و ڕێژیم بەڕوونی لێک جوێ بکرێنەوە، بەڵام خەباتی مەدەنی و جەماوەری نابێ بە قیمەتی تەوەهوم بە ڕێژیم تەواو بێ و پێویستە ئەو خەباتە لەپێناو ڕووخانی ڕێژیمدا بێ.

هەر لە بنەڕەت ڕا بەشی زۆری ڕێکار و ئاقارەکانی جموجۆڵ و چالاکیی شوناسخوازانەی خەڵکی کوردستان هیچ پێویستی بە کایەکردن لە زەمینی کۆماری ئیسلامیدا نیە و لەهەرحاڵدا بۆ لەمەیداندابوونی گەلی کورد و بەهێزکردنی بنەماکانی کۆمەڵگەی دواڕۆژ و دەستەبەرکردنی هەرمانی ئەو گەلە و پاراستنی زمان و ناسنامە و کولتور و دیمۆگرافی و سەرچاوەکانی زەروورن. بۆ ئەو بابەتانەش کە بابەتی خەباتی ڕۆژ و تاکتیکی سیاسیین –هەروەک ئەزموونی بزووتنەوەی ژینا نیشانی دا– پێویستە پێوەرەکە هەر ئامانجی ڕووخانی کۆماری ئیسلامی بێ. لێرەدا هێزە سیاسییەکانی کوردستان و کۆمەڵگەی مەدەنیی ڕۆژهەڵات دەتوانن بۆخۆیان مەیدانی مانۆڕ بۆ خەباتێکی جەماوەری پێناسە و ڕێکارەکانی دەستنیشان بکەن کە خەڵک نەباتەوە ئەو خانانەی کۆماری ئیسلامی بە مەبەست و ئاجێندای خۆی دیارییان دەکا و بەڕێوەیان دەبا. چونکە ئەگەر کەسیش تەوەهومی بەو ڕێژیمە نەبێ، چوون بۆ نێو کایەگەلێک کە هەرگیز کەمترین پاشەکشەی کۆماری ئیسلامی لە بەرامبەر ویستی خەڵکدا لێ نەکەوتۆتەوە، بەرهەمەکەی تەنیا پەرش و بڵاوکردنی هێزی خەباتگێڕی و درێژ بوونەوەی تەمەنی ڕێژیمە.

ئەگەر قەرار بێ وەک دەڵێن کۆماری ئیسلامی بە کورد ناڕووخێ، کۆماری ئیسلامی بە کوردیش ئیسلاح ناکرێ و دروست نیە لە پرستیژی جوڵانەوەی کوردستان و یەکگرتوویی نێوماڵی کورد لە ڕۆژهەڵات بۆ ئەو بابەتە تێچوو بدرێ. بەپێچەوانەوە، دەکرێ بە خەلاقییەت و ڕاوێژ و دەکارخستنی توانای بژاردەکانی نێوخۆ و دەرەوە زۆر فۆرم و شێوازی دیکە بۆ ئەرکدارکردن و هێنانە مەیدانی خەڵک دەکار بخرێن کە لە خانەی خەباتێکی شوناسخوازانەی گەلێکی ڕزگاریخوازدا پێناسە دەکرێن، بەبێ ئەوەی کۆماری ئیسلامی بتوانێ کەڵکی خراپیان لێ وەربگرێ یا دڕدۆنگی لەنێو ڕیزەکانی بزوتنەوەی کوردستانیان لێ بکەوێتەوە.

ئەگەر ڕۆژێکیش فەرزی مەحاڵ ڕووی دا (کە ڕوو نادا) و لە کۆماری ئیسلامیدا مێهدیەیەک پەیدا بوو گوتی ئەمن گۆرباچۆفی ئێرانم، کەس پێشی پێ نەگرتوە. ئەزموونی دوور و درێژ دەری خستوە کە کورد نابێ بەو خەون و خەیاڵانەوە بژی و نابێ چاوەڕوانی "گۆدۆ" بێ.

حیزبی دێموکرات لە کۆبوونەوەی SI

داوای پشتیوانی و هاوکاریی بەکردەوە و مەیدانیی لە ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان بەتایبەت ئینترناسیۆنال سۆسیالیست دەکەین

ئاماژە: ڕۆژانی ٢١ و ٢٢ی دێسامبری ٢٠٢٤، هەیئەتی حیزبی دێموکرات پێکهاتوو لە دوکتور کوێستان گادانی، بەرپرسی هەیئەتی بەڕێوەبەریی دەرەوەی وڵات، مەولوود سوارە، نوێنەری حیزب لە ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست و گەلاوێژ محەممەدی نوێنەری حیزب لە وڵاتی نۆروێژ بەشداریی کۆبوونەوەی ڕێکخراوی si لە وڵاتی مەراکێش‌یان کرد. لەم کۆبوونەوەیەی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست سەبارەت بە چالاککردنەوەی کۆمیتەی "پرسی کورد" لە ڕێکخراوەکەدا کۆبوونەوەیەک بە بەشداریی هەموو حیزبەکان پێک هێنا کە بریتی بوون لە: حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، پارتی دێموکراتی کوردستان، یەکیەتی نیشتیمانیی کوردستان، کۆمەڵەی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران، کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان و پارتی یەکیەتیی دێموکراتیک (پەیەدە). لەم کۆبونەوەیەدا دوای هەڵسەنگاندنی بابەتەکان و پرس و ڕاوبۆچوونی نوێنەری هەموو حیزبەکان، بڕیار درا کە لەگەڵ ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست ئەم باسە بکرێتەوە و هەروەها لە داهاتووی نیزیکدا کۆبونەوەیەک بۆ ئەم کۆمیتەیە لە باشووری کوردستان پێک بهێندرێت.
"کوردستان" دەقی وتاری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە کۆبوونەوەی شوڕای "ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست"ی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە.

بەڕێز، سەرۆکی ڕێکخراوی ئینترناسیۆنال سۆسیالیست!
بەڕێزان، نوێنەرانی حیزب و لایەنە سیاسییەکان!
بەشدارانی بەڕێزی کۆبوونەوەی شوڕای ئینترناسیۆنال سۆسیالیست !

ئێزنتان لێ دەخوازم بە ناوی ڕێبەریی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و ئەندامانی شاندی هاوڕێمەوە گەرمترین سڵاوتان پێشکەش بکەم و ئارەزووی سڵامەتیتان بۆ بخوازم. خۆشحالم لەم کۆبوونەوە گرینگەدا لەگەڵ ئێوەم و ئاواتی سەرکەوتن بۆ کۆبوونەوەکەمان دەخوازم، هاوکات هیوادارم بە هاوکاری و هاوفکریی یەکتر ئەرکە دەستنیشانکراوەکان ڕاپەڕێنین و دەسکەوتی پتر لە پێشوو بۆ ڕێکخراوەکەمان دەستەبەر بکەین .

بەڕێزان!

ئەم کۆبوونەوەیە لە هەلومەرجێکی هەستیاری نێونەتەوەی و ناوچەییدا بەڕێوە دەچێ و هەتا ڕادەیەکیش سەرنجەکان لەسەر ئاکامی ئەم کۆبوونەوەیە کۆ بووەتەوە. بۆیە هیواخوازم پرسە سیاسییەکان و بابەتەکانی دەستووری کاری کۆبوونەوەکە بە شێوەیەکی کارناسانە و بنەمایی تاوتوێ بکرێن و هەڵوێست و بڕیاری شیاویان لەسەر بدرێت.

لەوانەیە لەم ماوە کورتەدا زۆر بە وردی نەتوانم ئاماژە بە هەموو بابەتەکان بکەم، بەڵام ئەوەی بۆ ئێمە وەک حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران زۆرتر جێی سەرنجە، پرسی پێشێلکردنی مافی مرۆڤ بەتایبەت مافە نەتەوەییەکانی نەتەوە پەراوێزخراوەکان بۆ نموونە بێبەشبوونی میلیۆنان منداڵی نەتەوە کورد و نەتەوە نافارسەکان لە خوێندن بە زمانی دایکی، پرسی ژنان و هەروەها سیاسەتی حاشاکردنی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە شوناس و کولتووری نەتەوەیی و جۆراوجۆرییەکانی دیکە و هەوڵی سیستماتیک بۆ سڕینەوەی جۆراوجۆرییەکان لەو وڵاتەیە.

بەڕێزان!

بەدڵنیاییەوە ئێوە ئاگاداری مێژووی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەن و دەزانن ئێمە بۆ نەهادینەکردنی دێموکراسی و دەستەبەرکردنی مافەکانی گەلی کورد لە ئێران قوربانییەکی زۆرمان داوە. ئێمە لەو پێناوەدا نەکهەر ئەوەی دوو سکرتێرمان لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە تێرۆر کراون، بەڵکوو لە وڵاتانی دراوسێی ئێران و تەنانەت لە ئورووپا کراوینەتە ئامانجی تێرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی. نموونەی ئاشکرا تێرۆری د. سادق شەرەفکەندی سکرتێری پێشووی حیزبەکەمان و شاندی هاوڕێیەتی کە بۆ بەشداری لە کۆبوونەوەی ئینترناسیۆنال سۆسیالیست لە ساڵی ١٩٩٢ هاتبووە ئاڵمان و لە شاری برلین تێرۆر کرا.

جگە لە بەردەوامیی تێرۆر، کۆماری ئیسلامیی ئێران بەدرێژایی دەیان ساڵی ڕابردوو لە نێوخۆی وڵات ناوچە کوردستانییەکانی ئێرانی میلیتاریزە کردوە، بزووتنەوە ئێعترازییەکانی سەرکوت کردوە و چالاکانی سیاسی و ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی ئێمەی دەسبەسەر و ئێعدام کردوە. هاوکات لە دەرەوەی سنوورەکانیش بە پێشێلکردنی سەروەریی سیاسیی عێڕاق و هەرێمی کوردستان و پێچەوانەی هەموو ڕێوشوێنە نێودەوڵەتییەکان بە مووشک و درۆن هێرشی کردووەتە سەر کەمپی ئاوارە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران نیشتەجێ لە بنکە مەدەنییەکانی حیزبی دێموکرات لە قووڵایی خاکی عێڕاقدا.

نوێنەرانی بەڕێزی حیزبەکانی ئەندام لە ئینترناسیۆناڵ!

لێرەدا سەرنجتان بۆ خاڵێک ڕادەکێشم کە بەداخەوە زۆرجار بیستوومانە کە پێشێلکاریی مافی مرۆڤ لە نێوخۆی وڵات بەهۆی کۆماری ئیسلامی و ئەو جینایەت و کارەساتانەی ڕێژیم خوڵقاندوویەتی و لەسەریان بەردەوامە، پتر وەک بابەتێکی نێوخۆیی وڵاتی ئێرانی دەبیندرێ. ئێمە لەسەر ئەو باوەڕەین ئەگەر کۆمەڵگەی جیهانی و وڵاتانی ئورووپایی بەتایبەت، لە ڤییەن بەسەر تێرۆری د. قاسملوودا تێنەپەڕیبان و هەڵوێستی شیاویان هەبا و سنوورێک بۆ دەستدرێژییەکانی ئەم ڕێژیمە داندرابا، لەوانەبوو نە تێرۆری مێکۆنووس لە ئاڵمان ڕووی دابا و نە تێرۆریزمی کۆماری ئیسلامی بەمجۆرە لە ئورووپادا بڵاو بباوە کە دەیان کەس لە هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیم لە نێودڵی ئورووپای دێموکراتدا بکرێنە ئامانج. بەڵام بێدەنگی و بێ‌هەڵوێستیی کۆمەڵگەی جیهانی دەستی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانی بۆ بەردەوامیی کردەوە تێرۆریستییەکانی لە جیهان و ئاژاوەگێڕی و قەیرانخوڵقێنییەکانی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ئاوەڵا کرد.

بەڕێزان!

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران جگە لە سەرکوتی بێ‌بەزەییانەی هەر چەشنە بزووتنەوەیەکی مەدەنی و مافخوازانە و سووکایەتیی ئاشکرا بە کەرامەتی مرۆڤ لە ئاستی نێوخۆییدا، لە ئاستی ناوچەیی و نێونەتەوەییشدا بە پشتیوانی لە تێرۆریزمی دەوڵەتی، بەردوامیی لە پڕۆژە ئەتومییەکانی و پیشەسازیی مووشەکی و چەکە کۆمەڵکوژەکانی بووەتە هۆی قەیران و ناسەقامگیرییەکی بەرفراوان. سیاسەتی دەرەوەی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەسەر بنەمای ئایدۆلۆژییەکەی پشتئەستوور بە دروستکردنی میلیشیا و هێزی کرێگرتەی جۆراوجۆر لە وڵاتانی دراوسێ و تەیارکردنیان بە مووشەک و درۆن، نائەمنی و ناسەقامگیری زۆری لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا خوڵقاندوە کە ڕاستەوخۆ ناڕاستەوخۆ پریشکەی ئەم ئالۆزییانە بەر وڵاتانی ڕۆژئاواییش کەوتوە.

دەستتێوەردانی سیاسی لە کاروباری غەزە، لوبنان و سووریە نموونەی هەرە زیندووی ئەم سیاسەتە قەیراخوڵقێنەی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە. ئێستا پاش شەڕی یەک ساڵەی حەماس و حیزبوڵڵای لوبنان دژی ئیسرائیل بە دنەدانی ئێران و دەستێوەردانی میلیشیاکانی دیکەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە یەمەن و عێڕاق و، پاش ڕووخانی ڕێژیمی بەشار ئەسەد لە سووریە؛ ئەم چاوەڕوانییە لە کۆڕ و کۆمەڵە نێودەوڵەتییەکان، ناوەندەکانی بڕیار و وڵاتانی دێموکرات دەکرێ ئاڵوگۆڕەکانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە هەند بگرن و پشتیوانی جووڵانەوەی دێموکراتیک و مافخوازانەی گەلانی ئەم ناوچەیە بن. بەتایبەت لە بەرانبەر ڕێژیمی سەرکوتگەر و دیکتاتۆری کۆماری ئیسلامی بێ‌هەڵویست نەبن و بە گوشارخستنەسەر کۆماری ئیسلامی ئەم ڕێژیمە سەبارەت بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ و کردەوە جینایەتکارەکانی وەڵامدەر بکەن. هاوکات دەنگی خۆیان بخەنە پاڵ دەنگی گەلانی مافویست و ئازادیخوازی ئێران و پشتیوانی بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی) بۆ بنیادنانی سیستەمێکی دێموکرات و سیکۆلار لە ئێران بن.

لەم دەرفەتەدا و لەم کۆبوونەوەیە داوا لە حیزبە دەستەخوشکەکانمان لە نێو ئینترناسیۆنال سۆسیالیست و هەموو کۆڕ و کۆمەڵە مرۆڤدۆستەکان دەکەین لە گەیشتن بە ئامانجەکان و ڕووبەڕوو بوونەوەمان لەگەڵ ڕێژیمی دیکتاتۆری کۆماری ئیسلامیی ئێران پشتیوانی بزوتنەوە ڕەواکەمان بۆ گەیشتن بە مافە سیاسی، نەتەوەیی و مرۆییەکانمان لەژێر درووشمی "ژن، ژیان، ئازادی" بن. ئێمە وەک حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەم بڕوایەداین لەم هەلومەرجە هەستیارەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا ئەم دەرفەتانە دەبێ کەلکیان لێ وەرگیرێ و لە ئێستا و لە داهاتوودا داوای پشتیوانی و هاوکاریی بەکردەوە و مەیدانیی لە ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان بەتایبەت ئینترناسیۆنال سۆسیالیست دەکەین.

سپاس بۆ ئەم دەرفەتەی بە ئێمە درا هەتا باسی ئێران و پرسی نەتەوەکان و پێشێلکرانی مافەکانیان لەم وڵاتە بەهۆی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامییەوە بکەین.

هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

***

بەیاننامەی شاندی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ کۆبوونەوەی ئەنجومەنی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست لە مەراکش

١- پێشێلکارییەکان بە نیسبەت گەلی کورد و نکۆڵی‌کردن لە مافەکانی لەلایەن دەسەڵاتە سیاسییەکان بەردەوامە، داوا دەکەین ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست پشتیوانیی خۆی لە مافە سیاسی و نەتەوەییەکانی کورد دەرببڕێ و لە ڕێگەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان داوا لە دەوڵەتە پێوەندیدارەکان بە پرسی کوردەوە بکات چیدیکە نکۆڵی لە شوناسی نەتەوەیی کورد نەکرێت و مافەکانیان دابین بکرێت و کۆتایی بە ئەو پێشێلکارییانە بێنن.

٢- بە میلیۆنان منداڵی کورد لە خوێندن بە زمانی دایک لەلایەن ڕێژیمەکانەوە بێبەش کراون، بە دەیان کەس لە مامۆستایانی زمانی کوردی کە خۆبەخشانە وانەیان بە قوتابییان وتووە لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە بەند کراون کە ئەمە دژایەتی لەگەڵ ڕێکەوتننامەی مافەکانی منداڵان و مافەکانی مرۆڤی نەتەوەیەکگرتووەکان هەیە و ئێمە داواکارین کە هەوڵی ئازادکردنی ئەم مامۆستایانە بدرێ.

٣- لە خۆپێشاندانە مەدەنییەکان و لە بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی) کۆمەڵێک چالاکڤانی کوڕ و کچ گیراون و ئێستاش لە زیندانەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەژێر ئازار و ئەشکەنجەدان، داواتان لێ دەکەین بۆ ئازادکردنیان لە ڕێگەی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە هەوڵی ئازادکردنیان بدەن.

٤- ژینگەی کوردستان بە هۆی چاندنی مین لە شەڕەکانی ئێران و عێراق لەلایەن ڕێژیمەکانەوە مەترسییەکی گەورەی پێک هێناوە بۆ خەڵکی مەدەنی، داوا دەکەین لە ڕێگەی لایەنی پێوەندیدارەوە هەوڵی پووچەڵکردنەوە و هەڵگرتنیان بۆ بدرێ.

٥- گوشار بخرێتە سەر ڕێژیمی ئێران بۆ کۆتایی‌هێنان بە کوشتنی کۆڵبەران و کاسبکاران لە سنوورەکانی ئێران

٦- لە ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست پرسی کورد بە شێوەیەکی وڵامدەرتر ڕێک بخرێتەوە و بەپێی پرۆژەی ئەمرۆیی و کارا، بەتایبەت لە هەلومەرجی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا دەرفەتەکان بۆ پێداگری و بەداواداچوون بۆ مافەکانی کورد بقۆزرێتەوە.

ڕاگەیەندراو بەبۆنەی:

کۆچی دوایی فەتاح ئەمیری، نووسەر و کوردیزانی ناوداری کورد

فەتاح ئەمیری، نووسەر، ڕۆماننوس و ئەندامی پێشووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ئێوارەی شەممە، ١ی بەفرانبار لە تەمەنی ٧٨ ساڵیدا بەهۆی نەخۆشیی شێرپەنجە کۆچی دوایی کرد.

فەتاح ئەمیری ساڵی ١٣٢٥ی هەتاوی لە بنەماڵەی گەورەی ئەمیرییەکانی ئاوایی مەنیچێر لە ناوچەی مەحاڵی بۆکان لەدایک بوو. کاک فەتاح هێشتا ساڵێک تەمەنی پڕ نەکردبوو کە عەلی‌خانی باوکی کۆچی دوایی کرد و لە خوار تەمەن ٧ ساڵیدا دایکیشی لەدەست دا.

کاک فەتاح ئەمیری لەژێر سەرپەرستیی مامیدا وەبەر خوێندن نرا، بەڵام بەهۆی بارودۆخی سەخت و تایبەتیی ژیانی، پێش وەرگرتنی دیپلۆم خوێندنی قوتابخانەی بە نیوەچڵی بەجێ هێشت، لەگەڵ ئەوەشدا هۆگریی ئەو بە خوێندەوە و پاشان نووسین ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاتر بوو.

کاک فەتاح ئەمیری ساڵی ١٣٥٤ی هەتاوی لە ئیدارەی کارەبای شاری مەراغە وەک فەرمانبەر دامەزرا و لە تەنیشت کارە ئیدارییەکەی کە پاشان بۆ شاری بۆکان گوێزرایەوە، درێژەی بە کاری ئەدەبی و سیاسیی خۆی دا. هەر لە سۆنگەی چالاکییە سیاسییەکانی لەلایەن ڕێژیمی پێشووی پاشایەتییەوە گیرا و تامی تاڵی ئازار و ئەشکەنجەی ساواک و بەندیخانەکانی ڕێژیمی پاڵەویی چاشت. لەگەڵ دەسپێکی ڕاپەڕین دژی ڕێژیمی پاشایەتی، چالاکییە سیاسییەکانی کاک فەتاح ئەمیری زۆرتر بوون و دوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی و ئاشکرابوونەوەی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەک ئەندامێکی چالاکی حیزب، هەتا لەشکەرکێشیی بەرینی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ کوردستان و لەدەستدانی ناوچە ئازادکراوەکان لە بەشی چاپەمەنیی حیزبی دێموکراتدا لە ئەرکە سیاسی و ئەدەبییەکانی بەردەوام بوو.

کاک فەتاح کەسایەتییەکی دیاری بواری وێژەی کوردی بوو. بە نووسین و بڵاوبوونەوەی ڕۆمانەکانی فەتاح ئەمیری، بەتایبەت "هاوارەبەرە" و میرزا" دنیای گێڕانەوەی کورد پێی نایە قۆناغێکی نوێ و، زمانێکی تازە و دەنگێکی ڕەسەن پێی نایە گۆڕەپانی گێڕانەوەی کوردی، بەتایبەت لە بواری ئەدەبی بەرگریی کوردیدا. بەڕێزیان شێوازی نووسینی تایبەت بەخۆی هەبوو. زمانێکی دەوڵەمەندی پڕ لە ئیدیۆم و قسەی نەستەقی کوردەواری، بەشێک لە شێوازە نووسینە شیرینەکەی بوو. بۆیە بەتایبەت "هاوارەبەرە" و "میرزا" جیا لەوەی ڕۆمانێکی شیرین و سەرنجڕاکێشن، دەکرێ وەکوو هەنبانەیەکی ئیدیۆم و پەند و مەسەلیش لێیان بڕوانین، چونکە کارەکتەرەکانی ئەو دوو ڕۆمانە لەوپەڕی سادەیی و ساکاریدا بەو زمانە دەوڵەمەند و شەقڵنەشکاوە دەدوێن کە کاریگەریی زمانی داگیرکەرانی بەسەرەوە نییە. هەروەها بە هاندان و ڕێنوێنییە کاریگەرەکانی شوێندانەریی لەسەر پێشگەیشتنی زۆر ئەدیب و نووسەری کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. ئەو وەک ڕچەشکێنێک لە مینبەری گۆڤاری "سروە" و دواتر ئەنجومەنە ئەدەبییەکانەوە، خزمەتێکی زۆری بە ئەدەبی کوردی و پێگەیاندنی نوێ‌قەڵەمانی بواری نووسین کرد و خۆی گوتەنی حاسڵی عومریشی چەند ڕۆمانێکی بەناوبانگن کە کتێبخانەی کوردییان پێ دەوڵەمەند بووە.

"هاوارەبەرە"، "میرزا"، "زیندەخەو"، "گێژەڵووکە" و "خەم و خەیاڵ" چەند بەرهەمێکی چاپکراوی کاک فەتاح ئەمیرین کە بە یادگار بۆ نەتەوەکەی بەجێی هێشتوون.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەبۆنەی کۆچی دوایی کاک فەتاح ئەمیری سەرەخۆشی لە بنەماڵە و کەسوکاری دەکا و بە چاوی ڕێز و ئەمەگەوە لە ڕابردوو و تێکۆشانی سیاسی و هەروەها خزمەتە ئەدەبییەکانی دەڕوانێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ناوەندی ئیداری
٢ی بەفرانباری ١٤٠٣ی هەتاوی

لە ٧٩ ساڵ بەر لەئێستاوە

عەلی بداغی

بە چاپ و بڵاوبوونەوەی ژمارە ٨٨٦ی "کوردستان"، ئەم ڕۆژنامەیە پێی نایە هەشتاهەمین ساڵی لەدایکبوون، دەرچوون و هەروەها بڵاوبوونەوەی بەردەوامی هەتا ئێستا. ڕۆژی ٢٠ بەفرانباری ١٣٢٤ی هەتاوی ڕۆژنامەی "کوردستان" لە درێژەی چەند ئەزموونێکی سەرکەوتووی ڕۆژنامەنووسیی کۆمەڵەی ژ.کاف و حیزبی دێموکراتی کوردستان‌دا یەکەم ژمارەی بڵاو بۆوە. "کوردستان" وەک زمانحاڵی حیزبی دێموکراتی کوردستان و دواتر مینبەری مێدیایی کۆماری کوردستان لە خاڵگۆڕانی مێژوویی بزووتنەوەی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا پێی نایە گۆڕەپانی ژیان و خەباتەوە. قۆناغێکی زێرین کە کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان توانیبووی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ بەرەپێشبردنی ئامانجە سیاسی و نەتەوەییەکانی دابمەزرێنێ و حیزبی دێموکراتیش توانیبووی لە ماوەیەکی کورتدا کۆماری کوردستان، وەک گرینگترین دەسکەوتی سیاسی و مێژوویی بۆ کورد بەدی بێنێت.

ئەگەر لە ماوەی ٧٩ ساڵی ڕابردوودا زۆر گۆڕانکاری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئێران و وڵاتانی دراوسێ ڕوویان داوە، زۆر دۆخ و ڕێژیمی سیاسیی جۆراوجۆر هاتوون و ڕۆیشتوون، زۆر شۆڕش و ڕاپەڕین لە ئێران و وڵاتانی دراوسێش کە کوردیان بەسەردا دابەش بووە کراون و نیزامی سیاسیی وڵاتیان گۆڕیوە؛ "کوردستان"یش لەسەر دەستی چەند نەوە بە تایبەتمەندی و دنیابینیی جیاوازەوە هەتا ئێستاش لە ئەرک و تێکۆشان و ڕەسالەتی خۆی بەردەوام بووە.

لە یەکەم سەرنجدا ڕەنگبێ دەرچوونی ٨٨٦ ژمارە لە تازەترین خولی ڕۆژنامەی کوردستان کە لە ڕێبەندانی ١٣٤٩ی هەتاوییەوە دەستی پێ کردوە و هەتا ئێستا ٥٤ ساڵی خایاندوە، لای خوێنەر بە ئەژمار کەم بێتە بەرچاو. بەڵام بە سەرنجدان بە دۆخی سیاسیی کورد، خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکرات و ئەو قۆناغە سەخت و دژوارانەی ئەم حیزبە لە بەربەرەکانی دژی دوو ڕێژیمی پاشایەتیی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامی بڕیویەتی، نەک کەمیی ژمارە بڵاوبووەکان لە چاو تەمەن و ماوەی دەرچوونی ڕۆژنامەکە ڕەخنەی زۆری نایەتەوە سەر، بەڵکوو ئەوەی گرینگ و پڕبایەخ دەنوێنێ بەردەوامی، کۆڵنەدان و بەچۆکدانەهاتنی «کوردستان» و حیزبی دێموکراتە.

"کوردستان" لە ماوەی ٨ دەیەی ڕابردوودا ڕۆڵی سەرەکیی لە پێگەیاندن و بردنەسەرێی ئاستی زانیاری و وشیاریی سیاسیی ڕۆڵەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بووە. "کوردستان" لە هەموو قۆناغەکانی ژیانیدا بەتایبەت لەو ڕۆژە سەختانەی نەیارانی کورد بە توندی پلانیان بۆ تواندنەوەی شوناسی نەتەوەیی کورد دادەڕشت و بە هەموو توانای سەربازی و دەزگای سەرکوت و میکانیزمە ئیدارییەکان شەڕی ناسنامەی کوردیان دەکرد، مەتەرێزی لەگیراننەهاتووی پارێزگاری لە زمان و ئەدەبی نەتەوەی کورد بووە.

"کوردستان" نەک هەر هەڵگری باوەڕ و پەیامی سیاسیی حیزبی دێموکرات و خەباتی شوناس‌خوازیی ئەم حیزبە، بەڵکوو لە هەموو قۆناغ و بڕگەکانی ژیانیدا مینبەر و ئاڵاهەڵگری خەباتی مێدیایی کورد دژی نەیارانی ئەم نەتەوەیە بووە. "کوردستان" لەڕووی مێژووییشەوە سامانێکی نەتەوەیی دەوڵەمەندە. ئەم ڕۆژنامەیە تۆمارگەی خەبات و بەرخۆدانی گەلی کورد لە ئێران، ئاوێنەی سیاسەت و خوێندنەوەکانی حیزبی دێموکرات بەنیسبەت ڕووداو و گۆڕانکارییەکان لە کوردستان و ئێران، و هاوکات شوێنی بەدێکۆمێنت‌کردنی جینایەت و ڕەفتارە دژی‌گەلییەکانی دوو دەسەڵاتی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە کورد لە ئێران بووە.

"کوردستان" چ ئەوکات لە فەرعانە –لە سەردەمی دامەزرانی کۆماری کوردستان و چەند ساڵی یەکەمی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ١٣٥٧– و لە زێدی خۆی دەرچووبێ، چ لە تەنگانە لە قۆناغە سەختەکانی خەباتی پێشمەرگانە چاپ و بڵاو بووبێتەوە و چ ئێستا کە لە دوورخراوەییدا درێژە بە ژیان و ڕەسالەتی خۆی دەدا؛ هەموو کاتێک بەگژ پلان و پیلانەکانی ڕێژیمە ناوەندگەرانی تاران بۆ شێواندنی ڕاستییەکانی کۆمەڵگەی کوردستان و ئێران و دروستکردنی قەیرانی شوناس بۆ نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا چۆتەوە.

هەروەک هەمووان دەیزانن و پێشتریش لە وتارێکدا باسم کردوە، بانگەشە و بەدواداچوون بۆ مافی دیاریکردنی چارەنووس و بەرجەستەکردنی بایەخمەندییە شۆڕشگێڕی و خەباتکارییەکان خسڵەتی هەمیشەیی "کوردستان" بووە. "کوردستان" ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ وەک پرەنسیپێکی ئەخلاقی و ئینسانی و جیهانگیر، و ئاوڕدانەوە لە پرسە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی لە هەموو قۆناغەکانی ژیانیدا بە ئەرک و پرەنسیپی نەگۆڕی خۆی داناوە. بایەخدان بە ژینگە و پاراستنەکەی وەک سەرچاوەی سروشتیی زێد و بەرگری لە مافە مەدەنی و سیاسییەکان هەموو کاتێک لە ڕۆژەڤی ڕوانینەکانی "کوردستان"دا بووە. "کوردستان" قەت لە پرسی ژنان و یەکسانی ڕەگەزی خافڵ نەبووە و بەردەوام بەگژ هەڵاواردن و هەر فەرق و دووچاوەکییەکیدا چۆتەوە کە سەرچاوەکەی چ کولتوور و نەریتی کۆمەڵ یان ڕوانگە و سیاسەتی دەسەڵاتەکانی زاڵ بەسەر کوردستاندا بووبێت.

"کوردستان" لە سەردەمی تەقینەوەی زانیارییەکان و ڕکەبەریی خێرای مێدیاییدا ئەگەر لەلایەک شانازی بە ڕابردووی پڕ شانازیی خۆی دەکا و هەر لەسەر هەمان ڕێچکەکەی ٧٩ ساڵ بەر لە ئێستایە، بەڵام بە چاوی کراوەوە لە داهاتووی خۆی و ئەرکەکانی لەهەمبەر کۆمەڵگە و بزووتنەوەی سیاسیی نەتەوەکەیدا دەڕوانێت. "کوردستان" سەرەڕای هەموو تەنگ و چەڵەمەکانی سەر ڕێی ژیانی خۆی لە تاراوگە، بەڵام هەوڵ دەدا هاوکات لەگەڵ بەردەوامیی خۆی، بە بایەخدان بە پرس و بابەتەکانی ڕۆژ و خوێندنەوەی واقعبینانە لە گۆڕانکارییەکان و ڕوانگەی سەردەمیانە بۆ مژار و ڕۆژەڤەکان هەروەک هەمیشەی جێگای متمانە و ڕێزی خوێنەرانی بێت.

ئەسما مەحیەدین:

ئەگەر ئەم دووبەرەکییە لەنێو کورددا کۆتایی پێ نەیەت، تا ئەبەد ناگەینە مەقسەد

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: مێژوو دەلاقەیەک بۆ لێکۆڵینەوە و گۆڕەپانێک بۆ لێ‌فێربوون، ئاوێنەیەک لە زانست و چیرۆکێک پڕ لە ئەزموون. لەو دیمانەیەدا لەگەڵ خاتوو ئەسما مەحیەدین، کارناسی مێژوو باس لە هۆکارەکانی بایەخمەندی مێژوو بۆ هەر نەتەوەیەک، و ئەو چەواشەکارییانە دەکەین بەسەر مێژووی کورددا هاتوون.

خاتوو ئەسما سەرەتا با ئەمە بپرسم کە هۆکاری بایەخمەندیی مێژوو بۆ هەر نەتەوەیەک چییە؟

مێژوو بۆ هەر نەتەوەیەک گرینگی و تایبەتمەندی خۆی هەیە چونکە بناغەیەک دەرەخسێنێت لە دارشتنی داهاتووی ئەو نەتەوەیە کە دەتوانین لە چەند خاڵێکدا باسیان بکەین:

یەکەم: مێژوو یارمەتیی ئەو نەتەوەیە دەدات کە تێ‌بگات لە بنەچە و ڕەچەڵەک و بەها باڵاکانی خۆی و هەستی شانازیکردن بە میراتی مێژوویی لا دروست دەکات.

دووهەم: وانەوەرگرتن و فێربوون لە ئەزموونی پێش خۆیان، واتا هەر نەتەوەیەک دەتوانێ سوود لە ڕووداوە مێژووییەکانی خۆیی وەرگرێ، بەجۆرێک کە هەڵەکان دووبارە نەکاتەوە، و لە هەمان کاتیشدا ئەو ستراتێژییە بەکاربهێنێ کە نەتەوەکەیان تێیدا ئەنجامی باشی بەدەست خستوە.

سێیەم: گرینگی مێژوو خۆی دەبینێتەوە لە پاراستنی کولتوور و فەرهەنگی ئەو نەتەوەیە، و ئەگەر بایەخدان بە مێژوو لای ئەو نەتەوەیە هەبوو، ئەوا بایەخدان بە فەرهەنگ و هونەر و کولتووریش دێتە ئاراوە. کەوابوو ئەمانە هەموویان گرێدراوی یەکن و کاریگەرییان لەسەر یەک هەیە.

چوارەم: گرینگییەکی‌تری مێژوو کە ڕۆڵی باڵا دەبینێ بۆ سیاسەتی ڕێنمایی‌کردن و بڕیاردانی سەرکردەکانی ئەو نەتەوەیە، ئەوەیە کە سەرکردەکان دەتوانن پێشینەی مێژوویی نەتەوەکەیان بەکار بهێنن و تێکهەڵکێشی سیاسەتی مۆدێرنی سەردەمی بکەن، کەواتە دەتوانین بڵێین کە مێژوو دەکرێت ببێتە ئامرازێک بۆ حوکمڕانییەکی سەرکەوتوو.

پێنجەم: مێژوو بە تیشک خستنەسەر دەسکەوت و خەباتی نەتەوەیی دەتوانێ هەستی نیشتمانپەروەری و شانازیکردن لای ئەو نەتەوەیە بەهێزتر بکات.

ئایا ئێمەی کورد توانیومانە ئەو بایەخە بە مێژووی خۆمان بدەین؟

ئاشکرایە ئێمە وەک گەلی کورد خاوەن خودان دیرۆکی دێرین و لەمێژینە و دەوڵەمەندین، بەڵام بەداخەوە لە هەمان کاتدا تاکی کورد کەمتر پەرژاوەتە سەر گرینگیدان بەو مێژووییەی کە هەیەتی. ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ سەر چەندین هۆکار کە گرینگترین هۆکار هەلومەرجی ڕامیاریی و کۆمەڵایەتییە. کورد لەم ڕوانگەوە ڕووبەڕووی چەندین ئاستەنگی و دژواری بۆتەوە بەجۆرێک کە هەر لە کۆنەوە نەیاران نەیانهێشتوە چاو بکەینەوە و چاوترسێن کراوین. بەڵام بەو پێیە بۆ گەلێکی چەوساوە و زوڵم‌لێکراوی وەکوو کورد لەسەریەتی گەڕان بە مێژووی خۆیدا بکات و دەبێ لە خەبات و تێکۆشانی ناودارانی خۆیی ئاگادار بێ. ئەگینا ناچار دەکرێت مێژووییەک قبووڵ بکات کە نەیارەکەی بۆیساز کردووە.

هۆکارێکی دیکە سڕینەوەی مێژووی کوردە. ڕوونە مێژووی کورد لەلایەن زلهێزەکان و دەسەڵاتە باڵاکانەوە بەتایبەتی مێژوونووسەکانی سووریە، عێراق، تورکیە، ئێران دەستێوەردانی تێدا کراوە و سەر لەنوێ لە چوارچێوەی بەرژەوەندی وڵاتەکانیان دایانڕشتۆتەوە. ئێمە لێرەدا دەبێت بگەڕێینەوە سەر مێژوونووسە ڕۆژئاواییەکان و گەڕیدەکان بە تایبەتی ڕۆژهەڵاتناسەکان کە چۆن بەشێکیان باسیان لە کورد و ژیانی کورد کردووە. زۆر جار ئێمەی کورد لە ململانێی سیاسی و سەربەخۆیی هێندەی شەڕی مانەوەمان کردوە، بەوە ڕانەگەیشتووین کە مێژوو بخوێنینەوە بەو واتایەی کە کورد شەڕی مافی سەرەتاییەکانی پێش مێژوو و زانستی مێژووناسی خستووە. بۆ هۆکارێکی دیکە دەتوانین ئاماژە بە ناسەقامگیری سیاسی و نەبوونی هەوڵی یەکگرتووی خۆمان بکەین.

ئەو هەنگاوانە چیین کە داگیرکەر بۆ چەواشەکردنی مێژووی کورد بەکاریان دێنێ؟

چەواشەکاری و تێکدانی مێژووی کورد ئامرازێکی بەردەوامی زلهێز و دەسەڵاتە باڵاکان بووە کە بەردەوام بۆ سڕینەوە و سەرکوتکردنی گەلی کورد و ویستی سەربەخۆیی و دووبارە نووسینەوەی مێژووییەکی سەراسەر درۆیینە لە خزمەت ئەجێندا و مەرامە سیاسییەکانی خۆیان کەلکیان لێ‌وەرگرتوە. لێرەدا چەندین هۆکار هەن کە نەیار بۆ چەواشەکاری مێژووی کورد دەستی بۆ بەرێت، لەوانەش سڕینەوەی کولتوورە، ئەوەیش لە ڕێگای داگیرکاری فکری، بەجۆرێک کەوا لەو نەتەوەیە دەکەن کە کلوتوور و داب‌ونەریتی خۆیان بیر بچێتەوە و نەریتی و کولتووری بێگانە قبووڵ بکەن و وەریبگرن. بە تایبەت زمان، مۆسیقا، جلوبەرگ، شایی و هەڵپەڕکێ و... یانێ دەتوانین بڵێین کە ئێمەی کورد بەجۆرێک فیکرمان داگیر کراوە کە دەستمان بەرداوە لە زۆرێک لە داب‌ونەریت و کلتووری ڕەسەنی خۆمان کە دەتوانین ناوی بنێین سیاسەتی "ئاسیمیلە"کردن.

هەنگاوێکی دیکە بە کەم سەیرکردنی ڕۆڵی کوردە لە ڕووداوە مێژووییەکان، بە تایبەتی سەردەمی هەر دوو زلهێزی عوسمانی و سەفەوی کە زۆر جار کوردەکان وەک سەرکردەی سەربازی یان والی، موفتی، ڕۆڵی بەرچاویان بینیوە. بەڵام بە دەگمەن یان بگرە هەر تیشک ناخرێتە سەریان. و زۆرجار ئێمە دەبینین کە ڕاپەڕین و شۆڕشەکانی کورد وەک خواست و ویستی سەربەخۆیی دژی داگیرکاری سەیر نەکراوە، بەڵکوو وەک کردەوەی یاخی بوون و خیانەت و دەرچوون لە قاڵب دراوە، کە ئەمە لەکاتێکدایە کە هەموو ئەوانە بۆ کورد خەباتی ڕەوان و بۆ چارەی خۆنووسین و ویستی سەربەخۆیی بوونە. هەنگاوێکی دیکە نکۆڵی‌کردنە لە بوونییەت و ڕەچەڵەکی کورد وەک نەتەوەیەکی دیاریکراو لە جۆگرافیایەکی جیاوازدا، کە سەرەڕای بوونی هەزاران بەڵگەی مێژوویی و شوێنەوار بۆ سەلماندنی بوونییەتی کورد لە زێدی خۆیان، بە نموونە لە سەردەمی ئەتاتورک بە کوردەکانیان دەگوت: "تورکی چیایی" کە نکۆڵییان دەکرد لە بوونی ناسنامەی نەتەوەیی کورد یان ئەوەتا "تیئۆری ئاریایی" بوون کە بەداخەوە بەشێکی زۆری ئێستای کورد ئەم تیئۆرییەی پەسەند کردووە و مێژووەکەی خۆی پێ بچووک کردۆتەوە. هەنگاوێکی دیکەی ئەم چەواشەکارییە، سنووری دەستکرد و گۆڕینی بە ئەنقەستی دێمۆگرافیای شوێنە کوردستانییەکانە کە ڕۆڵی بەرچاو دەگێڕن لە دارشتنەوەی مێژووییەکی ساختە.

هۆکاری مانەوەی نەتەوەی کورد دوای سەدان ساڵ بێ‌دەوڵەتی و پارچە پارچەبوونی خاکەکەی لە چیدا دەبینی؟ ڕۆڵ و دەوری زمان و گۆرانی لە مانەوەی کورددا چی بووە؟

مانەوەی نەتەوەی کورد دوای ئەو هەموو دژواری و نەهامەتییەی کە بەسەریدا هاتوە و سەرەڕای بێ‌دەوڵەتی و دابەشبوونی بەسەر چەندین وڵاتدا جێگەی سرنج و تێڕامانە کە دەکرێت لە چەند هۆکاری سەرەکیدا پۆخت بکرێتەوە.

لێرەدا ڕاستە کە زمان و گۆرانی دەورێکی باڵایان بینیوە لە هێشتنەوەی کورد، چونکە زمان وەک پایەی شوناس دادەنرێت، ئەوەش ڕاستە کە بەکارهێنانی زمانی بێگانە لەنێو چین و توێژەکانی کۆمەڵگە لە ئێستادا بە تایبەتی لەنێو گەنجان کەم یان زۆر دەبیندرێ، بەڵام بایی ئەوەشمان ماوە زمانەکەمان لە فەوتان بپارێزین و بەرگەی لەمپەرەکان بگرین. و سەبارەت بە مۆسیقا، دەنگبێژی و هونەری زارەکی و چیرۆک گێڕانەوە دەتوانین بێژین کە دەوری باڵایان هەبووە و هەیە و مێژووە بەهاکانیان هەتا ئێستا پاراستوە و تەنانەت لە قۆناغە پڕ دژوار و فشارییەکاندا وەک سەکۆی کلتووری مامەڵەیان کردووە. ئەمانە کە باسمان کرد دەکرێت هۆکاری مانەوەی گەلی کورد بێت و لە هەمان کاتدا دەتوانین لە چەندین هۆکاری دیکەدا چڕی بکەینەوە، وەکوو: بەهێزی پێکهاتە و پەیوەندی کۆمەڵایەتی لەنێو کۆمەڵگەی کوردی بە تایبەتی پەیوەندی خێڵەکی. بە بۆچوونی من هۆکاری سەرەکی پێوەندییە خێزانییەکانن، بەجۆرێک کە ڕێژەیەکی زۆری کوردەکان زەماوەد لەگەڵ هاوزمان و هاوخوێنی خۆیان دەکەن و کەمتر تێکەڵی نەتەوەکانی‌تر دەبن. هۆکارێکی دیکە، جوگرافیایە. ئاشکرایە کوردستان وڵاتێکی دەوڵەمەندە بە بوونی ناوچەی شاخاوی و بەرز کە هەر لە دیرۆکەوە تا ئێستا ڕۆڵی باڵایان لە بەرگریکردن لە هێرشە دەرەکییەکان بینیوە، هەر لەم بابەتەوە خاکی کوردستان دەوڵەمەندە بە بوونی نەوت و سامانی سروشتی کە لە ئاکامدا وایکردووە بەشێکی زلهێزە دەرەکییەکان پشتیوانیان بۆ کوردەکان دەربڕن کە ئەوەش دەکەوێتە چوارچێوەی ستراتێژی بەرژەوەندی دەرەکی. و هەروەها بەدرێژایی مێژوو ئێمەی کورد کەم تا زۆر توانیومانە ئامرازی خۆگونجاندن و خۆڕاگری بەکاربهێنین و لەگەڵ گۆڕانکارییە ڕامیاری و کۆمەڵایەتییەکاندا بەر هەڵەستکاری ئاسمیلەکردن ببینەوە و لە ئەنجامی ڕاپەڕین و شۆڕشەکانمان بۆ پاراستنی ناسنامەی نەتەوەییمان ئەگەرچی زۆر جارانیش سەرکەوتوو نەبووین. بەڵام سەرەڕای دووبەرەکی بە هۆی هەبوونی خواست و ئامانجی هاوبەش لە هەر ناوچەیەکی کوردستان بۆ سەربەخۆیی لەنێو تاکەکانی کۆمەڵگەی کوردی‌دا سەرەڕای نەبوونی دەوڵەت و پارچەپارچە بوونی خاکەکەمان توانیومانە ئەمانە بکەینە میکانیزمێک بۆ پاراستنی خۆمان و هۆکارێک بۆ مانەوەمان.

وێستگە مێژووییەکانی کورد لە خەبات بۆ سەربەخۆیی کامانەن؟

کوردەکان بەدرێژایی مێژوو چەندین جار بە دوای سەربەخۆیی و ئۆتۆنۆمی بوون بەڵام هەوڵەکانیان تا ڕادەیەکی زۆر بەهۆی ئاڵۆزییە ژێئۆپۆلەتیکییەکان و دەسەڵاتە دەرەکییەکان و داینامیکی ناوچەییەوە پووچەڵ کراوەتەوە. بە نموونە: سەردەمی کۆن و ناوەڕاست ماددەکان کە ئیمپراتۆرییەتێکی مەزنیان لە هەگبەتان، هەمەدانی ئێستا دامەزراند کە ئێمە ناتوانین بڵێین بزووتنەوەیەکی سەربەخۆیی بوو، بەڵام هەوڵێکی سەرەتایی بوو بۆ کورد، کە دواتر بەهۆی خیانەتی ناوخۆییەوە لە دوایین پاشای ماددەکان لەلایەن

درێژە بۆ لاپەڕەی ٥

کوردستان
ژمارە: ٨٨٦
١٥ی بەفرانباری ١٤٠٣ _ ٤ی ژانوییەی ٢٠٢٥

دەوڵەتی ناکارامەی ئێران و دەرفەتی نوێ بۆ گۆڕینی ڕێژیم

ئۆرشەلیم پۆست – دان دایکەر

لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سەرەتای دامەزرانیەوە لە ساڵی ١٩٧٩، لە هەموو کاتێک زۆرتر لە هەلومەرجێکی ناسکدایە. ئێستا کاتی هاتوە ئێرانییەکان ڕێژیم بڕووخێنن و ڕێگا بۆ دەوڵەتێکی ئازاد، دێموکڕاتیک و یەکگرتوو خۆش بکەن.

لە کۆتاییەکانی حەفتاکانی زایینی، ئۆری لوبرانی دوایین باڵوێزی ئیسرائیل لە دەرباری ئێران و پرۆفیسۆری ئەفسانەیی مێژووناس، بەرنارد لویس، پێشبینیی ڕووخانی دەسەڵاتی شای ئێران، محەممەدڕەزا پەهلەوییان کرد. پرۆفیسۆر لویس لەبیری ماوە کە شای ئێران، لە دۆخێکی ورووژاودا، بە ئاماژەکردن بەوە کە میدیای ڕۆژئاوا لەژێر کاریگەریی جوولەکاندایە، داوای لە لویس کرد "بە خەڵکی خۆت بڵێ دەست لە نووسینی شتی نەرێنی لەسەر من هەڵگرن."

لویس، بە چاویلکەی مێژووناسییەوە، داوا دژە جوولەکەکەی وەک نیشانەی بێهیوایی لێکدایەوە و پێشبینیی کرد ئەوە دەستپێکی ڕووخانی دەسەڵاتەکەی و سەرهەڵدانی ڕێژیمی ئیسلامی بێ. پێشبینیی لویس دروست بوو، هەم ئەوکاتی و هەروەها هی ئێستاش. چل و پێنج ساڵ دواتر، بێهیوایی ڕێژیمی ئیسلامی بۆ مانەوە بووەتە هۆی هێنانەگۆڕێی دیسکۆرسێکی بێوێنەی دژی جوولەکە کە جوولەکەکانی نێوخۆی ئێران بە ئامانج دەگرێ. پێشتر، ڕێژیم هێندێک لێدوانی دژە جوولەکەی بە دژی زایۆنیزم و زایۆنیستەکان بڵاو دەکردنەوە و خۆی لە هێرشکردنە سەر کۆمەڵگەی جوولەکەی ئێرانی دەبوارد. بەڵام، لەبەر پەرەئەستاندنی بێهیواییەکەی، بەتایبەتی دوای ڕووخانی بەرهەمە نایابە هەرێمییەکەی، واتە حیزبوڵڵا لە نۆڤەمبەری ٢٠٢٤، ڕێچکەیەکی فەرمیی نەفرەت لە جوولەکانی گرتووەتە بەر.

ئەمڕۆ، ڕێژیم بە شێوەی سیستماتیک سووکایەتیی دژە جوولەکە بڵاو دەکاتەوە. لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا، پێشنوێژەکانی نوێژی هەینی لە چەند شاری ئێران لە ڕێوڕەسمەکانی ڕۆژی هەینیدا حاشایان لە ڕەوایی بوونی "دەوڵەتی جوولەکان" کردوە. لێدوانە پڕ نەفرەتەکانی نوێژی هەینی بوونە بەرنامەی ئاسایی کاناڵەکانی تەلەفزیۆن. ڕێبەرانی ئایینی، کاربەدەستانی سەربازیی، ڕووناکبیران، هونەرمەندان و کەسایەتییە ناسراوەکان لە هێڵی "دژە زایۆنی" تێپەڕیون و بەئاشکرا بێڕێزی دژی جوولەکان بڵاو دەکەنەوە. ڕێژیم خەریکی دروستکردنی ئەو ڕوانگەیە کە گوایە هەموو خەڵکی ئێران لایەنگری ئەجێندای دژی جوولەکەی ئەوانن.

نموونەکان زۆرن، محەممەد خەزعەلی، کوڕی ئایەتوڵڵایەکی بەناوبانگ، لە گفتوگۆیەکی ئەو دواییانەدا جوولەکەکانی بەوە تۆمەتبار کرد کە دوژمنی ڕێژیمن. لە نموونەیەکی دیکەدا، پێشنوێژێکی شاری قەزوین، کە نوێنەری خامنەییە، لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنیی دەوڵەتیدا لە پڕ بینەرترین کاتی شەو، بێڕێزییەکی زۆری بە جوولەکان کرد. ئەو بە ئاماژەکردن بە قورئان، هەوڵی دا بیسەلمێنێ کە جوولەکە حەز لە پارە دەکەن، چاوچنۆکن و دەبێ لە حاکمە موسڵمانەکانیان بترسن.

لە نموونەیەکی دیکەدا، ئەندامێکی پلەبەرزی سوپای پاسداران، سەردار محەممەد جەعفەر ئەسەدی لە بەرنامەی هەواڵەکانی تەلەفزیۆنی ڕێژیمدا گوتی "جوولەکە لەعنەتییەکان" لە ٧ی ئۆکتۆبەر بەولاوە کاری هەڵەیان بەرانبەر بە سەرجەم خۆرهەڵاتی نێوەڕاست کردوە. کاتێک ئەو کەسەی وتووێژی لەگەڵ دەکرد پرسیاری لێ کرد، "مەبەستت زایۆنیستەکان نییە؟" ئەو وڵامی دایەوە و گوتی "نا، هیچ جیاوازییەک لەنێوانیاندا نییە، ئەوان خراپترین کاریان لەگەڵ پێغەمبەری خۆیان کردوە، ئەوە شتێکی زانراوە (وەک سەرچاوە ئاماژەی بە قورئان کرد)."

نووسەری ئێرانی محەممەد تاریزاهێدیش بە هەمان شێوە لە کاتێکی پڕ بینەر لە سەر تەلەفزیۆن گوتی جەژنی پوریمی جوولەکان "دژی ئێرانییەکان و ڕەگەزی ئارياییە" و بۆ "دروستکردنی مێژووی جوولەکە و قوربانیبوونیان" هەڵبەستراوە.

ڕەنگبێ ئەوەی بەردەوام، لە لایەن وتاربێژانەوە، کە بە شێوەی نەریتی بەر لە وتاردان دەگوترێتەوە، ئاماژە کردن بە جوولەکان وەک "کافر" بێ و دەڵێن ئەوان دەبێ "چاوەڕوانی نەهامەتی لەلایەن لایەنگرانی عەلی" بن. ئەوە پێش وتارە گرینگەکانی ڕێبەری گەورە عەلی خامنەیی دووپات دەکرێتەوە.

هەرەسهێنانی ئێران

وەکوو لە ١٩٧٩ ڕووی دا، جارێکی دیکە دژە جوولەکەبوونی ڕێژیم وێدەچێ پێشبینیکرانی لێکهەڵوەشانی بێ. ئابووریی ئێران خەریکی تێکڕمانە. دراوی ئێران بووەتە یەکێک لە لاوازترین دراوەکانی جیهان. هەژاری و برسییەتی بەربڵاوە و ناوەندەکانی بەرهەمهێنانی خواردەمەنی و دەرمان داخراون. کەمبوونی سووتەمەنیی بەربڵاو و کووژانەوەی کارەبا، بە داخرانی ١٧ شوێنی بەرهەمهێنانی کارەبا، وڵاتەکە ئازار دەدەن. کارەبای بنکەی سەرۆککۆمار نیوە کووژاوەیە. ناوەندە بازرگانییەکان، قوتابخانەکان، زانکۆکان، فەرمانگەکانی پۆلیس و دامودەزگا حکوومەتییەکان داخراون.

هەرەسهێنانی ئێران تا ڕادەیەکی زۆر ئاکامی تێچووە چەند میلیارد دۆلارییەکەی بۆ بەکرێگیراوانی وەکوو حەماس، حیزبوڵڵا و حوسییەکانە کە ئێستا تا ڕادیەکی زۆر بێکەلک کراون. مۆرەی ئێران لە سووریە، واتە ڕێژیمی ئەسەد ڕووخاوە. تێکشکاندنی سیستەمی بەرگریی ئاسمانیی ئێران و بنکە هەستیارەکانی دیکە لە لایەن ئیسرائیلەوە، ڕێژیمی ناسکتر لە پێشوو و بێهیواتر کردوە.

لە نێوخۆ، نارەزایەتیی جەماوەری ئاستی بڕوابەخۆیی ڕێژیمی دابەزاندوە. سەرکوتی دڕندانەی ڕێژیم دژی جووڵانەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" دوای کوشتنی مەهسا ئەمینی لە سێپتەمبەری ٢٠٢٢، بووە هۆی زیاد کردنی سەرکوت، دەستبەسەر کردن، ئەشکەنجە و لە سێدارەدانی بەرهەڵستکاران، کە ئەوەش نیشانەی ترسی ڕێژیم لە لەکیسدانی کۆنترۆڵەکەیەتی.

خامنەیی دانی بەوەدا ناوە

ئەو کەلکی لە سۆسیالمیدیا وەرگرت تا شکست و ناسکیی ڕێژیمەکەی بشارێتەوە و گوتی "دەڵێن کۆماری ئیسلامی بەکرێگیراوەکانی لە ناوچەدا لەکیس داوە. کۆماری ئیسلامی هێزی بەکرێگیراوی نین. یەمەن لەبەر ئایینی خۆی دەجەنگێ. حیزبوڵڵا، حەماس و جیهادی ئیسلامی بۆیە شەڕ دەکەن چونکە بڕوای ئایینی ئەوان پێیان دەڵێ وا بکەن." خامنەیی، بە هەمان شێوە لەبارەی دۆڕانەکەی لە سووریە لەسەر تۆڕی کۆمەڵایەتیی ئێکسدا لێدوانی داوە، "لاوانی سووریە هیچ شتێکیان بۆ لەکیسدان نیە. زانکۆکانیان، قوتابخانەکانیان، ماڵەکانیان و ژیانیان ئەمین نین. ئەوان دەتوانن چی بکەن؟ ئەوان دەبێ بڕوا بەخۆ دژی ئەو لایەنانە بوەستنەوە کە ئەو نائەمنییەیان هێناوەتە ئاراوە و ئیشاڵڵا ئەوان بەسەریاندا سەر دەکەون." لە نێوخۆ، مەلاکان درێژە بە کایە بە قووڵترین ترسەکانی جەماوەر دەکەن. ئەوان وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل بەوە تاوانبار دەکەن کە پیلانی دابەشکردنی ئێران بەسەر حکوومەتی ئەتنیکی جۆراجۆردا دادەڕێژن. ڕێژیم هەڕەشەی لە خەڵک کردووە و پێشبینی کردوە کە سەر ڕوتکردن لە ئێران خەڵک تووشی چارەنووسی لیبی دوای موعەممەر قەزافی و هەروەها خەڵکی عێراق دوای ڕووخانی سەددام حوسێن دەکات.

دەستێوەردانەکان و دژە جوولەکە بوونی ڕێژیم نیشانەی دوایین هەوڵی ڕێژیم بۆ وروژاندنی جەماوەری ئێرانی دژی کۆمەڵگەی ناسکی جوولەکەی ئێرانە. ئێرانی ئەمڕۆ، ڕووت، ناسک و بێهیواتر لە هەموو کاتێک دوای بە دەستەوەگرتنی دەسەڵات لە ١٩٧٩یە. دنیای عەرەب، ئیسرائیل و دەستبەکاربوونی بەڕێوەبەرایەتیی ترامپ وەک لایەنی بەهێز بۆ گرەو لەسەرکردن لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست سەیر دەکات. گەڕانەوەی سیاسەتی ئەوپەڕی زەختی وڵاتە یەکگرتووەکان دەتوانێ یارمەتیدەری تێکدانی هاوسەنگی بە زەرەری ڕێژیمی ئێران بێ. ئێستا کاتیەتی خەڵکی ئێران ڕێژیم بڕووخێنن و ڕێچکەیەکی نوێ بەرەو دەوڵەتێکی ئازاد، دێموکڕاتیک و یەکگرتووە بکەنەوە.

ئێعدامکردنی لانیکەم ١٨ کەس لە ئێران لە تاقە ڕۆژێکدا

ڕۆژی چوارشەممە ١٢ی ڕێبەندان هاوکات لەگەڵ یەکەم ڕۆژی ساڵی نوێی زایینی، لانیکەم ١٨ زیندانی لە زیندانەکانی ئێران لەسێدارە دران. ئێعدامی ١٨ کەس تەنیا لە ماوەی ڕۆژێکدا لە حاڵێکدایە کە لە ساڵی ٢٠٢٤دا لانیکەم ٨٨٣ کەس لە زیندانەکانی ئێران لە سێدارە دراون کە بە بەراورد بە ساڵی پێشوو سەتا ١٨ زیادی کردوە. ڕێکخراوی مافی مرۆڤیی "هرانا" پێشتریش بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی خەبات دژی سزای لەسێدارەدان، ڕایگەیاند کە کۆماری ئیسلامی لە ١٠ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣وە هەتا ٨ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٤ لانیکەم ٨١١ کەسی لە سێدارە داون. لە ڕاپۆرتی چالاکانی مافی مرۆڤ لە ئێران کە لە ٦ی بەفرانبار بڵاو کراوەتەوە باس لەوە کراوە کە لەم ماوەیەدا ٢٠٧ کەس لەلایەن سیستمی بەناو دادوەریی کۆماری ئیسلامییەوە حوکمی سێدارەیان بەسەردا سەپاوە و حوکمی سێدارەی ٥٤ کەسیش لەلایەن دیوانی باڵاوە دەرکراوە.

لەلایەکی دیکەوە کەمپەینی سێشەممەکانی نا بۆ لەسێدارەدان کە لە ڕێبەندانی ١٤٠٢وە بۆ ڕاگرتنی سزای لەسێدارەدان دەستی بەکار کردووە، ڕۆژی سێشەممە ٢٨ی سەرماوەز گەیشتە ٤٨ەمین حەفتەی خۆی وو تاکوو ئێستا ٢٨ بەندیخانە پەیوەست بەم کەمپەینەوە بوون.

دریژەی...

ئەگەر ئەم دووبەرەکییە لەنێو کورددا کۆتایی پێ نەیەت...

فارسەکانەوە دەسەڵاتیان لێوەرگیرا. هاوکات دەرکەوتنی چەندین میرنشین لە شانۆی مێژوویی کورددا کە هەوڵیانداوە لەژێر فەرمانڕەوایی خەلیفەکان و بنەماڵە تورکییەکان دەربچن وەک میرنشینی (حەسنەوییەکان، مەروانییەکان، شەدادییەکان، و ئەیوبییەکان). دواتریش دەرکەوتنی ململانێی عوسمانی و سەفەوییەکان لەسەر خاکی کوردستان لە سەدەی شانزەوە تا سەدەی هەژدە وایکرد میرنشین و دەسەڵاتە کوردییەکانی ئەوکاتە هەوڵی جیددییانە بدەن بۆ سەربەخۆبوون و بەرگرییەکانیان چڕتر کردەوە و هەوڵەکانیش پچڕ پچڕ بوون دووری یەک بوون ئەوەش دەکرێت هۆکاری سەرنەکەوتن بووبێت، هەر چەندە میرنشینەکان تا ڕادەیەک سەربەخۆیی خۆیان هەبوو چونکە خودی خۆیان فەرمانڕەوایی خۆیان و ناوچەکەی خۆیان دەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا پاشخانی دەسەڵاتی ناوەندی بوون لە تاران و ئیستەمبوڵ، جێی باسە بەردەوام لەنێو خۆیاندا دوژمنایەتی یەکترینیان دەکرد و کەمکات هەبووە پێکهاتبن و بەیەکەوە هەوڵی سەربەخۆییان دابێت.

بە بۆچوونی من سەرەتای سەرهەڵدان و خواستی سەربەخۆیی لە میرنشینەکانەوە دەستی پێ کرد ئەگەرچی هاوڕاش نەبووبن، بەڵام لە بازنەی دەسەڵاتی خۆیاندا هەوڵی تەواویان داوە. بە نموونە: "میربەدرخان" میرنشینی بۆتان بوو کە بەهۆی هەوڵەکانی بۆ سەربەخۆبوون لە ژێردەستی دەوڵەتی عوسمانی وەک باوکی ناسیۆنالیزمی کوردیش دێتە باسکردن و بۆ یەکەم جار هەوڵیدا لە بازنەی تیرەگەری و تایفەگەری بێتە دەرێ و هەوڵی داوە میرنشینەکانیتر وەک هەکاری بێنێتە سەر ئەو ڕایەی کە سەربەخۆبوونی کوردستان کارێکی پێویستە. لە دوای ئەویش شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری کە وەک یەکەم سەرکردە ناوی هاتوە بۆ دامەزراندنی ویلایەتێکی سەربەخۆی کوردی و پێی وابوو تاکە چارەسەری کێشەی کورد دامەزراندنی کوردستانی گەورەیە و بۆ ئەو مەبەستەش شۆڕشێکی بەرپا کرد کە وەک هەنگاوێک بوو بۆ بوون بە دەوڵەت و سەرەتایەک بوو بۆ سەربەخۆیی.

لە دوای ئەویش چوونی شەریف پاشا بۆ پاریس کە بانگەشەی دروستکردنی دەوڵەتی کوردی کردوە و لەو پێناوەشدا ساڵانێکی زۆر لە ئەورووپا تێکۆشاوە و لە جەنگی یەکەمی جیهانی وەک سەرۆکی شاندی نوێنەرایەتی کورد بەشداری کۆنفرانسی ئاشتی کرد لە پاریس بۆ ئەو مەبەستەش پەیوەندی بە سمکۆی شکاک و شێخ مەحموود دەکات، بەڵام دواجار ئەم خەونەش نایەتەدی و شەریف پاشاش بێ ئومێد دەبێت و دەستبەرداری خەونەکەی دەبێت. و پاشان حکوومەتەکەی شێخ مەحموود لە ساڵی ١٩١٩کە هەڵەبجە و سلێمانی تا دەگاتە ڕەواندز و کۆیە دەگرێتەوە کە زمانی فەرمی کوردی بوو. پاشان ساڵی ١٩٢٠ هەوڵێک هەبوو بۆ سەربەخۆیی کورد لە پەیمانی "سیڤەر" بەڵام دواتر کە پەیمانی "لۆزانی" بەسەردا هات سیڤەر جێبەجێ نەکرا و کوردیش لە نێوان "عێراق، ئێران، تورکیە، سووریە،" دابەش کرا. دواتر شۆڕشی سمایلئاغای شکاک و دوایە دامەزرانی "کۆماری کوردستان" لە مەهەباد لە ساڵی ١٩٤٦ و "کۆماری ئارارات" لە ئاگری لە ساڵی ١٩٢٧ هەوڵەکانی شێخ ئەحمەد لە باشوور و هەوڵەکانی مەلا مستەفا کە بە دوای ئۆتۆنۆمی و سەربەخۆییە بوون.

لە باشووری کوردستان ساڵی ٢٠٠٥ و دوای ڕووخانی ڕێژیمی سەددام کورد بە فەرمی هەرێمێکی بەدەستهێنا و لە ساڵی ٢٠١٧ هەوڵی سەربەخۆبوونی دا، بەڵام سەرنەکەوت . لە ڕۆژئاوای کوردستانیش پارتە کوردییەکان ساڵی ٢٠١١ەوە هەتا ئێستا ئیدارەی خۆسەرییان لە سووریادا هەیە.

هۆکاری سەرکەوتوو نەبوونی کورد لە هەوڵدان بۆ خواست و ویستی سەربەخۆیی چییە؟

بێگومان کورد لەپێناو سەربەخۆیی کوردستان ڕووبەڕووی چەندین ئاستەنگی بۆتەوە و هیچ جارێکیش لەم هەوڵانەی سەرکەوتوو نەبووە و ئێمە دەتوانین هۆکارەکانی لەم چەند فاکتەرەدا دابڕێژین:

١- هۆکاری سەرەکی ناکۆکی و دووبەرەکیی نێوخۆییە کە دەردێکی کوشندەی نێوماڵی کوردە کە زۆر جاران جیاوازی ئایدۆلۆژی دەگرێتەوە کە سیاسەتی دژ بەیەک بەکاردەهێنن، کەواتە کورد بەبێ یەکڕیزی ئەستەمە بتوانێت دەوڵەتێکی نەتەوەیی یەکگرتوو بنیات بنێ.

٢- پارچەپارچەبوونی خاکی کوردستانە و کورد لە سەرەتای مێژووەوە هەتا ئێستاشی لەگەڵ بێت بە تایبەتی لەلایەن عێراق، ئێران، سووریە و تورکیە کە خاکی کوردستان بەسەریاندا دابەش کراوە و بەهەر شێوەیەک بۆیان ڕەخسا بێت دژایەتی سەربەخۆبوونی کوردیان کردوە. بەو بەهانەیەی کە یەکپارچەیی خاکی ئەوان دەخاتە مەترسییەوە کە خۆی لە ڕاستیدا هەر ئەوانن لەسەر خاکێکی داگیرکراودان.

٣- نەبوونی پاڵپشتی نێودەوڵەتی. ئەگەرچی لە هەندێک ئان و ساتدا پشتیوانییان لە دۆزی کورد کردووە، بەڵام بێ ئەنجام بووە چونکە تاکتیکی و کاتی بووە، و پاراستنی پەیوەندییان لەگەڵ نەیارانی کورد لەپێشینەی کارەکانییان داناوە. لێرەدا دەکرێت بڵێین ناکۆکی نێوخۆیی کورد ڕۆڵی بەرچاوی هەیە لە نەگەیشتنی کورد بە سەربەخۆیی و ئەگەر ئەم دووبەرەکییە لەنێو کورددا کۆتایی پێ نەیەت تا ئەبەد ناگەینە مەقسەد.

خاتوو ئەسما سپاس بۆ بەشداریتان لەم دیمانەیەدا و ماندووش نەبن

سپاس بۆ ئێوەش کە ئەم دەرفەتەتان بە من دا بتوانم لە خزمەتتاندا بم.

پەیوەندیی نێوان بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بەشداری لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا

(بەجیهانیبوونی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان ٥-٤)

فواد خاکیبەیگی

لە نیوەی دووهەمی دەیــــەی (١٩٩٠) بـەولاوە، بەکارهێنانی ئینتێرنێت لە بوارەکانی ئـابووری، سیاسی و کۆمەڵایەتی لە وڵاتە پێشکـەوتـووەکـان و تـا ڕادەیـەکـیـش لە وڵاتـانـی لـە حاڵی گەشەسەندندا، فـراوان بـووە و بەهۆی کاریگەریی بـەربڵاوی لە سەرجەم کایەکانی ژیانی تاکەکان، بۆتە هۆی هاتنە کایەی چەندین چەمک وەک "گوندی جیهانی"، "وشیاریی هەسارەیی" و "کۆتایی جۆگرافیا" لە ناوەندە ئاکادیمیەکانی ئەم سەردەمە. وەک دەگوترێ سیاسەت بە سەر باڵەکانی ڕاگەیاندنەکاندا دەسووڕێت. بە تایبەتی بەهۆی زۆری بەکارهێنەرانی کۆمەڵگەی مـەدەنی لـە ئاستی ناوچەیی، نـەتـەوەیـی، نێـونـەتـەوەیی و جیهانی لە ئینتێرنێت، ڕۆڵگێڕانیان لە هەڵسوکەوتی و چالاکییە سیاسییەکان زیاتر بەدیار دەکەوێت. هەروەها تەکنۆلۆژیای نوێ ئەو توانایەیان هەیە کە کۆمەڵگەی مەدەنی و دیموکراسی لە سەرتاسەری جیهان بەهێز بکەن.

شـۆڕشـی پـەیـوەنـدیـیـەکـان، لـە ڕێگای سەتەلایت، ئینتێرنێت و جۆرەکانی دیکەی میدیای کۆمەڵایەتییەوە جیهانێکی نوێی هاوتەریبی لەگەڵ جیهانی ڕاستەقینە دروست کردوە کە تێیدا جۆرێکی نوێ لە پەیوەندییە مەجازییەکان هاتوونەتە کایـەوە، کـە بە هۆیەوە کولتوورەکان لە ڕێگای ئامرازەکانی ئەلەکترۆنیکەوە دەگوازرێنەوە و چەمکەکانی کات و شوێن واتایەکی تازە پەیدا دەکەن. پێشکـەوتنی تـەکـنـۆلـۆژی گـۆڕانـکـاری بەرچاویان هێناوەتە کایەوە لە کولتوور، سـەرچـەشـنـەکانی بـەکـۆمـەڵایـەتـیبوون، دامـــەزراوە کۆمەڵایەتییەکان و کارلێکی ڕۆژانەماندا. لە ئەنجامی ئەو گۆڕانکارییانەیە "کاستلیس" پێی وایە لە کۆتایی هـەزارەی دووهەمدا جیهانێکی نوێ خەریکی فۆرمگرتنە کە خاوەن بونیادێکی نوێی کۆمەڵایەتییە.

هـەر بـۆیـە بـزووتـنـەوە کۆمەڵایەتییە نوێیەکان، ڕێـکـخـراوە ناحکوومییەکان و گـروپـە کـۆمـەڵایـەتـی و سیاسییەکان بە بـەشـداربوونـیـان لـە فـەزای مـەجـازی بە ڕێگای بەکارهێنانی ئینتێرنێت و سەتەلایت، هاووڵاتیانی ناڕازی بە سیاسەتی ناوچەیی، نـەتـەوەیـی و جیهانیان کـۆ کـردۆتـەوە و ڕێکیان خستوە، بەم شێوەیە چالاکییەکان و دژایـەتـییـان بـە دژی حکوومـەتەکان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان ڕێکخستوە. هـەروەهـا وەکـوو ئـەکـتـەری سـەرەکـیـی کۆمەڵگەی مەدەنی ناڕەزایەتییەکانیان بە جیهانی کردووە و بوونەتە سەرچاوەیەکی گرینگی دروستکردن و بەهێزکردنی ڕای گشتی بۆ دەربڕینی خواستەکانیان. لە لایەکی دیکەوە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بۆ بـەرپـەرچدانـەوەی کاریگەریی میدیای دەسـەڵاتـداران، بە تایبەتی دەسەڵاتدارانی دیکتاتۆر، پشتیان بە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەستووە.

ژمـارەی ئـەو کـەسـانـەی پـەیوەستن بە ئینتێرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان میلیاردها بەکارهێنەری تێپەڕاندوە و بـەردەوام لە زیادبووندایە. ئەم گەشەسەندنی چەندایەتی و چۆنایەتییە لە ئامرازەکانی پەیوەندی کردن کاریگەریی زۆری لە سـەر کۆکردنەوەی سـەرچـاوەکـان لـە نـێـوان بـزووتـنـەوە کـۆمـەڵایـەتـیـیـەکـان هـەبـووە. هـەروەهـا پەیوەندی نێوان بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و بڵاوبوونەوەی زانیاری لە ئاستی گشتی و جیهانی، بۆتە هۆی گۆڕانکارییەکی گەورە لـە پێکهاتەی تـۆڕە کـۆمـەڵایـەتـیـیـەکـان، و جێگەی فۆرمە کلاسیکەکانی کۆکردنەوەی پێـشـوەخـتـەی تـاکـەکـانـی گـرتـۆتـەوە و بۆتـە ئـامـرازێـکـی نـوێـی هـەمـاهـەنـگـی بۆ کۆکردنەوەی چالاکان و ناڕازییان لە دەوری بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و ڕێکخستنی خۆپێشاندانەکان و هاودەنگکردنی چالاکان و بەشدارانی بزووتنەوەکە.

کاریگەریی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە سەر بزووتنـەوە کۆمەڵایەتییەکان ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە و شـێـواز و کاریگەریی بـزووتـنـەوە کۆمەڵایەتییەکان لـە ئێستادا بەشێکی دەگـەڕێـتـەوە بۆ پـەرەسـەنـدنی تـەکـنـۆلـۆژی و تـۆڕە کـۆمـەڵایـەتـیـیـەکـان. بـە مـەبـەسـتی باسـکـردن لـە کاریگەریی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەسەر بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان ئـەوا دوو ئاراسـتـە یا تێڕوانین هەیە، تێڕوانینی گەشبینانە کە باس لە کاریگەریی ئەرێنی و تێڕوانینی ڕەشبینانە بـاس لـە کـاریـگـەریی نەرێنی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بۆ سەر بزووتنەوە کـۆمـەڵایـەتـیـیـەکـان دەکـــات. تێڕوانینی گەشبینانە هیوادارە کە سروشتی هێز لە تۆڕەکانی دیجیتاڵی بگۆڕدرێ بۆ سروشتی هـێز لـە دنـیـای واقـیـعـی، لـە بـەر ئـەوەی تۆڕەکانی دیجیتاڵ زیاتر لە هەر کات لەگەڵ ژیانی ئێمە تێکەڵاون. ئەو ئاراستەیەی کە باوەڕیان بە گەشبینیی دیجیتاڵی هەیە لایەنە بەهێز و باشەکانی ئینتێرنێت بۆ چالاکییە بەکۆمەڵەکان دێننە بەرباس کە چەند بوار لە خۆ دەگرێت و بریتین لە:

کـــاریـــگـــەریـــی ئـــەرێـــنـــیـــی تـــۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە سـەر بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان

گرینگترین کاریگەریی ئینتێرنێت لەسەر بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێیەکان، ڕێکخستنی خۆپێشاندانەکان و هاودەنگکردنی چالاکانە. بۆ ئـەوەی کـە ئینتێرنێت یارمـەتیدەری ڕێکخستنی خۆپێشاندانەکان بێ پێویستە پێشتر دوو قۆناغی شـونـاسسـازی و پێکهێنانی تۆڕی پێکهێنابێت. لە ئێستادا ئینتێرنێت توانایەکی بەرچاوی هەیە لە دروسـتـکـردنـی شـونـاسـی بـەکـۆمـەڵ، بە پێکهێنانی پەیوەندی و ئاڵوگۆڕی زانیاری و باوەڕەکان لە کەشی سایبرنتیکی.

تیئۆریی "شوناسی بەکۆمەڵ" لە لایەن (ئالبرتۆ ملۆچی Alberto Malucci) خرایەڕوو. خاڵی سەرەکیی تیئۆرییەکەی؛ تێگەیشتن لە ئامانجەکان و خواستی بکەران و چالاکانە. ئەو پێیوایە کە کردەی بەکۆمەڵ شتێک نییە بێجگە لەو ئامانج و خواستانەی کە بکەران بە مەبەستی دەستڕاگەیشتن پێی ئەنجامی دەدەن. خاڵی گرینگ سەبارەت بە کردەی بەکۆمەڵ لە ڕوانگەی (ملۆچی) ئەوەیە کە شوناسی بە کۆمەڵی تاڕادەیەک جێگیر و تێکەڵاو، دەبێت لە نێو ئامانجەکان، ئـامـرازەکـان و شـێـوازە جـیـاوازەکـانـی یەکانگیری و کاری ڕێکخراوەیی دروست بێت.

بۆ نموونە لە ڕووداوەکانی ناسراو بە بەهاری عەرەبی ڕۆڵی سەرەکییان هەبوو لـە بـەهێزکردنی شوناسی بـەکـۆمـەڵ بە ڕێگای بڵاوکـردنـەوەی پـەیـام و ڤیدیۆ و وێنەکانی فەیسبووک، تویتێر و وێبلاگەکان ڕۆڵێکی بەرچاویان هەبوو لە بەهێزکردنی شوناسی بەکۆمەڵ لەنێو خەڵکدا. هەروەها لە ڕووداوەکانی بەهاری عەرەبی ڕاگەیاندنەکان و تـۆڕە کـۆمـەڵایـەتـیـیـەکـانـی -یـوتـیـوب، فەیسبووک و تویتێر- وێڕای وێبلاگنووسانی ئـۆنلایـن و مـۆبـایـل لـە دروسـتـکـردنـی پەیوەندی، هاوئاهەنگی و چاوەدێری ڕەوتی خۆپێشاندانەکان لە ناوچەی ڕۆژهـەڵاتی ناڤین و باکووری ئەفریقا ڕۆڵی سەرەکییان هەبوو. بە تایبەتی لە میسر و توونس کە شۆڕشی کۆمەڵایەتی تێیاندا سەرکەوتن، کە بەشێکی دەگەڕێتەوە بۆ هاوئاهانگیی چین و توێژەکان و کردەی ئاڵوگۆڕخوازانە لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەرنامەڕێژی بۆ کرا.

جێگەی ئاماژەیە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لـەو نێوەدا هۆکار بوون بۆ ڕێکخستن و خێراکردنی ڕەوتی خۆپێشاندانەکان، نەک دەستپێکەری جموجۆڵ و ڕاپـەڕینـەکـان. لەگەڵ ئەوەشدا ڕۆڵی فەیسبووک و تویتێر بە چەشنێک پڕ ڕەنگ و بەرچاو بوو کە بەشێک لە توێژەران و هـەروەها هەواڵنێریی ڕۆیـتێـر لـە چەمکەکانی وەک "شـۆڕشـی فـەیـسـبـووک" یـا " شـۆڕشـی تـویـتێر" بۆ ئاماژەدان بە ڕاپەڕینەکان بەکار دەهێنا.

بـەجـیـهـانـیبـوونـی بـزووتـنـەوە کۆمەڵایەتییەکان

پێشکەوتنی تەکنۆلۆژیا و پەرەسەندنی ژێرخان و هەروەها دابەزینی نرخ بۆتە هۆی گەشەکردنێکی بێوێنە لە دەستڕاگەیشتنی خـەڵـک بـە تـەکـنـۆلـۆژیـای زانـیـاری و پەیوەندییەکان و بە میلیاردها خەڵکی لە سـەرانسـەری جیهان پێکەوە گرێ داوە. شۆڕشی پەیوەندییەکان لە ڕێگای سەتەلایت، ئینتێرنێت و جۆرەکانی دیکـەی میدیای کۆمەڵایەتییەوە جیهانێکی نوێی هاوتەریبی لە گەڵ جیهانی ڕاستەقینە دروست کردوە کـە تێیدا جۆرێکی نـوێ لـە پەیوەندییە مەجازییەکان هاتوونەتە کایەوە، لەم جۆرە پـەیـوەنـدییـە مـەجـازیـیـەدا کولتوورەکان لـە ڕێـگـای ئـامـرازەکـانـی ئەلکترۆنیکەوە دەگوازرێنەوە و چەمکەکانی کات و شوێن واتایەکی تازە پەیدا دەکەن.

لە سەردەمی بەجیهانیبوون ڕاگەیاندنەکان جێگە و پێگەیەکی تایبەتیان لە ئاستی جیهانی بەدەستهێنا و بوون بە هۆکاری بەشێک لە ئاڵوگۆڕەکانی ئەم سەردەمە. سروشتی ئەو ڕاگەیاندنانە سـەرو نـەتـەوەیی و نـەبوونی سنووره کە لە ئێستادا دەستپێڕاگەیشتنی ئـاسـان کـردوە. نموونـەیـەکی بـەرچـاو لە بـواری سـوود وەرگـرتـن لە ئینتێرنێت بۆ بەجیهانیکردنی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان؛ ڕاپـەڕیـنـی (زاپـاتـیـسـتـەکـان) لـە مکزیکە. زاپاتیستەکان لـە وڵامـدانـەوە بـە هێرشی نیزامیی حکوومـەت کـە گـرژی و ئاڵۆزی تێکەوت، هەوڵیان دا بەمیدیاییکردنی ئەو بابەتە و سـوود وەرگـرتـن لـە ئینتێرنێت، نـاڕەزایـەتـی خۆیـان بـە گـوێـی جیهانیان بگـەیـەنـن. زاپـاتـیـسـتـەکـان تێگەیشتن کە تـاقـە ڕێـگـای سـەرکـەوتـن و گـەیشتن بە ئامانجەکانیان بەدەستهێنانی لایەنگری و پشتیوانیی جیهانییە. بەمیدیاییکردنی ئـەو بـزووتـنـەوەیـە، بـەربـەستی سـەرەکـی لـە بـــەردەم تـۆڵـەکـردنـەوەی توندوتیژی حکوومەت دروست کرد. ئینتێرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە نێودەوڵەتیکردنی ئەو بـزووتـنـەوەیـە ڕۆڵـی سـەرەکـیـی گـێڕا، بۆ گروپێکی بچووکی وەکوو زاپاتیستەکان لە کۆمەڵگەی میکزیک تریبوونێکی نەتەوەیی و نێودەوڵەتی پێکهێنا و ڕای گشتی جیهانی بە لایەنگری لە زاپاتیستەکان و بە دژایەتیکردن لەگەڵ حکوومەتی مێکزیک کۆ کردەوە. بە واتایەکی تر بابەتی ناوچەیی زاپاتیستەکانی بە جیهانی کرد و هێنایە بەردەم دادگای ڕای گشتی جیهانی.

وەک چۆن لە بزووتنەوەکانی بەهاری عەرەبی ڕاگەیاندن و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ڕۆڵـی گرینگیان گێڕا بۆ گەیاندنی دەنگی ئەوان بە ئاستی جیهان، بە هەمان شێوە لە بزووتنەوەی داگیرکردنی (واڵئێستریت)یش تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ڕۆڵێکی سەرەکییان گێڕا و دەنگدانەوەیەکی بەرچاوی لە ئاستی جیهانی هـەبـوو. ئینتێرنێت و پەیوەندیی تۆڕە کۆمەڵایەییەکان لە بزووتنەوەی واڵ ئێستریت لە کۆمەڵگەی ئەمریکا، ڕاگەیاندنێکی نەتەوەیی و نێونەتەوەیی پێکهێنا و ڕای گشتی جیهانی بە لایەنگری لە بزووتنەوەکە و دژایـەتـی لـەگـەڵ حـکـوومـەت و نیزامی سەرمایەداریی مەوجوود هێنایە سەر هێڵ و بزووتنەوەکەی بە جیهانی کرد.

هـەربـۆیـە ســـەروو نـەتـەوەیـی بـوون و دەنگدانەوەی لە ئاستی جیهانی بوو بە یەکێک لە تایبەتمەندی و پێکهاتەکانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێیەکان، کە هۆکاری سەرەکی ئەمەش دەگـەڕێـتـەوە بۆ سـوود وەرگـرتن لە تەکنۆلۆژیا، ئینتێرنێت و ئامرازەکانی پـەیـوەنـدیـگـرتـن و ئـەمـەش دەگـەڕێـتـەوە بۆ کاریگـەریی ڕەهـەنـدی تـەکـنـۆلـۆژی و تـۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە هەرچی زیاتر پەرەسەندنی دیاردەی بەجیهانیبوون.

ڕێبەریی ئاسۆیی

"کاستلیس" لە کتێبی "تۆڕەکانی تووڕەیی و هـیـوا؛ بـزووتـنـەوە کۆمەڵایەتییەکان لە سەردەمی ئینتێرنێت" ئاماژە بـەوە دەکات کە قۆناغی تێپەڕیین لە تووڕەیی بۆ هیوا لـە کـەشـی ئـۆتـۆنـۆمـی (خـودمـوخـتـاری) دەستەبەر دەبێت. بڕیارەکان بە گشتی لە نێو گرووپدا دەدرێت و بزووتنەوەکان بێ ڕێبەرن. ئەمەش نەک بە هۆی ئەوەی کەسی شیاو نەبێت یا کەس خواستی ڕێبەربوونی نەبێت، بەڵکووو بە هۆی بێمتمانەیی زۆری بـەشـدارانـی بزووتـنـەوەکـانـە بـەرانـبـەر لە جۆرە نوێنەرایەتی کردن و بەسەنتەرکردنی دەسـەڵات. هـەروەهـا بـاس لـەوە دەکـات کە ئاسۆیی بوونی تۆڕەکان دەبێتە هۆی بەهێزبوونی هەستی هاوکاری و یەکدەنگی لەنێو بـەشـداران و پێویستیی هەبوونی ڕێبەری کەم دەکاتەوە.

نوێترین نموونـە دەتـوانـیـن ئـامـاژە بە شـۆڕشـی نـوێـی "ژن، ژیـان، ئـازادی" لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران بە گشتی بکەین کە ڕێکخستنی کۆبوونـەوەکـان و چالاکییەکان لە لایەن ناوەندێکی دیاریکراوی ڕێبەری و سەنتەر بوونی ڕێکخستنەکان نـەبـووە، وەکـوو شـۆڕشـە کلاسیکیەکانی ئـوروپـای ڕۆژهـــەڵات و کۆمارەکـانـی یەکیەتیی سۆڤیەتی پێشوو کە کەسانێکی دیار و ناسراو وەکوو کاریزما، ڕێبەریی شۆڕشەکانیان دەکـرد. بەڵکوو شـۆڕشـی "ژن، ژیان، ئازادی" هاوشێوەی شۆڕشەکانی نـاسـراو بـە بـەهـاری عـەرەبـی بـە ڕێگای ڕێبەریکردنی فراوان و ئاسۆیی و چالاک بوونی گروپە خۆجێیەکان بووە.

وەک چـۆن لـە بـزووتـنـەوەکـانـی میسر و تونێس ڕێـبـەر یا حیزبی پێشەنگیان لـە سـەرووی بـزووتـنـەوەکـە نـەبـوو، لەو بزووتنەوانە بەر لـەوەی لە دەوری تاکێک کۆببنەوە لە دەوری ئایدئۆلۆژییەکی تایبەت وەک یـەکـسـانـیـخـوازی، مـافـی مـرۆڤ یا دیموکراسی کۆ دەبوونەوە. هەروەها ڕێبەری کاریزماتێک جێگەی بە ڕێبەری بە کۆمەڵدا کە زۆربەی کات لە فەزای سایبرنتیکی پێک دێت و دواتـر چـالاکـی دەکـەن. شۆڕشی میسر هـیـچ ڕێـبـەرییـەکـی نـەبـوو و هیچ حیزب و گروپێکی تایبەتیش ڕێنیشاندەری نەبوو و ئـەوە خـودی خـەڵـک بـوون کە لە ڕێگای ڕاگەیاندنەکان و بەتایبەتی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەستیان بە ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی ڕێـڕەوی ناڕەزایەتییەکان و خۆپێشاندانەکان کرد. هەر بۆیە بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی خەڵکی میسر نموونەیەک بوو لە تەواو خەڵکیی و ڕێبەرییەکی ئاسۆیی هـەبـوو زیـاتـر شـۆڕشـەکـە لـە خـوارێ بۆ سەرێ بوو.

بزووتنەوەکانی دەیـەی ڕابـردوو زیاتر لەوەی بە کردەوەیەکی تاکەکەسی لە ڕێگای یەک یا چەند کەسێکی کاریزماتیک بناسرێن، بە ڕەوتی بە کۆمەڵ و کاریگەریی پێکهێنانی گروپەکان بە شێوەی ئۆنلاین دەناسرێن. بۆیە ئەو بزووتنەوانە لە ژێر ناوی "شۆڕشە بێ ڕێبەرەکان" پێناسە دەکرێن. بە هەمان شێوە بزووتنەوەی داگیرکردنی واڵئێستریت هیچ ڕێبەرییەکی نەبوو، نە ڕێبەری ناوچەیی، نە نـەتـەوەیـی و نـێـودەوڵـەتی. بنەمای بێ ڕیبەری لە ڕاستیدا تاقیکردنەوەیەک بوو بۆ ڕێکخستنی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان. لەو بزووتنەوانەدا کۆمەڵێک کارکردی ڕێبەری هەبوون بەڵام ئەوانەش بە شێوەی ناوچەیی لە ڕێگای ئەنجومەنێکی گشتی یا کۆبوونەوە گشتییەکان دادەڕێژران. هەروەها کۆمەڵێک هاوئاهەنگی هەبوو کە یارمەتیدەر بوو بۆ داڕشتنی بڕیاری بە کۆمەڵ و ئەو کردارانەش لە ڕێگای ڕاوێژکردن لە کەشی ئینتێرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پێک دەهاتن.

ئەوەی کە خرایە ڕوو ڕوانگەی گەشبینانە بـوو سـەبـارەت بـە کـاریـگـەریی ئەرێنیی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە سەر بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان، وەک لە بزووتنەوەکانی دەیەی ڕابردوو کە کاریگەریی بەرچاویان هەبوو لە سەر ئاراستەکردنی بزووتنەوەکان و فـراوان بـوونـی بـزووتـنـەوەکـان. بـەڵام بێگومان هەر دیاردەیەک دەکرێت سەرەڕای باشییەکان و کاریگەرییە ئەرێنییەکانی ئەوا کۆمەڵێک کـاریـگـەریی نـەرێنیش بـەدوای خۆیدا بێنێ. بۆیە لە درێژەدا هەوڵ دەدرێت گۆشەنیگای ڕەشبینانە یا کاریگەریی نەرێنیی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە سـەر بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بخرێتە ڕوو.

(درێژەی هەیە)

خیانەت بە فەلسەفە و ڕووناکبیری!

(لە پەراوێزی دیبەیتەکەی مەهدی نەسیری و بیژەن عەبدولکەریمی‌دا)

شاڕوخ حەسەنزادە

چەند ڕۆژ لەمەوبەر، دوو کەسایەتیی ناسراوی ڕاگەیاندنەکان لە ئێران پێکەوە باسێکیان لەسەر پاشەڕۆژی ئێران و ڕووداوەکانی نێوخۆ و دەرەوە کرد.

"بیژەن عەبدولکەریمی" مامۆستای زانکۆ لە بواری فەلسەفەی و "مەهدی نەسیری" ڕۆژنامەنووس و چالاکی سیاسی هەرکام بە پێی ڕوانگە و لە گۆشەنیگای خۆیانەوە هەوڵیان دەدا پڕۆپاگەندە بۆ بۆچوونەکانیان بکەن. بەڕواڵەت ئەو دوو بەڕێزە هەردووکیان ڕەخنەگری سیاسەتەکانی ڕێژیمن و تەنانەت بەڕاشکاوی باس لە تێپەڕین لەو نیزامە دەکەن.

سەرجەم گوتوبێژەکە نزیک سێ کاتژمێر و نیوە و ئەوەی منی هان دا لەو پێوەندییەدا هەڵوێستەیەک بگرم، دوو ڕوانگەی جیاوازی ئەو دوو بەڕێزە بوو کە وێڕای هەموو ڕەخنەکانیان لە سیستەم و دەستەڵات، ئێستا، داهاتوو و جۆری حاکمییەت، بەهیچ کلوچێک بەلای مافی نەتەوەکان و دەوریان و داهاتوویان، و سەنگ و قورساییاندا نەچوون و لەنێو دوو ئایدۆلۆژی ئەزموونکراودا قەتیس مانەوە.

بە شێوەیەکی گشتی؛ "عەبدولکەریمی"، هەوڵی دەدا وەک فەیلەسووفێک دەربکەوێت و بە قسە و لێدوانی فەلسەفی و بەکارهێنانی چەمکگەلی زانستی خۆی هەڵکێشێ و بڵێ؛ من زۆر لەوانە زاناترم و ئەوەی من دەیڵێم ڕاستە. تەنانەت بەڕاشکاوی پلارێک لە نەسیری دەدا و دەڵێ؛ بەداخەوە ئەو باسانە هەمیشە بەو ئاقارەدا دەڕۆن کە من لێی تێناگەم و خۆزگە دەخوازێ ئەو خەڵکانە ئاستی زانستی خۆیان بەرنە سەر و بە شێوەی زاستی پێکەوە قسە بکەن!

عەبدولکەریمی سەرەتا بە شێوەیەکی دەستکرد هەوڵ دەدا خۆی بەدوور بگرێت لە سیستەم و پێی ناخۆشە کۆمەڵگە تانەی لێ‌دەدەن و پشتیان تێ‌کردووە و وەک "بەکرێگیراوێکی حاکمیەتی" پێناسەی دەکەن، لە چەند جێ دەست دەکات بە پاڕانەوە و لە جێی دیکەش دەبێتە دژبەر! لە شوێنێک دەڵێ: "بەپێی ئەو ڕەوشەی لە دەوروپشتمان هەیە، بەڵێ دەبێ گۆڕانکاری بکرێ، ئەوە بە قازانجی نیزامە، تەنانەت بە قازانجی ئەمنییەتی نەتەوەییمانە، ئەگە ئەو گۆڕانکارییانە نەکرێن و دۆخەکە باش نەکرێت مەترسیی تێداچوون هەیە... ئێمە خوازیاری گۆڕانکارین و تەنانەت خوازیاری گۆڕینی ئەو نیزامەشم!" بەڵام لە درێژەدا چەندین جار تووشی دژوازی دەبێ و هەرجارێ بۆ لایەک شەن دەکا و دەڵێ؛ ئەو ڕێژیمە گۆڕانی بەسەردا نایە و تەنانەت ڕۆژئاواییەکانیش ئەوەیان ناوێ و وەک خۆی دەمێنێتەوە. ئەو دەیهەوێ بەو قسانە ئاوێکی پاک بەدەستی خەڵکی ناڕازیدا بکات و پێیان بڵێ، واز بێنن، دنیا دەگەڵ گۆڕینی ڕێژیم نییە و ئەگە بڕیارە گۆڕانکارییەکەی چاکسازیخوازانەش هەبێ دەبێ هەر بەو هێزە حکوومەتی و ئەمنییەتی و خەڵکی نێوخۆ کە ئەو بە "بەرادەرانی ئینقلابی-شیعە" ناویان دەبا، بکرێ.

ناوبراو بە هیچ شێوەیەک بڕوای بە ئۆپۆزیسیۆنی دەرەوە نییە و ڕەنگبێ ئەگەر بۆی بکرێ هەموویان قڕ بکات! سەروبنی قسەکانی عەبدولکەریمی، زۆر زیرەکانە ترساندنی خەڵک لە بەسووریەبوونی ئێران بوو. ئەو مانۆڕی لەسەر ئەوە دەدا ئەگە شتێک ڕوودبات و بۆشایی ئەمنییەتی لە ئاکامی نەمانی دەستەڵات هەبێ، ئەوە کارەسات ڕوو دەدات! پاشان خەڵک وەبیر غەزە و لوبنان و عێراق دێنێتەوە و دەیهەوێ بۆ خەڵک وێنا بکات ئێرانیش وەک ئەوانی لێ دێ و ماڵی هەموومان خراپ دەبێ! بەڵام ئایا ئەم بۆچوونە ڕاستە؟ بڕیارە ڕۆژئاوا هێرش بکاتە سەر ماڵ و سامانی ئەو خەڵکە و لەنێویان بەرێ؟ تەنانەت لە جێیەکدا لە زار بەرپرسانی ئەمنی و سپاییدا دەڵێ، لات و چەقۆکێشەکانی تاران ماڵەکانی باکووری تارانیان لەنێوان خۆیاندا دابەش کردوە! بەڕاستی مامۆستایەکی فەلسەفەی زانکۆ ئاگاهانە یان نائاگاهە فریوی درۆ و دەلەسە و پیلانەکانی دامەزراوە ئەمنییەتییەکان بخوات و بەم شێوە نزمە پڕۆپاگەندە بۆ دیکتاتۆر بکات دەبێ ئاستی تێگەیشتنی چەندە بێ و چ ئەخلاقێکی هەبێ؟

لە ڕەوتی مێژوودا بەشێک لە بیرمەندان و فەیلەسووفەکان دە داوی ڕێژیم و دەستەڵاتەکان کەوتوون یان خۆبەخشانە هاوکاریان بوون و زانستی خۆیان خستووەتە خزمەت بەرژەوەندیەکانیان. ئەوان وێڕای ئەوەیکە توانیویانە گۆڕانکاری مەزن لە شێوەی بیرکردنەوە و ڕۆنانی چەمک و مانای تایبەت لە زانستدا بخولقێنن، بەڵام هەڵوێستی سیاسی و پشتیوانییان لە دەستەڵاتەکان بەتایبەت دیکتاتۆر و فاشیستەکان؛ گەورەیی ئەو بیرمەندانەی خستووەتە ژێر پرسیار. یەکێک لە هەرە فەیلەسوفە ناسراوەکانی سەدەی بیستەم، "مارتین هایدگەر" بوو. هەڵبەت نامهەوێ لێرەدا کەسایەتی و زانایی هایدگەر و عەبدولکەریمی پێک بگرم، بەڵام دەوری هایدگەر لە سەردەمی هیتلەری نازی بەو زانستەی هەیبوو بە نەرینی زۆر کەسایەتی و بیرمەندی وەک "ئێدمۆند هۆسرێل" و "کارێل یاسپێرس"، کە لە زۆر شوێندا باسیان لەوە کردووە لەبەر ئەو بۆچوونە سەقەتانەی بەتایبەت لەهەمبەر جوولەکەکان، هیچ کات نایبوورن و لەبواری ئەخلاقییەوە شەرمەزاری دەکەن. ئەوان لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە هایدگەر، ڕەگەزپەرستێکی شارەزا بوو.

هایدگەر بە زمانێکی فەلسەفی تایبەت بە خۆی، هیتلەر وەک کەسایەتییەکی ئاوەزمەند و مەزن پێناسە دەکات کە بڕیاری داوە مرۆڤایەتی لە "فەرامۆشیی بوون" ڕزگار بکات! وەک شێوەی بیرکردنەوەی عەبدولکەریمی کە پێی وایە ئەوە خامنەیی و ڕێژیمەکەیەتی لەبەرامبەر "نیزامی سوڵتە" (ئەمریکا و ئەورووپا)دا ڕاوەستاون و ئێمەش دەبێ بە هەموو شێوەیەک لە پشتی بین و نەهێڵین بکەوێت. ئەو بەڕێزە پێی‌وایە ئەوەی خامنەیی دەیکا و دەیڵێ بەبێ بیرکردنەوە نەبووە و لەسەر بنەمای بەرژەوەندییەکانی نەتەوەیی ڕۆنراوە و نابێ پشتی تێ‌بکەین. هایدگێریش لە ٢٧ی مەی ١٩٣٣ دا لەنێو خوێندکارانی زانکۆی فرایبورگ دا گوتبووی؛ هێڵە گشتییەکانی زانکۆ دەبێ گوێڕایەڵی لە خواستەکانی "پێشەوا" بکا!

لە نزیک سێ کاتژمێر و نیو گوتوبێژەکەدا، سێ چوار جار ناوی کورد هات کە هەردووک لا بەتایبەت عەبدولکەریمی وەک چەکدارگەلێک کە شەڕیان بە نیزام فرۆشتوە یان شەڕخواز و "تەجزیەتەڵەبن" باسیان دەکات. ئەگە "ئێدوارد سەعید" لە "ئۆریەنتالیزم"دا چۆنیەتی ڕوانگە و خۆبەزلزانینی ڕۆژئاواییەکان لەهەمبەر ڕۆژهەڵاتیەکان باس دەکات و لەسەر ئیستعمار و زۆرداریی و لایەنە جۆراوجۆرەکانی دەدوێ، عەبدولکەریمیش ئاگاهانە بە سووکی باسی بزاڤی ڕزگاریخوازی کورد دەکات، بەڵام پێشی وایە دەبێ لەبەرامبەر سیستەمی زاڵ و ئیستعماری نوێدا بوەستین و نابێ ملکەچی بین دەنا وەک "لیڤیاتان"ی "هابز" سەری هەموولایەک دەخوات! هایدگەریش بە چەمکێک کە لەخۆی وەدەرنابوودەیهەویست بیسەلمێنیت کە جوولەکەکان کاڵفامن و ڕێک لە ڕاستای سیاسەتەکانی ئایدۆلۆژیکی هیتلەری نازی، لەو جێگە و پێگە سیاسی، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەی کە هەیانبوو، بیانهێنێتە خوار هەتا بەستێن بۆ کۆمەڵکوژییان ئامادە بکات. واتە ئەو تێڕوانینە کۆلۆنیالیستییە بە هەمو شێوەیەک بۆ لەنێوبردنی جوولەکە یان دژەجوولەکە وەک ئەو ڕوانگەیەی عەبدولکەریمی لێد ێ کە کوردی پێ کێوی، شەڕخواز و بەلووچی پێ نەخوێندەوار و قاچاغچییە و تورکی پێ بێ مێشکە و ... ئەو جۆرە ڕوانینە بە مەبەستی تواندنەوە و ئاسیمیلاسیۆن تەنانەت لە هونەر و سینەمای ئێرانیشدا

سەیرەکە لەوەدایە، ئەگە ڕێژیمی ئێران بە ڕێبەریی خامنەیی لە بەرامبەر زۆرداریی ئەمریکا و ڕۆژئاوا بوەستێت، ئەوە بۆ عەبدولکەریمی ڕەوایە و مافی خۆیەتی لەپەنا ڕێژیم بەدژی ڕۆژئاوا بوەستێ، بەڵام ئەگە کورد یان نەتەوەکانی زوڵملێکراو لە بەرامبەر ملهوڕی و جینایەتەکانی ڕێژیم ڕابوەستن و لەپێناو مافەکانیاندا خەبات بکەن، ناڕەوایە و دەبنە شەڕخواز و تەجزیەتەڵەب!

ڕەنگی داوەتەوە. بە واتایەکی دیکە، زانستی ڕۆژئاواییەکانی وەرگێڕاوەتەوە و بە قازانج و مەبەستی تایبەتی خۆی بۆ چەوساندنەوەی نەتەوەکانی دیکەی ئێران کەڵک وەردەگرێ. جا سەیرەکە لەوەدایە، ئەگە ڕێژیمی ئێران بە ڕێبەریی خامنەیی لە بەرامبەر زۆرداریی ئەمریکا و ڕۆژئاوا بوەستێت، ئەوە بۆ عەبدولکەریمی ڕەوایە و مافی خۆیەتی لەپەنا ڕێژیم بەدژی ڕۆژئاوا بوەستێ، بەڵام ئەگە کورد یان نەتەوەکانی زوڵملێکراو لە بەرامبەر ملهوڕی و جینایەتەکانی ڕێژیم ڕابوەستن و لەپێناو مافەکانیاندا خەبات بکەن، ناڕەوایە و دەبنە شەڕخواز و تەجزیەتەڵەب!

زۆر سەیرە چۆن کەسێک بانگەشەی ئەوە بکات لە بواری زانست دوامین پلەکانی بڕیوە و وەک مامۆستای زانکۆی تاران وانەکانی فەلسەفە دەڵێتەوە دەتوانێ پاساو بۆ مانەوەی سیستەمێکی دیکتاتۆر و درێژەی جینایەتەکانی بێنێتەوە؟ چۆن دەتوانێ ئەوەندە کورتبین و بەرژەوەندیخواز بێ؟ بەڕێزیان فەلسەفەی ئەخلاقی ئەفلاتوون و تەنانەت کانتیش خوێندوەتەوە بەڵام لەبیری چووەتەوە. ئەخلاق، لە بۆچوونەکانی ئەفلاتووندا لە لقەکانی سیاسەت و بیرکردنەوەیە، ناوبراو دوای گەنگەشە لە دادپەروەری کۆمەڵایەتی باسی دادپەروەری تاکیش دەکات کە ئەمەیان وەک ئەخلاق پێناسە دەکات، بایەخەکان لە ڕوانگەی ئەفلاتون لە سێ خاڵ تێناپەڕن: ١. جوانی. ٢. دادپەروەری. ٣. حەقیقەت. کۆی تێگەیشتن لەم سێ خاڵە، خێر و چاکەیە. ئەوەیکە دەڵێ؛ ئەخلاق لە ڕەهەندەکانی جوانییە، مەبەستی لێرەدا بۆ وێنە جوانیی گوڵ نییە بەڵکوو جوانی لە کار و کردەوەی مرۆڤەکانە کە لە ڕوحێکی خەملێندراو بە ئاوەزەوە سەرچاوە دەگرێ. ئەو شێوە ڕوانینە و پاساوهێناوە و دژوازییەی قسەکانی عەبدولکەریمی، بێ‌ئاکاریی ناوبراو دەسەلمێنێت و وادیارە بەرژەوەندییە کەسییەکانی ئێزنی بیرکردنەوەی لێ‌سەندوە و زانست و ئاوەزی خۆی دۆڕاندوە. ئەو هەست بەبەرپرسیارەتییەی کە دەبێ هەیبی دەکاتە قوربانی و بنەما ئەخلاقییەکانی وەلاناوە و بایەخ بە خواستی خێری گشتی نادات.

ئەخلاقی کانتی کە وەک بۆچوونگەلێکی ئاکاری و ئەرکمەند بوون، بۆ یەکەمجار لەلایەن "ئێمانۆیەل کانت"ـەوە لەسەر بناغەی ئاوەزمەندی چاخی ڕەوشەنگەری پێناسە کراوە. بە باوەڕی ناوبراو؛ خواستی خێرخوازانە تەنیا بە هۆکاری خۆی وەک بایەخێکی ڕەها سەیر دەکرێ و؛ کردەوەیەک تەنیا کاتێک دەتوانێ خێرخوازانە بێ کە هەست بە بەرپرسیارەتی لە هەمبەر بنەما ئەخلاقییەکانیی لەبەرچاو گرتبێ. لە بەشێکی دیکەدا کانت پێی وایە؛ مرۆڤەکان هیچکات نابێ تەنیا وەک ئامرازێک بۆ گەیشتن بە ئامانجێک کەڵکیان لێ وەربگیردرێ بەڵکوو دەبێ هەمیشە وەک خودیی ئامانج چاو لێ‌بکرێن و مرۆڤایەتی خۆی بپارێزێت. بناغەی جیهان‌داگریی کانت لەسەر ئەمە ڕۆنراوە؛ کردەویەک هەتا ئەوکاتەی لۆژیکێکی دژواز نەخولقێنێت، دەبێ بۆ سەرجەم تاکەکان لەبەرچاو بگیرێ.

عەبدولکەریمیش وەک هایدگەر و "کارێل شمیت" پاساو بۆ فاشیمزم دێننەوە و دژی دێموکراسیی لیبراڵن کە دواتر لەلایەن قوتابی و دۆستەکانیان تەریق دەکرێتەوە، بەڵام لێرەدا قسەیەکی جوانیش دەکات؛ گەڕانەوە بۆ ڕابردوو و هێنانەوەی ڕێژیمێک کە هەر ئەو خەڵکە ڕووخاندوویەتی ئەوپەڕی گەوجی و نەزانییە و نابێ ڕوو بدات. لە شوێنێکیش دا لەبەرامبەر ئەو هەمووە گەندەڵی و فەسادەی کە نەسیری باسی دەکات و بە ڕەزای پەهلەوی هەڵدەڵێ، دەڵێ؛ باشتر وایە شازادە ئەو سەدان میلیۆن دۆلارەی باوکی دەگەڵ خۆی دزی و بردی بێنێتەوە جا دواتر قسە بکات! بەڵام لە کۆتاییدا بە تەواو مانا ڕوانگەی ئایدۆلۆژی و تەسکی کۆماری ئیسلامی بە نییەتێکی پاکەوە دەردەبڕێ و دەڵێ؛ ئێمە ئوستوورەی مێژوویی وەک عەلی و حوسێنمان هەیە، ڕێبەر و ئایدۆلۆژی و قارەمان (قاسم سلێمانی)مان هەیە، چەک و میدیامان هەیە، هێزی بەسیج هەیە و باسی مەزڵووم بوونی ئێران و فلەستین و تەنانەت ئەمریکای لاتین و ئەفریقاش دەکات! ئەو بەئاشکرا خۆی لەپەنا هێزە ئەمنییەتییەکان دەبینێتەوە و پێیوایە هێزی شیعە و برادەرانی سپایی دەتوانن ئەو نیزامە لەسەر پێ ڕابگرن. عبدولکەریمی نایشارێتەوە و دەڵێ ئەوانەی لە لوبنان و ەفلستین دەکوژرێن منالانی ئەم نیشتمانن و لەسەر حەق بوون و ئەو ڕێک وەک قسەکانی خامنەیی و بەرپرسانی سپا لێدوان دەدا. ئەو بزووتنەوەی ژن ژیان ئازادی بە فیت و بەرهەمی میدیای ڕۆژئاوایی و نیزامی سوڵتە دەزانێ و لەسەر ئەو باوەڕەیە هێزەکانی ئینتزامی ئەگە ئەو چەند کەسەیان نەکوشتبا و کوێر نەکردبا ڕەنگبوو هەزاران و دەیان هەزار کەسی دیکە لە ئاکام بۆشایی دەستەڵات کوژرابان! ئەو پێی وایە تەنیا دەبێ لەگەڵ هێزی شۆڕش یان "بەچەهای ئینقلاب" دەتوانن قسە بکەن و هەر ئەوانیش دەتوانن چارەسەری ئەو دۆخە بکەن ئەوانی دیکە درۆ دەکەن و ڕاسپێردراوی دەوڵەتانی دیکەن بۆ شێواندنی ئێران!

قسەکانی نەسیری کە خۆی وەک ڕۆژنامەنووس و تەنانەت ڕووناکبیر پێناسە دەکات، بەتایبەت باس کردن لە قەیرانە جۆراوجۆرەکانی سیاسی، ئابووری، نیزامی، کۆمەڵایەتی و کولتووری هەمووی ڕاست و لەجێی خۆیدا بوو. بەتایبەت پرسی داڕمینی سەرجەم هێزە جێگرەوەکانی و کۆتایی دەستەڵاتی بەشار ئەسەد لە سووریە مۆتەکەیک بوو خەونی خۆشی دەستەڵاتی ئاڵۆز کردوە. نەسیری بوێرانە کێشە و گرفتەکانی هەڵدا، پێی وابوو کارەستایک جگە لە مانەوە دەستەڵاتی کۆماری ئیسلامی بوونی نییە و هەرچی دەیکێشین لەدەست ئەو حاکمیەتەیە، دەرگای هەموو چاکسازییەک داخراوە. سیاسەتی دژایەتی دەگەڵ "سولتە ستیزی" شکستی هێناوە و دەبێ دەگەڵ دنیا بەتایبەت ڕۆژئاواییەکان و لەسەرووی هەمووان ئەمریکا ئاش ببینەوە. نەسیری بە ڕاشکاوی باسی لە ڕووخانی ئەو ڕێژیمە دەکرد و بێ سڵ کردنەوە شەخسی خامنەیشی دەکردە ئامانج و هەموو ئەو هەڵە و سیاسەتە چەوتانەی لە ژێر سەری ناوبراو دەزانی.

لە ئاکامدا مەهدی نەسری وێڕای ڕەخنە بەجێیەکانی بەداخەوە ڕێگای لێ هەتڵە دەبێ و ناوبراویش ڕاستییەکانی کۆمەڵگە نابینێت و بەهەر هۆکارێک بێ، پێی وایە دەبێ بۆ ڕابردوو بگەڕێینەوە و دواڕۆژی ئەو جوگرافیایە دەدەست پاشاخوازەکاندا بێ. نەسیریش وەک عەبدولکەریمی باسی مافی نەتەوەکانی نێو ئێران ناکات و بە ڕوانگەیەکی داخراوی دیکتاتۆری هیچ باوەڕێکی بە مافی گەلانی نیشتەجێ لە ئێران نییە و خۆی لە قەرەی ئەو باسانە نادات چوونکە باوەڕی پێ نییە.

لە کۆتاییدا ئەوەیکە شیاوی سەرنجە ئەوەیەکە؛ بە ڕواڵەت ئەو دوو بەڕێزە لە بەرامبەر یەکتر دا ڕاوەستاون، هەرکام بۆچوونێکی جیاوازی هەیە و تەنانەت دژی یەکترن، بەڵام ئەگە منی کورد باسی مافەکانی خۆم لە ناو ئەو وێژمانەدا بێنمە گۆڕ، ئەو دوو کەسە و لایەنگرکانیان پێکەوە لەبەرامبەر ئێمە دەچنە یەک سەنگەر و بە تەواو مانا دژایەتیمان دەکەن. ئەوان ئێستاش پێیان وایە دەبێ لە ناوەند دەستەڵاتی ڕەهایان هەبێ، بە بەزەیی خۆیان خێر بە پەراوێز بکەن، مافی دامەزراندن و بەڕێوەبەری هی ئەوان بێ، جگە لەوە ئەگە دەنگ هەڵبڕین و داوای مافی خۆمان بکەین دەبینە یاغی و جوداخواز! مەخابن ئەم عەقڵییەتە دەمارگرژەی ناوەندتەوەر لەو قۆنەغەدا یەکتر دەگرنەوە (بۆ وێنە لە بزووتنەوەی ژینا) و وێڕای بە ڕواڵەت قسە جوانەکانیان هیچ باوەڕێکیان بە دێموکراسی و مافەکانی ئێمە نییە و دواڕۆژی نزیکی ئازادیان لێڵ کردوە.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

ئەو کە نیشتمان ژوانگەی ئەبەدیی بوو

شەهید تاهیر جۆلاکار

برایم چووکەڵی

کاتێک وەڵامی سەرەتاییترین داخوازەکانی هەر نەتەوەیەک بە ئاور و ئاسن دەدرێتەوە، کاتێک سەرکوت و ڕەشەکوژی و زەبروزەنگ جێگای ئـازادی دەگرێتـەوە، بێگومان ئەو نەتەوەیە ناچار دەبێ بۆ دیفاع لە مـافـو ئازادییەکانی دەست بۆ چەک بـەرێ و بۆ وەدەستهـێنان و پاراستنی ئـازادی چەک لە شان بکا. هەربۆیە نەتەوەی کوردیش لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە نزیک بە ٨٠ ساڵ لەوە پێشەوە حیزبی خۆی دامەزراندوە و بۆ وەدیهێنانی مافی ڕەوای لە ماوەی ئەو نزیک بە ٨ دەیەیەدا لەبەرامبەر دڕەندەترین دوژمنی ئازادیدا چەکی دەست داوەتێ و شێلگیرانە درێژەی بە خەبات داوە. لە ڕەوتی ئەو خەباتە خوێناوی و دوور و درێژەشدا لە پێشکەشکردنی گیانی باشترین ڕۆڵەکانی درێخی نەکردوە. یەکێک لەو ڕۆڵە تێکۆشەرانە کە لـەم ژمـارەیـەی "هەگبەی شاخ و شـۆڕش"دا ڕێز لە یاد و بیرەوەریی دەگرین، شەهیدی فەرماندە تاهیر جۆڵاکار ناسراو بە "تالی" لە ناوچەی مەهابادە.

شەهید تاهیر جۆڵاکار ساڵی ١٣٤٠ی هەتاوی لە بنەماڵەیەکی زەحمەتکێش لە ئاوایی "کێچاوا"ی شارویران سەر بە شاری مەهاباد چاوی بە دنیای ڕوون کردەوە. هێشتا لەسەر لانک بوو کە لە سۆز و خۆشەویستیی باوکی کۆچکردووی بێبەش بوو. ئەو سەرەڕای لەدەستدانی باوکی بە هۆی ڕووداوێکی کۆمەڵایەتی برا گەورەکەشی کەوتە زیندان و ئەو قۆناغە لە ژیانی بۆ تاهیر سەخت و دژوار بوو. لە تەمەنی ٧ ساڵیدا تالی چووە قۆتابخانە و قۆناغی سەرتایی قوتابخانەی لە ئاواییەکانی گابازەڵە و گردەگرِوێ تەواو کرد. پاشان بۆ درێژەدانی خوێندن ڕووی لە شارەکانی نەغەدە و مەهاباد کرد و هەتا دووهەمی دواناوەندی دەرس خوێند.

کاتێک خۆپیشاندانەکانی لە دژی ڕێژیمی پاشایەتی دەستی پێکرد تالی بە چاو و گوێی کراوەوە لە خۆپیشاندانەکانی ساڵی ١٣٥٧ی هەتاویدا وەک زۆربەی لاوانی شاری مەهاباد بەشداریی چالاکانەی خۆپیشاندانەکانی دژی ڕێژیمی پاشایەتی کرد. دوای ئاشکرابوونی تێکۆشانی حیزبی دێموکرات لە پاییزی ساڵی ١٣٥٨ی هەتاوی بە فەرمی بەرگی پیرۆزی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی لەبەر کرد.

لە سەرەتای مانگی خاکەلێوەی ساڵی ١٣٥٩ لو ە یەکەم شەڕ لە ئاوایی باخڵە لە نیزیک شاری کامیاراندا بەشدار بوو. لەبەر ئازایەتی و قارەمانەتیی بێوێنەی ناوبراو بوو بە خۆشەویستی هەموو هاوڕێکانی. ئەو لە ماوەیەکی کورتدا نیشانی دا کە ڕۆڵەی ئازاو بەجەرگی نەتەوەکەیەتی. سەبارەت بە ئازایەتی و جوامێری، سـەبـارەت بـە ورەی بـەرز و هـەڵسووڕبوونی، سـەبـارەت بە ئیمانی قووڵ بە ڕێبازی حیزب و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەکەی زۆر زوو جێگای خۆی لە نێو ڕیزی هاوسەنگەرانیدا کردەوە. ئەو ئامادەی هەر چەشنە فیداکاری و گیانبازییەک بوو. پاشان لە گرتنی پادگانی نەوسود و پاسگای دڕۆڵە ڕۆڵێکی گرینگی گێڕا. تالی هەروەها یەکێک لە قارەمانەکانی شەڕی ٢٤ ڕۆژەی نێو شاری سنە لە ساڵی ١٣٥٩دا بوو. دوای گەڕانەوە لە مەئمووریيەتی جنووبی کوردستان لە لایەن دەفتەری سیاسیی حیزبەوە تەشویق کرا .

هەستکردن بە بەرپرسایەتی، بردنەسەرێی زانیاریی سیاسی، خاکی و خەڵکیبوون، بوێری و سەراحەت لە قسەکردن، لەسەرەخۆ و بەئەخڵاق، فێربوون و فێرکردن لە تایبەتمەندییەکانی ناوبراو بوو. لە زۆربەی مەئموورییەتەکانی لکی ٣ی هێزی پێشەوا دا بەشدار بوو، و شەڕەکانی نێو شاری مەهاباد، مەنگوڕایەتی، شارویران، دارەلەک و ئیندرقاش کە تاڵاوی شکستیان بە زاری دوژمن داکرد، مۆرکی نەترسی و زاکوونی ئەو قارەمانە بەدەستوبردەیان پێوە دیارە و بۆ هەمیشە لە یاد و دڵ و دەروونـی دانیشتووانی ئەو مەڵبەندە نەخشی بەستوە؛ شاهیدی بۆ قارەمەنەتی و ئازایەتی تاهیر جۆڵاکار دەدەن.

لە هاوینی ساڵی ١٣٦٠ لە مەئمورییەتی شومالی کوردستان (قوتور) بریندار‌بوو، پاییزی ١٣٦٠ بوو بە سەرپەلی پەلی شەهید بالغی و پاشان بە هۆی لێهاتووییەکەی وەک فەرماندەری لکی ٣ی هێزی پیشەوا دیاری کرا. شەهید تالی پێشمەرگەیەکی هەڵسووڕ و فەرماندەیەکی لێوەشاوە بوو، گورجوگۆڵ و کارلێهاتوو بوو، بەدەستوبرد و زەبروەشین بوو، نەعرەتەی شێرانەی زراوی دوژمنی توقاندبوو، چەندین شـەڕی گـەورە و بچووکی دیکەی فەرماندەهی کرد، لە شەڕ لەگەڵ دوژمن چاونەترس و بوێر بوو بەتایبەتی لە نێو شاری مەهاباد و دارەلـەک ئازایەتیی ناوبراو هیچکات لەبیر ناچێتەوە.

ئەو لە بواری سیاسیشدا ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ پلەی زانیاریی خۆی بـەرەو سەر دەبـرد و هەوڵیشی دەدا چەندی لە توانایدایە لە بارهێنانی سیاسیی هاوڕێیانیدا نەخشی هەبێ. شەهید تالی کوڕێکی خوێن شیرین، ئارام و مەتین، بەئەدەب و خەڵک دۆست بوو. بۆیە لە دوای شەهیدبوونیشی لە خۆشەویستیان چەندین منداڵ لە ناوچەکە بە ناوی ئەوەوە کرا.

مخابن فەرماندە تاهیر ڕۆژی یەکی خاکەلێوەی ساڵی ١٣٦١ لە شەڕیکی قارەمانانەدا لە چیای مۆسکە لە پشتی ئاوایی بەیتاس لەگەڵ هاوسەنگەریکی بە ناوی محەممەدجانی گیانی پیشکەش بە بارەگای ئازادی کرد.

شکستی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکە وەک دەرفەتێک بۆ ئۆپۆزیسیۆن

سمایل شەرەفی

دۆخـێـک کـە کـۆمـاری ئیسلامیی ئێران لە ناوچەکە تـووشـی هـاتـوە، ڕەنـج بە خەساربوونیەتی لە هەوڵێکی دەیان ساڵەی هەمەلایەنە کە لە بانگەشەی "ناردنە دەرەوەی شۆڕش"ەوە دەستی پێکرد، و بە هەوڵدان بۆ پێکهێنانی هیلالی شیعی و خەیاڵی دابینکردنی قوڵایی ئیستراتێژی لە وڵاتانی دەوروبـەری درێـژەی پـێدرا. کۆماری ئیسلامی لەپێناو ئەو مەبەستانەی بە پێکهێنانی تاقم و گرووپی چەکدار لە وڵاتانی ناوچەکە، دەستێوەردان لە کاروباری وڵاتان و بەفیڕۆدانی سەدان میلیارد دۆلار لە سەرەوەت و سامانی خەڵکی وڵات، تا ڕادەیەکی زۆر هێژموونیی خۆی بەسەر ناوچەکەدا سەپاندبوو کە ئەمە بۆ ڕێژیم لە کێشە و پێوەندییە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکانیدا قورسایی و کارت بوون بۆی.

دوای ڕووداوەکانی ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ی زایینی و پێکهێنانی بزووتنەوەی مقاومەی ئیسلامی (حەماس) و حیزبوڵلا لە لوبنان و، لە کۆتاییدا کەوتنی ڕێژیمی بەشار ئەسەد لە سووریە، کۆتایی بە هێژموونیی دەیان ساڵەی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکە هات. ئەم دۆخەی کۆماری ئیسلامی جیا لەوەیکە شوێنەواری جۆراوجۆری سیاسی لە ناوچەکە داناوە، بێگومان کاریگەریی بێئەملا و ئەولای لەسەر خودی پێکهاتەی ڕێژیم، بزووتنەوە نارەزایەتییەکانی نێوخۆی وڵات و بەرەی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیمیش داناوە و دادەنێت. ئەم کاریگەرییانە کە دەکرێ لە هەردوو گۆشەنیگای هەڕەشە و دەرفەتەوە سەیرێ بکرێ، لە ڕوانگەی بزووتنەوەی مافخوازانەی گەلانی ئێرانەوە زیاتر ئەرێنی و هیوابەخشن. لەم وتـارەدا زیاتر سەرنج دەخەینە سەر کاریگەرییەکانی ئەم شکستەی کۆماری ئیسلامی لەسەر بەرەی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیم و لە دەلاقەی دەرفەتەوە سەیری مەسەلەکە دەکەین.

دوای ڕووخانی ڕێژیمی بەشار ئەسەد هەرچەند عەلی خامنەیی، ڕێبەری ڕێژیم لە سێ دەرکەوتنی جیاوازدا هەموو هەوڵێکی ئەوە بوو کە وا نیشان بدات کە هیچی لێ نەقەوماوە، بەڵام ناتوانێ دەرک بە شکست و داتەپینی ڕێژیمەکەی لە ناوچەکەدا نەکات و ئەم دانپێدانانەمان لە زۆرێک لە بەرپرسانی دیکەی ڕێژیمەوە بینی. کە ئەمەیان بۆ خەڵکی وڵات هەم خۆشە و هەم هیوابەخشە. بە وتایەکی دیکە، ئێستا گەلانی ئێران باش دەزانن کە کۆماری ئیسلامی ئەو هێز و دەسەڵاتە نیە کە چەندین ساڵە خۆی پێوە ڕادەنێ و زۆر چاک لەوەش گەیشتوون کە کۆماری ئیسلامیی ئێران زۆرێک لەو کارتانەی لە دەست داون کە لە ئاستی ناوچەکە و نێودەوڵەتیدا کایەی پێ دەکردن و گوشاری پێ دەخستنەسەر.

لە ئاستی نێوخۆییشدا خەڵک ڕۆژانـە بە چاوی خۆیان دۆخی لەرزۆک و پڕ لە قەیرانی ڕێژیم دەبینن و زیاتر لە هەمیشە هیوایان لەسەر نەمانی ئەو ڕێژیمە و گەیشتن بە ژیانێکی سەربەرزانە هەڵچنیوە. خەڵک لە دەرفەتێک دەگەڕێ کە یەکگرتووانە، بە هێزێکی قایم و یەکانگیر، بە بەرچاوڕوونی لە داهاتووی هەوڵ و تێکۆشانەکانیان و دڵنیابوون لە گەیشتن بە داهاتوویەکی دڵخواز، ئیرادە بنوێنن و بۆ هەمیشە کۆتایی بەم ڕێژیمە بێنن.

لـەم پێوەندییەدا ئـەوەی ئـەم ڕۆژانـە دوای قسە و باس لە دۆخی شپرێوی کۆماری ئیسلامی، زۆرترین سەرنجی دەخرێتە سەر و وەک زەروورەتێک قسەی لەسەر دەکرێ، بەرەی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیم و ڕۆڵ و دەور و نەخشە ڕێگەیان لە پێناو کۆتاییهێنان بە کۆماری ئیسلامی و وەڵامدانەوە بە هەموو ئەو دڵنیگەرانیانەیە کە خەڵک لە دۆخەکەی هەیە. بۆیە هەلومەرجێک کە کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکە تێیکەوتووە و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی لە دوورەوە جـارێ چاودێریی دەکـەن، بۆ هێز و لایەن و کەسایەتییەکانی دژبـەری کۆماری ئیسلامیی ئـێران دەرفەتێکی مـێژوویـی خوڵقاندوە. کۆماری ئیسلامی بەپێچەوانەی سێ ساڵ پێش ئێستای، هیچ کارتێکی ئەوتۆی بە دەستەوە نەماوە کە ئەساسەن دانووستانێکی لەسەر بەڕێوە ببات. ئـەوەی هەیەتی بەرنامەی ناوکی و ئیدیعاکانیەتی کە وێدەچێ نە ئاژانسی نێونەتەوەیی وزە و نە لایەنە ئورووپاییەکان، بە قەوانی ڕابردووی لەگەڵ بڕۆنە پێش. کەوابوو ئۆپۆزیسیۆن لەم هەلومەرجەدا دەتوانێ لەگەڵ زەقکردنەوەی کارنامەی پڕ لە شەڕ و ئـاژاوە و تیرۆری کۆماری ئیسلامی و بەسەرنجدان بە دۆخی ڕێژیم لە ناوچەکە و نێوخۆی وڵات و چاوەڕوانییـەکانی خـەڵـک، هـەم لـە ئاستی نێونەتەوەییدا ئیدیعای نوێنەرایەتیی خەڵک بکات و هەم لە ئاستی نێوخۆییدا کار لەسەر یەکخستنی هێزی خەڵک و ڕەواندنەوەی نیگەرانییەکانیان لە داهاتوو بکات.

ئـەوەی تا ئێستا لـە جموجۆڵ و هـەوڵـی بـەرەی ئۆپۆزیسـیـۆنی ڕێـژیـم دەبـیـنـدرێ، لـەگـەڵ ئـەوەی ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆ بەتایبەت لەسەر ئاستی کەسایەتییە سیاسی و ئاکادمییەکان دەنگیان بەرزتر و ڕوونتر لە جارانە و ئازایانە باس لە کۆتاییهاتنی کۆماری ئیسلامی و تێپەڕین لەم نیزامە دەکەن، بەداخەوە هێز و لایەنە سیاسییەکانی دەرەوەی وڵات بە ئاشکرا جموجۆڵێکی ئەوتۆیان لێ نابیدرێ.

خـەڵـکـی وڵات و زۆرێـک لـە کەسایەتییەکانی دژبـەری ڕێژیم لە نێوخۆی وڵات و تەنانەت هێز و لایەنە دیار و نادیارەکانی مخالفی ئـەم ڕێژیمە لە نێوخۆ کە بەداخەوە بە هۆی سیاسەتی سەرکوتەوە، دەرەتـانـی خـۆدەرخسـتـن و مـەیـدانـداریـی نـەبـووە، زیاتر لە ئۆپۆزیسیۆنی دەرەوەی وڵات هەستیان بە قۆستنەوەی ئـەو دەرفـەتـە مێژووییە کـردوە کە هاتۆتە پێشێ، کە ئەمەش لە خۆیدا لەگەڵ ڕەخنە لە ئۆپۆزیسیۆن لە دەرەوەی وڵات، دەکرێ دڵخۆشکەر و هیوابەخش بێت.

ئـەوەنـدەی پـێـوەنـدیـی بـە حـیـزب و لایـەنـەکـانـی کوردستانەوە هەبێت وەک بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ڕێـژیـم، زیـاتـر دەبـێ وریـای بـارودۆخـەکـە بـن و خۆیان بۆ هەر ئەگەرێک ئامادە بکەن. بە خۆشییەوە هەستکردن بە زەروورەتی گواستنەوەی دەرفەتەکان و پێکهێنانی جۆرێک لە یەکریزی بۆ کاری هاوبەش لەنێو حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کوردستاندا دەبیندرێ و کـاری لەسەر دەکـرێ. بەگشتی وەک زۆر جاری دیکەش ئاماژەی پێ کراوە و زۆریشی لەسەر نووسراوە و وتراوە؛ یەکێک لە سەرەکیترین کێشـەکانی بەردەم هەنگاونان بۆ ڕووخانی ڕێژیم و دەستەبەرکردنی داهاتوویەکی گەش بۆ گەلانی ئێران، نەبوونی ئالترناتیڤ و جێگرەوەی ئەو ڕێژیمەیە کە درەنگ یان زوو — کە بە پێی هەموو لێکدانەوەیەک زۆری نەماوە — دەبێ بڕوات.

پشکی شێری کورد لە کۆڵبەرکوژی، ئێعدام و گرتنەکان لە ئێران لە ساڵی ٢٠٢٤ی زایینیدا

بەپێی زانیارییە تۆمارکراوەکان لە ناوەندی ئامار و بەڵگەنامەکانی "هەنگاو" ئێعدامەکان، دەستبەسەرکرانە سـەرەڕۆیـانـەکـان، سەپاندنی حوکمی درێژخایەنی زیـنـدان و تـونـدوتـیـژیـی سیستماتیکی نـاوەنـدە ئەمنیەتییەکان هـەروەهـا و حـاڵـەتـەکـانـی دیکەی پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە تەواوی ئێراندا لە چاوی ساڵی ڕابردوو زیاتر بووە.

بەپێی ئەم ڕاپۆرتە لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٤ی زایینیدا لانیکەم ٩٠١ بەندکراو لەسێدارە دراون، ٣٣٩ کۆڵبەر کـوژراون یان بریندار کـراون، ٥٧ کەس بوونەتە قوربانیی تەقینەوەی مین و مـاددە تەقەمەنییەکان، ٢٢ بەندکراو لە بەندیخانەکاندا گیانیان لەدەست داوە، لانیکەم ١٢٣٥ کەس بە تۆمەتی چالاکیی سیاسیی دژی ڕێـژیـم دەستبەسەر کـراون کـە ٣٣ کەسیان سزای سێدارەیان بەسەردا سەپێندراوە و؛ هەروەها ٤٦٨ چالاکی سیاسی سەرجەم سزای ١٦٨٤ ساڵ و ٨ مانگ و ٢٠ ڕۆژ بەندکران، ٩٤ ساڵ بەندکرانی هەڵپەسێردراو و لێدانی ٢٥٤٧ قامچییان بەسەردا سەپێندراوە.

وردەکـاریـی ڕاپۆرتەکەی هەنگاو ئەم ئامارە بەدەستەوە دەدات:

–لە ٩٠١ بەندکراوەی لە بەندیخانە جۆراوجۆرەکانی ئێراندا ئێعدام کراون، ١٨٣ بەندکراویان کورد بوون. هەروەها لەو ٩٠١ زیندانی ئێعدامکراوە ١٣ کەسیان بە تۆمەتی چالاکی سیاسی، مەزهەبی یان بەشداریکردن لە خۆپیشاندانەکانی بزووتنەوەی «ژن، ژیان، ئازادی» لەسێدارە دراون و لەو ١٣ کەسەش ١٠ کەسیان لە بەندکراوانی کورد بوون.

– لە مـاوەی ساڵی ٢٠٢٤دا لانی کەم ٢٢ بەندکراو لە بەندیخانەکانی ئێران گیانی خۆیان لەدەست داوە. لەو ژمارە: ٩ زیندانی بەهۆی ئەشکەنجەدران گیانیان لەدەست داوە کە ٥ کەسیان کورد و ئەوانیدی بەلووچ، تـورک و گیلەک بـوون. هـەروەهـا ٨ کـەس بەهۆی دەستڕانەگەیشتن بە خزمەتی پزیشکی یان دواخستنی گواستنەوەیان بۆ ناوەندە دەرمانییەکان گیانیان لەدەست داوە و ٥ زیندانیش لە گرتووخانەکاندا خۆیان کوشتوە.

هەروەک ئاماژەی پێدرا لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٤، لانی کەم ١٢٣٥ کەس بە تۆمەتی چالاکی سیاسی و تەبلیغ دژی نیزام دەسبەسەر کراون کە ٦٣٠ کەس ، واتە زیاتر لە نیوەی ئەوان کورد بوون. لە ئەو دەستبەسەرکراواندا، ١٣٧ کەسیان ژن، ٣٤ کەسیان مامۆستای قوتابخانە و زانکۆ، ٣١ کەسیان خوێندکاری زانکۆ، ٣٧ کەسیان چالاکی میدیایی، ٢٨ کەسیان هونەرمەند، ١٢٧ کەسیان لە چالاکانی مەزهەبی و ٣٨ کەسیان لە ئەندامانی بنەماڵە دادخوازەکان بوون.

لـە مـاوەی سـاڵی ٢٠٢٤دا، لانیکەم ٥٧ کـەس لە ئێران بوونەتە قوربانیی تەقینەوەی مین یان ماددە تەقەمەنییەکان. ئەو مینانە لە پاشماوەی تەقەمەنییەکانی شەڕی نێوان ئێران و عێراق و هەروەها مینە تازە چێندراوەکانی سوپای پاسداران بوون. لەو ژمارە: ١٩ کەس گیانیان لەدەست داوە و ٣٨ کەسیان بریندار بوون یان ئەندامێکی جەستەیان نقوستان بووە. لەو ٥٧ کەسە ٢٣ کەسیان کورد و ١٧ کەسیان ئەفغان بوون و ئەوانیدی کارمەندان و هێزەکانی خودی ڕێژیم بوون.

لە ساڵی ٢٠٢٤دا لانیکەم ٥٠٦ چالاکی سیاسی، مەزهەبی و مـەدەنـی لـە لایـەن دەزگـای دادوەریـی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە دادگایی کراون کە ٣٣ کەس لەوان سزای سێدارەیان بەسەردا سەپاوە کە ١١ کەس لەوان کوردن و پەخشان عەزیزی و وریشە مورادی دوو کەس لەوانن.

لە ساڵی ٢٠٢٤ی زایینیدا ٥٧ کۆڵبەر و کاسبکار کوژراون و ٢٨٢ کۆڵبەر بریندار کراون. لەو ٣٣٩ کۆڵبەر و کاسبکارە ٢٧٣ کەسیان بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە چەکدارەکانی ئێران کوژراون و بریندار بوون. حاڵەتەکانی دیکەش بە هـۆکـاری تەقینەوەی مین، کەوتنەژێر بەفر و ڕندوو، ڕەقبوونەوە لە سەرما و ڕووداوە سروشتییەکانی دیکەوە ڕوویان داوە.

کوردستان
ژمارە: ٨٨٦
١٥ی بەفرانباری ١٤٠٣ _ ٤ی ژانوییەی ٢٠٢٥

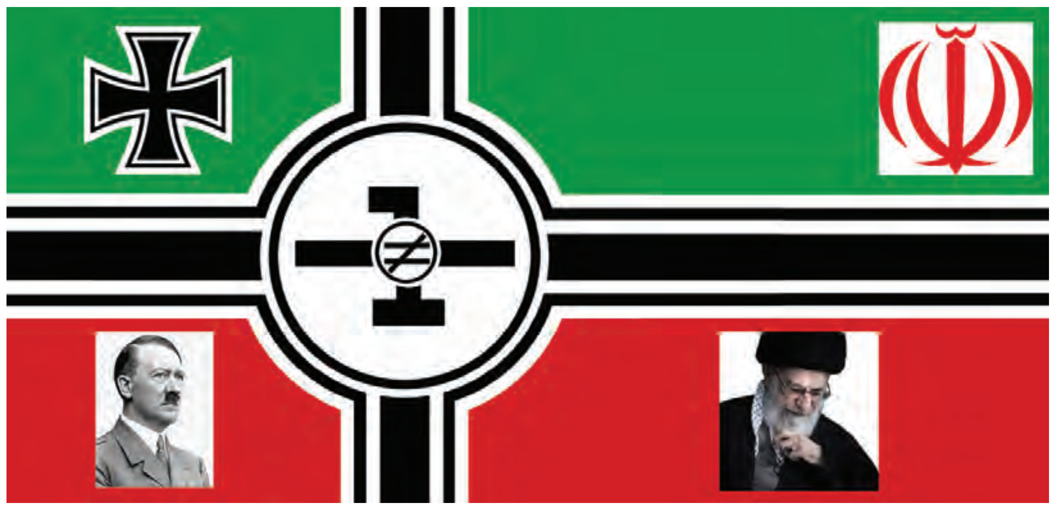

دژی فاشیزم!

رەوزا دانشجوو

چەند ڕۆژێک دوای هێرشی تێرۆریستی بۆ سەر بازاڕێکی کاتیی کریسمس لە شاری ماگدێبۆرگ لە ڕۆژهەڵاتی ئەڵمان لەلایەن کەسێکی بە ڕەچەڵەک سعوودییەوە، کاتێک پێش دەستپێکردنی یەکێک لە یارییەکانی بۆندسلیگا لەنێوان یانەکانی شتوتگارت و ئیسن، هاندەران و یاریزانانی هەردوولا بە یادی قوربانیان و بریندارانی ئەم ڕووداوە خۆڵەکێک بێدەنگییان ڕاگەیاند. لەم نێوەندەدا توندڕەوێکی ڕاستڕەو لە ئامادەبووان بە هاواری: "ئەڵمان بۆ ئەڵمانییەکان!" نارەزایەتیی خۆی سەبارەت بەم کردەوە تێرۆریستییە دەربڕی، کە هەر زوو ڕووبەڕووی کاردانەوەی توندی هاندەران و ئامادەبووان بووە کە وێرای فیتوولیدان بۆ بێدەنگکردنی،داواکارییەکەی بە دروشمی "نازی، برۆ دەرێ!" وڵام درایەوە.

ئەم هەڵسوکەوتە جێی سەرنجەی هاندەران وخەڵکی ئەڵمان دەتوانێت وانەیەکی گەورە بێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی بیرۆکە توندڕەوەکان لە کۆمەڵگەی ئەمڕۆی ئێران و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا. پرسیارەکە ئەوەیە، بەڕاستی چ شتێکی دروشمی "ئاڵمان بۆ ئاڵمانییەکان" خراپ و نائاساییە کە ڕووبەڕووی کاردانەوەی وا دەبێتەوە؟ تۆ بڵێی ئەم کەسانەی کە بەم شێوەیە وەڵامی ئەم داواکارییە دەدەنەوە وڵاتی خۆیان خۆش ناوێت؟! لە بنەڕەتدا ئەم دروشمە چ پەیوەندییەکی بە نازیزم و بیرۆکەی ڕاستڕەوانەوە هەیە؟

بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارانە پێویستە کەمێک بگەڕێینەوە دواوە. ناسینی ئەو هەلومەرجەیی کۆمەڵگەی ئاڵمان لە کاتی هاتنەسەرکاری نازییەکان و ئاگاداربوون لە چۆنیەتیی دەستبەسەرداگرتنی دەسەڵات لە لایەن هیتلێر و حیزبی نازی دەتوانێت تا ڕادەیەکی زۆرڕاستییەکان ئاشکرا بکات.

هەلومەرجی کۆمەڵایەتی و سیاسیی نێوان دوو جەنگی جیهانی زەمینەی بۆ سەرهەڵدانی نازیزم لە ئاڵمان خۆش کرد. زۆرێک لە ئاڵمانییەکان هەرگیز شکستی ئاڵمانیان لە جەنگی جیهانی یەکەمدا قبوڵ نەکرد و لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە هۆکاری سەرەکیی ئەم شکستە خیانەتکردنی هەندێک لە بریکارەکانی دوژمن، بەتایبەتی جولەکەکان و هاوکاریکردنیان لەگەڵ دوژمن وهەروەها پیلانێکی نێودەوڵەتی بۆلەنێوبردنی ئالمان بوو. ئاڵمانییەکان ئەوەی لە پەیمانی "ڤێرسای"دا بەسەریاندا سەپێندرا و ئەو قەرەبووکردنەوە قورسانەی کە پێویست بوو بیدەن زۆر نادادپەروەرانە و وەک پیلانی تاقمێک دەوڵەتی دیار بۆ لەنێوبردنی ئاڵمان دەزانی. شانازیی لەدەستچووی ئاڵمانییەکان و بارودۆخی نالەباری ئابووری، ڕێگەی خۆش کرد بۆ سەرهەڵدانی بزووتنەوە ڕاستڕەوە توندڕەوەکان و لەنێویاندا حیزبی نازی (Nationalsozialismus)!

هەستکردن بە بێزاری، ڕەتکردنەوەی قەبوڵکردنی مەرجە سەپێنراوەکان، نیگەرانییەکان لە بڵاوبوونەوەی مەترسی کۆمۆنیزم و ناسەقامگیری ئابووری، دۆخی وڵاتەکەیان زۆر ناسەقامگیر کردبوو.

قەیرانی ئابووریی نێودەوڵەتیی ساڵی ١٩٢٩ ئەم هەستەی نائومێدی و بێهیوایی زیاتر کرد. هیتلێر کە لە جەنگی جیهانی یەکەمدا وەک سەرباز خزمەتی کردبوو و بریندار بوو، لە ساڵی ١٩١٩ پەیوەندی بە گروپێکی بچووکەوە کرد کە خۆیان بە حیزبی ناسیۆنال سۆسیال (National Sozial) پێناسە دەکرد. هیتلێر دواتر بوو بە سەرۆکی حیزبی نازی و توانی لە ماوەیەکی کورتدا بیروڕاکانی بکاتە ئەجێندا و بەرنامەی سەرەکیی ئەم حیزبە. هیتلێر لە ماوەی کورتی زیندانیکرانیدا، کتێبی (Mein Kampf)ی "خەباتی من" نووسی، کە بیروڕاکانی ئەو لە سەر باڵادەستیی ڕەگەزی ئاڵمانییەکان و پێویستیی هەژموونیی نازییەکان بەسەر هەموو جیهاندا لەخۆدەگرێت. ئەوەی جێگای سەرنجە هیتلێر لە ڕێگەیەکی تەواو یاسایی و هەڵبژاردنەوە هاتە سەر دەسەڵات! لە ڕاستیدا وەک باس کرا کۆمەڵگەی بێهیوا و ناڕازی ئەو سەردەمە بۆ دڵنەوایی شانازی و سەرفرازی لەدەستچووی لە هەموو کاتێک زیاتر ئامادەی بیستن و قەبووڵکردنی دروشمە بێبنەماپۆپۆلیستی و زێدەڕۆیانەی هیتلێر بوو!

ئێستا دەتوانین تێبگەین کە بۆچی دروشمی "ئاڵمان بۆ ئاڵمانییەکان" کە بەڕواڵەت مەعقوولە، بۆ گەلی ئاڵمان ئەوەندە ترسناک دەردەکەوێت.

هەرچەندە لەم ساڵانەی دواییدا پارتی ڕاستڕەوی ئەڵتەرناتیڤ بۆ ئاڵمان (AfD) توانیویەتی وردە وردە لەژێر پەردەی دروشمی پۆپۆلیستی و خۆشاردنەوە لە پشت هەندێک لە واقیعی ئابووری کۆمەڵگەی ئاڵمان و بێگومان بە هاوکاری تاقمێک کردەوەی تێرۆریستی لەلایەن ئیسلامییە توندڕەوەکانەوە، دەنگەکانی زیاد بکات بەڵام زۆرینەی کۆمەڵگە هێشتاش بە ترسەوە سەیری کردار و سەرهەڵدانی ئەم حزبە دەکات. ئەوان دەزانن کە چۆن پۆپۆلیزمی نازی نەک تەنها کۆمەڵگەی ئاڵمانی بەڵکوو ئوروپای بەرەو لێواری لەناوچوون برد و وڵاتەکەیانی کردە وێرانەیەک کە ساڵانێک نەتوانرا ئاوەدان بکرێتەوە. ئەوان دەزانن کە گەورەترین هێزی ئابووری ئوروپا و سێیەم گەورەترین هێزی ئابووری جیهان چەند پێویستی بە هێزی کارامەی بیانی هەیە. ئەوان دەزانن...

ڕاستییەکە ئەوەیە کە هۆکاری سەرەکی ئەم کاردانەوە توندە بەرامبەر بە ڕاستە توندڕەوەکان خۆشەویستی وڵات و پەرۆشی بۆ داهاتووی نیشتیمانیانە! هەرچەند تێڕوانینی ئینسانی بۆ ژیانی ئاشتیانەی گەلان دەتوانێت وەک یەکێک لە هۆکارەکانی ئەم کاردانەوەیە باسی لێبکرێت بەڵام دەبێ بگوترێت کە خۆشەویستی و بەرژەوەندی ئاڵمان و بیر لە داهاتووی وڵات بە تایبەت لە ڕوانگەی ئابوورییەوە هۆکاری سەرەکییە.

لە پشتی نارەزایەتی و فیتوولیدان و وتنەوەی ئەو هاندەرانەوە مێژوویەکی تاریک و یادەوەرییەکی ناخۆش هەیە کە نایانەوێت جارێکی دیکە وڵاتەکەیان لە داوی دیماگۆگێری و دروشمی پۆپۆلیستیدا لەنێو بچێت.

بیری فاشیستی لە شێوەی بەناو بزووتنەوەکانی "پان" لە جوگرافیای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، بەتایبەت لەنێو داگیرکەرانی کوردستاندا، هەمیشە گرنگترین بەربەست بووە بۆ دۆزینەوەی ڕێگەچارەیەکی ئاشتییانە بۆ چارەسەرێکی بنەڕەتی نەک هەر کێشەی کورد، بەڵکو کێشەی نەتەوەکانی دیکەی ئەم ناوچەیە، کە وڵاتەکەیان بە جۆرێک داگیر کراوە. ڕەنگە پان تورکیزم و پان فارسیسزم دوو بیرۆکەی هەر گرینگی فاشیستی لە ناوچەکەدا بن. بیرۆکەی پان فارسیزم (بە ناوی ساختەی ئێرانیزمەوە) لە سەردەمی پەهلەوییەوە، بە ئیشارەتکردنی یەک نەتەوە و یەک زمان و یەک ئاڵا، سەرەتای پرۆژەیەک بوو بۆ نەهێشتن و ئاسمیلەکردنی نەتەوەکانی دیکەی ئێران. لە چاوی پەهلەوی و پان فارسەکاندا لەم جوغرافیا فراوانەدا تەنیا یەک زمان هەبوو و تەنیا یەک کەس توانای پاراستنی ئەم زمان و کولتوورەی هەبوو و ئەویش شاهانشا بوو! دوای ئەوەی شا هەڵات و خومەینی هاتە سەر دەسەڵات، فاشیزم، ئەمجارە بە شێوەی ئایینی، سێبەری قورسی خۆی بەسەر ئێراندا بڵاو کردەوە و هەموو شتێک جگە لەو ئایینەی کە حکوومەت فەرمانی پێ کردبوو، پشتگوێ خرا و سەرکوت کرا!

بەداخەوە ساڵانێک دوای ئەزموونی تاڵی ئەم جۆرە حوکمڕانیە، ئێستاش فاشیزم بە هەردوو فۆرمەکەی هەڕەشەیە بۆ سەر ئێران و نەتەوەکانی ئەم جوگرافیایە. چ فاشیزمی مەزهەبی ڕێژیمی خامنەیی وچ فارسیزمی لایەنگرانی پەهلەوی! بەداخەوە دەبێ بگوترێت کە لە شێوەی بیرکردنەوەی هەردوو گرووپەکەدا، بچووکترین ئاسەواری ئاگاداریی لە واقیعەکانی کۆمەڵگەی هەمەچەشنی ئێران، چ لە ڕووی فەرهەنگی و چ لە ڕووی زمانەوانییەوە بوونی نییە و لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا، شێوەی بیرکردنەوەی باڵادەستی ئەو گرووپانە نە تەنیا هیچ گۆڕانکارییەکی بە خۆیەوە نەدیووە بەڵکوو زۆر لە ڕابردوودا دۆگماتیکتر و ڕادیکاڵتر بوون.

ئەگەرچی دەبێ بگوترێت کە بە گشتی لایەنگرانی هەردوو بیرۆکە بەشێکی کەم لە کۆمەڵگای ئێران پێکدەهێنن، بەڵام واقیعی تاڵ ئەوەیە کە بە هۆی لاوازی پێکهاتەی کۆمەڵگەی سیاسی ئێران و نەبوونی حیزب و بزووتنەوەی سیاسیی دامەزراو لە ئێران، بوونی ئەم گرووپانە دەتوانێت بۆ دێموکراسی و مافی مرۆڤ نەک تەنها لە ئێران بەڵکو لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیشدا زۆر مەترسیدار بێت.

لە بەرامبەر فاشیزم و دروشمە پۆپۆلیستییەکانیدا، جگە لە یەکگرتوویی و هۆشیاری هیچ ڕێگەیەکی‌تر نییە. بۆ زاڵبوون بەسەر بیرکردنەوەیەکدا کە جگە لە وێرانکاری و کاولکاری هیچی تر ناهێنێت، پێویستە بزووتنەوە ئازادەکان پێکەوە و بە کۆی دەنگ کاربکەن بۆ لەناوبردنی ئەم ژەهرە کوشندەیە.

ئەم وشیارییە کە لە جوگرافیای قەتیسکراوی کوردستاندا بانگەشەی بۆ دەکرێت و لە سەردەمی شۆڕشی ژینادا چەندین جار دەنگی دایەوە، دەبێت دووبارە بکرێتەوە و پڕوپاگەندەی بۆ بکرێت. لەگەڵ فاشیست دانوستان و دیالۆگ بێمانایە و بیری فاشیستی ناگۆڕدرێت! تاقە ڕێگە بەرخۆدان و ئاشکراکردنی پێکهاتەی ئەم شێوە بیرکردنەوەیە. وەک شەقامەکانی کوردستان و وەک هاندەرانی یانەی شتوتگارت و ئیسن "نازی برۆ دەرێ" یان "کوردستان، کوردستان، گۆڕستانی فاشیستان".

تابلۆی چوونەژورەوەی شاری کۆتۆل کە به زمانی كوردی نوسرابوو لابردرا

لە ماوەی ڕۆژانی ڕابردوودا تابلۆی چوونەژوورەوەی شاری کۆتۆل کە لەسەریەوە بە زاراوەی کرمانجی بەخێرهاتنی خەڵک کرابوو، بە فەرمانی فەرمانداری خۆی لابردرا. ئەم تابلۆی بەخێرهاتنە لەلایەن "سلێمان مامە" شارەداری کۆتۆلەوە لە چوونەژوورەوەی "خاڵی سنووریی ڕازی" دانرابوو، سەرەڕای تێپەڕبوونی چەند ڕۆژ، ڕۆژی پێنجشەممە ٦ی بەفرانباری ١٤٠٣، بە فەرمانی "کەریم عەلینژاد" فەرمانداری خۆی، هێنرایە خوارەوە. بەپێی ڕاپۆرتی کوردپا فەرمانداری خۆی بڕیاری داوە بێتوو تابلۆکە لانەبردرێت، شارەداری کۆتۆل لەسەر کارەکەی لادەبردرێت.

لە ماوەی مانگەکانی ڕابردوودا دوو حاڵەتی دیکە لە هەڵسوکەوتی ناوەندە پێوەندیدارەکان بە مەبەستی لابردنی ناوە کوردییەکان لەسەر دووکانەکان لە شاری کۆتۆل ڕووی داوە. لە یەک حاڵەتدا دووکانێکی کەوشفرۆشی ناچار کراوە وشەی کوردستان لە ڕێنووسی "کوردستان"ەوە بۆ "کردستان" بگۆڕێ. لە

یەکێک لە حاڵەتەکانی دیکەدا سوپەرمارکتێک ناچار کراوە کە وشەی "کۆبانی" لەسەر دووکانەکەی لا ببات.

ڕێگرییەکانی ڕێژیم تەنیا لە بیاقی زمانی کوردیدا نەماوەتەوە، بەڵکوو خەڵکی ئەم شارە و چالاکانی مەدەنی ساڵانێکە لەگەڵ ڕێگرییەکانی حکوومەت بۆ بەڕێوەبردنی هەر چەشنە فێستیڤاڵ و شانۆیەکی فەرهەنگی – هونەری کە بە زمانی کوردی بێت بەرەوڕوون. لە نوێترین حاڵەتدا ٢٣ی سەرماوەزی ١٤٠٣ پێش بە بەڕێوەچوونی شانۆیەکی هونەریی تەنز لە "ساڵۆنی وەرزشیی کۆتۆل" گیرا کە بڕیار بوو بە زمای کوردی بێت و پێشتریش لەلایەن فەرمانداریی کۆتۆلەوە مۆڵەتی نووسراوی وەرگرتبوو. ئەم شانۆیە کە بڕیار بوو لەلایەن گرووپێکی هونەریی کوردەوە لەژێر ناوی "بنەماڵ" بەڕێوە بچێ، بە بڕیاری فەرمانداری کۆتۆل و تەنیا بەم وڵامە کە "نابێ لە کۆتۆل بەڕێوە بچێ" هەڵوەشاوەتەوە.

وێستگە

ساڵی کۆڵنەدان

ئاسۆ مینبەری

ساڵی ٢٠٢٤ بۆ کۆماری ئیسلامی ساڵێکی پڕ لە ئاڵنگاری و ڕووداوی جۆراوجۆر بوو کە ئەم دەسەڵاتەیان بەرەو لاوازییەکی ئێجگار زۆر برد. ڕووداوەکان بە جۆرێک بوون کە دۆخی ئەم دەسەڵاتە خۆسەپێنەیان لە بواری نێوخۆیی، ناوچەیی و نێونەتەوەییدا تووشی ئاڵوگۆڕ کرد و کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر ئەم ڕێژیمە دانا.

کۆماری ئیسلامی بە پێچەوانەی خواستی خۆی کە دەیویست زلهێزی ناوچەکە بێت و بە هەناردەکردنی ئینقلابەکەی، وڵاتانی ناوچە بخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە، ئێستا تووشی شکستێکی ستراتێژیک بووە کە خۆی بۆ کۆ ناکرێتەوە. ئەم شکستەی ڕێژیم، بەرهەمهاتوو لە کۆمەڵێک شکستی گەورە و بچووکی دیکەیە کە هەرکامەیان بە جۆرێک توانیویانە کاریگەرییان لەسەر دۆخی ڕێژیم هەبێ و بیگەیەننە ئەمڕۆ. بەردەوامیی نارەزایەتییە سێنفییەکان، قەیرانی وزە، پرسی حیجاب، بەرزبوونەوەی نرخی دۆلار، نەمانی ڕەوایی، پرسە نێوخۆییەکانی دەسەڵات و بە دەیان بابەتی دیکە، بوونەتە هۆکار کە کۆماری ئیسلامی لە دەروونەوە تووشی داڕمان بێت و زۆریش ناخایەنێت کە ئەم داڕمانە هەموو دەسەڵاتەکە دەگرێتەوە. خۆ ئەگەرچی کۆماری ئیسلامی هەوڵ دەدات وای بنوێنێ کە هیچ شتێک ڕووی نەداوە و دیسانەوە لەسەر لاقەکانی خۆی ڕادەوەستێتەوە، بەڵام بێگومان ئاماژەکان شتێکی دیکەمان پێ دەڵێن.

ساڵی ٢٠٢٤ بۆ کۆماری ئیسلامی ساڵێکی پڕ ڕووداو بوو. لە نەمانی ڕەوایی و پاڕانەوە بۆ ڕاکێشانی خەڵک بۆ سەر سندووقی هەڵبژاردنەکان هەتا کوژرانە گوماناوییەکەی ڕەئیسی و هاتنەسەرکاری پزشکییانی بەناو ڕیفۆرمخواز و لەنێوچوونی بەرەی مقاوەمەت و کەوتنە بەر ڕقی ئیسرائیل و بە دەیان ڕووداوی دیکە، وایان کرد کە ساڵی ٢٠٢٤ ساڵێکی سەخت بۆ کۆماری ئیسلامی بێت بەڵام پێشبینییەکان دەڵێن کە ئەمە دەسپێکە و ساڵانی داهاتوو خۆشتر دەبن!

کۆماری ئیسلامی لە دوای شکستهێنان لە بەرانبەر خەڵک لە بزووتنەوەی ژینادا، زۆر هەوڵی دا بە شێوەی جیاواز قەرەبووی شکستەکانی خۆی بکاتەوە و هەر بۆیە ڕێوشوێنی جیاوازی گرتە بەر و لەم ڕاستایەشدا بە دیاریکراوی ژنانی کردنە ئامانج. ڕێژیم هەوڵی دا بە گۆڕینی دروشمی ژن، ژیان، ئازادی بۆ ژن، غەرزە، ئازادی ئاراستەی پرسەکە بگۆڕێ، بە تەئیدی سەڵاحیەتی ڕیفۆرمخوازێک هەوڵی دا خەڵک ڕاکێشی سەر سندووقەکان بکات و دواتریش بە هێنانەدەرەوەی ناوی لە سندووقەکان ویستی وای بنوێنێ کە ئەم دەسەڵاتە ڕیفۆرم هەڵدەگرێ و کاری بۆ دەکات. بەڵام دوابەدوای هاتنەسەرکاری پزشکییان و بە پێچەوانەی پڕوپاگەندەی سەردەمی هەڵبژاردنەکان، گوشارەکان بۆ سەر ژنان وەک کاتالیزۆری سەرەکیی شۆڕشی ژینا زیادی کرد. ڕێژیم لە چەند قۆناغی جیاوازدا، دەستی بە گەڵاڵەکردنی پرسی حیجاب کرد و هەر جارەو لەژێر ناوێک هەوڵی دا ستەمکارییەکانی بەرانبەر بە ژنان درێژە پێ بدات.

لە ڕاستیدا ساڵی ٢٠٢٤ بۆ ژنانی نیشتەجێ لەو جۆگرافیایەی کە ئێرانی پێ دەوترێت، ساڵێکی سەخت بوو، ساڵێکی پڕ لە ئاڵنگاری کە لەژێر ناوی حیجاب بەڵام بە ئامانجی گەورەتر و بۆ دژایەتی لەگەڵ ژنان تێپەڕی. هەرچەند گەڵاڵەکانی ڕێژیم یەک لە دوای یەک شکستیان هێنا و خەڵک و بەتایبەت ژنان ملکەچی هیچ بڕیارێکی دەسەڵات نەبوون، بەڵام ڕێژیم وازی نەهێنا و بە دەسبەسەرکردن و سەپاندنی سزای قورس بەسەر ژناندا، هەوڵی دا زیاتر لە جاران گوشار بخاتە سەر ژنان و ئازاریان بدات.

نموونەی بەرچاوی ئەم ئازارانە، سەپاندنی سزای قورسی بەندکران بۆ سەر ژنان، جێبەجێکرانی سزای قامچیی ڕۆیا حێشمەتی، دەرکردنی سومەیە ئەختەرشوومار، مامۆستای زمانی ئینگلیزی لە کارەکەی و داخستنی چەندین شوێنی فەرهەنگی تەنیا بە بیانووی ڕەچاونەکردنی حیجاب و هەروەها سەپاندنی سزای لەسێدارەدان بۆ پەخشان عەزیزی و وریشە موورادییە.

ئەگەرچی لەم ساڵەدا کۆماری ئیسلامی گوشاری زۆرتری خستە سەر ژنان بەڵام هاوکات لەگەڵ ئەمەش هاواری ژنان بەرزتر لە جاران بوو. لە کوردستاندا کە خاڵی دەسپێکی شۆڕشی ژینا بوو، ژنان کۆڵنەدەرانە لە مەیدانی خەباتدا مانەوە و نرخیشیان دا. بەپێی ئامارێک کە لەلایەن کوردپاوە لە ٢٥ی نۆڤامبری ساڵی ٢٠٢٤ بڵاو کرایەوە، پێشێلکاریی مافەکانی ژنان لە جۆرەکانی سەرکوتی حکوومەتی و دەسبەسەرکرانەکان، سیاسەتە داسەپاوەکانی حیجابی زۆرەملێ و حاڵەتەکانی ژنکوژی و خۆکوژیی ژنان کە لەلایەن دەسەڵاتەوە بەسەر ژناندا سەپاوە، ڕوویان داوە.

کوردپا ڕایگەیاندبوو کە لە ماوەی یەک ساڵدا، دوو سزای لەسێدارەدان و بەگشتی ٧ ساڵ و ٩ مانگ بەندکران بۆ ١٢ ژنی کورد لەلایەن دادگانی سزا و ئینقلابەوە دەر کراوە کە هەموو ئەم کەسانە پێشتر لەلایەن ناوەندە ئەمنییەتییەکانەوە دەسبەسەر کراون و بەرەوڕووی دۆسییەسازیی ئەمنییەتی بوونەتەوە.

سەرەڕای هەموو ئەو گوشارانە کە دژی ژنان ڕوویان داوە، تۆمارکرانی ناوی ژینا مودەڕس گورجی وەک یەکێک لە ١٠٠ ژنی کاریگەری جیهان لە ڕیزبەندی ساڵانی بی بی سی خۆی نیشانەیەک لە سەرکەوتنی ژنان و شکستی ڕێژیم بوو. ئەگەرچی ڕێژیم لە یەک ساڵی ڕابردوودا هەوڵی چەوسانەوە و بێدەنگکردنی ژنانی دا بەڵام ژنان بێدەنگییان هەڵنەبژارد و پاشەکشەیان نەکرد. ساڵی ٢٠٢٤ بۆ ژنان ساڵی کۆڵنەدان بوو و بەردەوامییان لەم ساڵە پێداگرییان لەسەر ماف و ئازادییەکانیان، بێگومان هەوێنی سەرکەوتنەکانی دواتریان دەبێ.

بەرزبوونەوەی نرخی ژیان بە نرخی مانەوەی ڕێژیم

شەماڵ تەرغیبی

نرخی دۆلار لە ڕۆژانی ڕابردوودا و لە چەند قۆناغی جیاواز لە بازارەکانی ئێراندا پاش ڕووخانی دەسەڵاتی بنەماڵەی ئەسەد لە سووریە هەڵکشانی بەرچاوی بەخۆوە بینیوە. بەرپرسانی ڕێژیم هەتا ئێستاش یان خۆیان لە وڵامدانەوە بە هۆکارەکانی دزیوەتەوە، یان هۆکاری دابەزین و داشکانی نرخی تمەنیان بۆ پرسگەلی وەک نەهاتنی دراوی بیانی و کەمبوونەوەی ڕێژەی هەناردەکردن گەڕاندۆتەوە. بەڵام کارناسانی ئابووری پێیان وایە سزای سەر کەرتی نەوت و هەناردەی ئێران وای کردوە کە دۆلار لە بازاڕی ئێراندا کەم ببێتەوە و چیتر دەستی کۆماری ئیسلامی ئاوەڵا نییە بتوانێ بەهای دراوی تمەن جێگیر بکات.

جیا لە کەمیدانی دۆلار لە دەستی ڕێژیمدا ئەو کۆمپانیانەش کە شمەکی غەیرەنەوتی هەناردە دەکەن، دراوەکەیان کە زیاتر دۆلارە لەبەر دوو هۆکار ناگەڕێننەوە بۆ نێوخۆ: یەکەم بە قازانجیان نییە، دووهەم بەهۆی بەربەستەکانی گواستنەوەیە. خەڵکیش ڕوویان کردووەتە کڕینی دۆلار، چونکە بەهاکەی جێگیرە، بەمجۆرە خواست لەسەر دۆلار بەردەوام زیاد دەکات و تمەن و دۆلار کەوتوونەتە ژێر کاریگەریی خواست و خستنەڕووی دراوەوە. دۆلار زۆر کەم بووەتەوە لە بازاڕی ئێراندا و خواست لەسەری زۆر بووە، بە پێچەوانەوە خواست لەسەر تمەن کەمە و خستنەڕووی هەر زۆر دەبێت (کە ئەمەش یەکێکە لە هۆکارەکانی هەڵاوسان). ڕوونە هەتا ئەم ڕەوتەش بەردەوام بێت، بەهای تمەن هەر کەم دەبێتەوە. لە ئەنجامی ئەم بارودۆخەشدا دەبینین کە نرخی هەڵاوسان لە ئێراندا بەردەوام لە هەڵکشاندایە بەچەشنێک کە دەتوانین بڵێین لە چەند ساڵی ڕابردوودا بەهۆی زیاترکردنی سزاکانی سەر ئابووریی ئێران و ئەو کێشە بنەڕەتییانەی کە لە ئابووریی ئێراندا هەن وەک ئابووریی دەوڵەتی و بەڕێوەبردنی لاوازی ئابووریی، کەرتی بەرهەمهێنانی شمەک لاواز بووە.

ئەگەر سەیری ڕێژەی گەشەسەندنی ئابووری ئەم چەند ساڵەش بکەین بۆمان دەردەکەوێ کە ڕێژەکە لە خوارەوەی سفر بووە، ئەمەش بە واتای لاوازیی کەرتی بەرهەمهێنان و کەمبوونەوەی بڕی شمەک و خزمەتگوزارییە. لەلایەکی دیکەوە، بڕی نەختینەیی هەتا دێت هەر زۆر دەکرێت، ئەمەش لەبەر ئەویە حکوومەت هیچ ڕێگەچارەیەکی بۆ نەماوەتەوە، تەنیا لە ڕێگەی بانکی ناوەندییەوە بەبێدەنگی پارە لە چاپ دەدات. واتە لە نێوان شمەک و ڕێژەی زۆربوونی نەختینەییدا هاوسەنگیی نییە. ڕێژەی شمەک کەمە، لەبەرامبەریدا بڕی نەختینەیی زۆرە، بەمەش نرخی کاڵا و بەرهەمەکان هەر هەڵدەکشێت. کە نرخ هەڵدەکشێت کاریگەریی نەرێنی لەسەر هەموو گۆڕاوە ئابوورییەکانی تر دادەنێت کە یەک لەوان پارەیە کە ئەوەندی تر لاوازی دەکات. هەتا ئەم ڕەوتەش بەردەوام بێت، نرخی شمەک و خزمەتگوزاریی هەر هەڵدەکشێت. هەر ئەم هەڵاوسانەیە کە بەهای تمەنیش کەم دەکاتەوە و هەردوولا کاریگەرییان لەسەر یەکتر هەیە.

بوونی هەڵاوسانیش ڕاستەوخۆ کاریگەریی لەسەر لایەنی خۆراکی بە تایبەتی چینی کەمداهات و دواتر چینی مامناوەند دادەنێت. بەشی زۆری داهاتی خەڵکی کەمداهات بۆ خۆراک تەرخان دەکرێت، بۆیە بوونی هەڵاوسان فشارێکی زۆر لەسەر ئەم لایەنە گرینگەی ژیانی هاووڵاتیان دادەنێت. واتە هەڵاوسان هێزی کڕینیان کەم دەکاتەوە، بۆ نموونە، ئەگەر ساڵی ڕابردوو کیلۆیەک گۆشتی مریشک بە ٥٠ هەزار تمەن بوو، ئێستا بە ١٠٠ هەزار تمەنە، ئەمەش لەکاتێکدایە کە داهاتی هاووڵاتییان هەر وەک خۆیەتی، بەڵام نرخی شمەک گران بووە، واتە بە پارەیەکی زیاتر شمەکی کەمتری پێ دەکڕدرێت. خەڵک باش ئەمە دەزانێ کە گرانیی هێزی کڕینیانی لە کەمی داوە و فشارێکی زۆری خستووەتە سەریان. هەر ئەم هەڵاوسانە هەڵکشێنەش ژمارەی چینی نێوەڕاستی کەم کردووەتە و کردوونی بە چینی هەژار، ئەو مووچەی وەری دەگرن بڕەکەی ناگۆڕێ، بەڵام نرخ دەگۆڕێت، واتە بەرەبەرە ژمارەی چینی هەژار هەتا دێت زیاتر دەبێت. لایەنێکی دیکەی هەڵاوسان ئەوەیە کە ڕاستەوخۆ کاریگەریی لە سەر وەبەرهێنان دادەنێت، چونکە تێچوو پێشبینیی ناکرێت و سەر لە وەبەرهێنەر دەشێوێنێت، بۆیە لەم دۆخەدا وەبەرهێنان ناکرێت. ئەمانە تەنیا کاریگەرییە ڕاستەوخۆکانی هەڵاوسان بوون. بەڵام لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا دەبێ بڵێین ڕاستە کە دۆخی ئابووریی ئێران زۆر خراپە، بەڵام دەستی سپای پاسدارانی وەک سەرەکیترین مافیای ئابووریی ئێران کورت نەکردووەتەوە.

سپای پاسداران ڕاستەوخۆ هەزاران یەکە و کۆمپانیای ئابووری هەیە و لە پاڵ کاری سیاسی، ئەمنییەتی و عەقیدەتیدا کاری ئابووری و بازرگانیش دەکات. لەسەر چالاکییەکانی سپا هیچ ڕاپۆرتێک بڵاو ناکرێتەوە و بودجەکەشی نهێنییە، هیچ ڕاپۆرتێک نادات بەدەستەوە و ڕاستەوخۆ لە ژێر کۆنترۆڵی ڕێبەری ئەو ڕێژیمەدایە. هەتا ئێستاش بایی ئەوە پارەی لەبەردەستدا هەیە کە یارمەتی بە تۆڕ و دەستوپێوەندییەکانی لە ناوچەکەدا بدات. کەمبوون و زۆربوونی دەستێوەردانەکانی، بەستراوەتەوە بە ڕادەی ئەو فشارەی کە لە دەرەوە لەسەری هەیە، بۆ نموونە، لە کوژرانی قاسم سلێمانییەوە خۆی لە ئامریکا دەبوێری و ئێستاش کە ئیسرائیل و دیارە لە چەند شوێنێکی داوە لەوانەیە بۆ ماوەیەک لە بەرامبەریدا پاشەکشە بکات، واتە خۆی مات دەکات و لە دەرفەت دەگەڕێ. ئەوە ڕادەی فشاری دەرەکییە کە بۆی دیاریی دەکات زێدەخوازییەکانی هەتا کوێ بن، نەک پارە، چونکە هێشتا پارەی هەیە. بەگشتی دەتوانین بەمشێوەیە کۆتایی بە باسکردنی ئەم کەتوارە بێنین کە دۆخی خراپی ئابووری زەمینەی لەناوبردنی دەسەڵاتی ڕەخساندووە و هیچکات بەقەد ئێستا زەمینەی لەناوبردنی کۆماری ئیسلامی لەبار نەبووە.

پێویستیی پشتگیری لە ئۆپۆزیسیۆنی کورد

پشتگیریی لە ئۆپۆزیسیۆنی کورد هەلی لاوازکردنی دەستڕۆیشتوویی کۆماری ئیسلامی دەستەبەر دەکات

د. لوقمان ڕادپەی

وەک بەشێک لە ستراتێژیی بەرینی وڵاتە یەکگرتووەکان، لەجیات سازش لەگەڵ توندئاژۆکان، وەکوو لە سووریە دەبینرێ، هاوکاریکردنی کوردان بژاردەیەکی پراگماتیکە. وڵاتە یەکگرتووەکان دەمێکە ناچار بووە ڕێگاچارەی دژوار لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست هەڵبژێرێ و زۆر جار لەگەڵ لایەنی نە زۆر باش بووتەوە هاوپەیمان تا ئامانجە ستراتێژیکییەکانی دەستەبەر بکات. نوێترین دۆخی ئەوتۆ، تێوەگلانی ڕاستەوخۆ لەگەڵ "حەیات تەحریر ئەلشام" بوو تا بتوانێ ڕێژیمی ئەسەد بنکۆڵ بکات.

بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستییە کە ئێران بەردەوام یەکێک لە ئاڵنگارییەکانی واشینگتۆن لە ناوچەکەیە، تێوەگلانێکی هاوشێوە لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنێک کە ڕوانگەیەکی جیاوازی هەیە، دەتوانێ خزمەت بە بەرژەوەندییەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل بۆ گۆڕینی ڕێژیم بکات.

تاقمە ئەتنیکی و نەتەوەییەکان، بە تایبەت کوردەکان، دەورێکی سەرەکییان لە دروستکردنی ئاڵنگاری بۆ دەسەڵات و ڕەوایی تاران گێڕاوە. گەلی کورد، کە گریمانە دەکرێ حەشیمەتیان بگاتە ١٢ میلیۆن کەس، ماوەیەکی دوورودرێژە بەرەوڕووی هەڵاواردنی سیستماتیک، سڕینەوەی کولتوور و سەرکوتی سەربازیی دەبنەوە. لە سەرەتای دامەزرانی کۆماری ئیسلامی لە ١٩٧٩، حیزبە کوردییەکان دژی سیاسەتەکانی ڕێژیم وەستاونەوە و خوازیاری خۆبەڕێوەبەری، حوکمڕانیی دێموکراتیک، مافی کەمینەکان و تەنانەت سەربەخۆیی بوون کە ئەمەیان لەلایەن پارتی ئازادیی کوردستان (پاک) داوای دەکرێ. هێزەکانی ئێران بەردەوام ناوچە کوردییەکان لە ڕۆژئاوای ئێران (ڕۆژهەڵات، یان ڕۆژهەڵاتی کوردستان، وەک کوردەکان پێی دەڵێن) هەم بە هێزی سەربازیی و هەروەها ئابوورییەوە بە ئامانج دەگرن.

هاوتەریببوون لەگەڵ ئەوانەی هاوبیری پرینسیپەکانی حوکمڕانی و پاراستنی مافی هەموو لایەکن

بۆ واشینگتۆن، ئۆپۆزیسیۆنی کورد، نوێنەرایەتی دەرفەتێکی تاقانە بۆ لاوازکردنی ڕێژیمی ئێران دەکات، هاوکات کە خۆی لەگەڵ ئەو لایەنانە دەگونجێنێ کە خوازیاری پرەنسیپە سەرەکییەکانی حوکمڕانی و پاراستنی مافی هەمووانن. ئۆپۆزیسیۆنی کورد سێکولارە، دەیان ساڵە بناخەیان لەسەر ڕێکخستنی سیاسی دامەزراوە و، هاوتەریبی بایەخە دێموکراتیکەکانن. پشتگیریکردنی ئۆپۆزیسیۆنی کورد، دەتوانێ ڕێژیمی ئێران ناچار بکات سامانەکانی ئاراستەی نێوخۆ بکات و تواناییەکانی بۆ دەستێوەردان لە سووریە، عێراق، لوبنان و یەمەن سنووردار دەبێ. لایەنە کوردییەکان خۆیان لە بەستراوەیی بە ئایدیۆلۆژییە توندئاژۆکان پاراستوە و لەجیاتان جەختیان لەسەر چارەی خۆ ووسینی دێموکراتیک کردوە. بێجگە لەوە، بەهێزکردنی هێزە کوردییەکان لە ئێران دەتوانێ تەواو کەری پشتگیریی وڵاتە یەکگرتووەکان لە کوردی عێراق و سووریە بێ، کە دەتوانێ ببێتە هاوسەنگییەکی بەربەرینتری ناوچەیی لە بەرانبەر تێرۆریزم و توندئاژۆییدا.

پشتگیریی دارایی وڵاتە یەکگرتووەکان دەتوانێ یارمەتیدەری ڕایەڵە مێدیاییەکانی کوردی، هەم لە دەرەوەی وڵات و هەروەها لەنێوخۆی ناوچە کوردییەکاندا بێ. هەروەها، پشتگیریی نهێنی لە هێزە کوردییەکان دەتوانێ بەشینەوەی زانیاریی هەواڵگریی، تەکنەلۆژی چاودێریی و، ئامێری تاکتیکی بۆ پشتگیریکردن لە کوردان بێ تا بتوانن لە بەرانبەر سەرکوتە سەربازییەکانی ڕێژیم بەرگریی لە خۆیان بکەن. هەموو ئەوانە دەتوانن بێ تێوەگلانی ڕاستەوخۆی هێزی سەربازیی وڵاتە یەگرتووەکان جێبەجێ بکرێن.

بەڵام، ئاڵنگاریی لۆجیستیکی بەرچاو بۆ ستراتێژیی پشتگیرییلە کوردانی ئێران هەن. دەستڕاگەیشتن بە ڕۆژهەڵات ساکار نییە، بە تایبەت بە لەبەرچاو گرتنی بوونی هێزی سەربازیی تاران و کۆنترۆڵی ئەوان بەسەر ناوچەکەدا. هیچ حوکمڕانییەکی هاوشێوەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە عێراق لە ئارادا نییە کە بتوانێ بوار بۆ گواستنەوەی سامان بڕەخسێنێ و ببێتە پێگەیەک بۆ پشتگیریی وڵاتە یەکگرتووەکان. وڵاتە یەکگرتووەکان ناچارە بە نهێنی هاوکاریی لەگەڵ ڕەوەندی کورد لە هەرێمی کوردستان بکات تا بتوانێ چارەسەری بەربەستە لۆجیستیکییەکان بکات. لە کاتێکدا کە دەستێوەردانی سەربازیی ڕاستەوخۆ کردەنی نییە، لەگەڵ ئەوەشدا بەشینەوەی زانیاریی هەواڵگریی و یارمەتی مرۆیی کاریگەریی دەبێ.

ئەزموونی سووریە سێ وانە دەسەلمێنێ: یەکەم، دژبەرانی ڕۆژئاوا زۆر جار هێندەی بانگەشەی بۆ دەکەن بەهێز نین. دووهەم، لاوازکردنی ڕێژیمە دیکتاتۆرەکان زۆر جار پێویست بە تێوەگلان لەگەڵ هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن دەکات، هەرچەند بێ خەوشیش نەبن. سێهەم، مەترسییە درێژخایەنەکانی خاوەن دەسەڵات کردنی لایەنە توندئاژۆکان، دەتوانێ ئەو ئامانجانە بنکۆڵ بکات کە ئەوان دەڵێن بەتەمای دەستەبەر کردنیانن.

ئەوە ڕاستییەکی حاشا هەڵنەگرە کە کوردانی ئێران قەت پشتگیریی بەرچاویان بۆ چاکسازیی پێکهاتەیی یان پەرە پێدانی پرۆسە دێموکڕاتیکەکان وەرنەگرتوە، جا چ لەلایەن ئۆپۆزیسیۆنی ناکارامەی ئێرانییەوە بووبێ یان لە لایەن سەرچاوە ڕۆژئاواییەکانەوە. پشتگیریکردنی کوردانی ئێران دەرفەتێک بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان دەستەبەر دەکات تا بتوانێ دەسەڵاتی تاران لاواز بکات. ئەوە بەو مانایە نییە کە ئۆپۆزیسیۆنی کوردی بە تەنیا دەتوانێ ڕێژیم بڕووخێنێ یان داهاتووی ئێران بگۆڕێ. بەڵام، وەک بەشێک لە ستراتێژییەکی بەربەرینتری وڵاتە یەکگرتووەکان، هاوکاریکردنی کوردان بژارەیەکی پراگماتیک لەجیات سازشکردن لەگەڵ توندئاژۆکانە کە لە سووریە دەبینرێ. ئۆپۆزیسیۆنی کورد دەتوانێ تا پێشکەشکرانی دوورەدیمەنێکی جێگای متمانە و دێموکڕاتیک بۆ داهاتووی ئەو وڵاتە، دەسەڵاتی سەرەڕۆیانەی تاران تووشی ئاڵنگاری بکات. بە گەڕانەوەی سیاسەتی ئەوپەڕی زەختی ترامپ دژی ئێران، ئەوە دەرفەتێکە کە شایانی تاقیکردنەوەیە.

* **ئۆرشەلیم پۆست – وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور**

سەرمایەی کۆمەڵایەتی و ئەرکی حیزبی دێموکرات

جەماڵ ڕەسووڵی

سەرمایەی کۆمەڵایەتی چارەسەری هەموو دەردەکانی کۆمەڵگەیە، بەتایبەتی کۆمەڵگەی ئەمڕۆ کە کۆمەڵگەیەکی بە هەموو شێوەیەک پێکەوە گرێدراوە. سەرمایەی کۆمەڵایەتی بە هەست، تێگەیشتوویی، نۆرم، بەها، شوناس و پێکەوبوونی تاکەکانی کۆمەڵگەیەک دەوترێ. ئەو هاوبەشییە لە جیاوازییەکاندا پێوەندیی نێوان تاکاکەکان ڕێکدەخات کە دەبێتە هۆی دروستبوونی سەرمایە کۆمەڵایەتی. سەرمایەی کۆمەڵایەتی تەنانەت بچووکترین ئاکار و کردارەکانی تاکەکان دەگرێتەوە کە هەموویان لە بەرانبەر بە یەکتری بەرپرسیار دەکات. ئەگەر تاکێک کارێکی باش بکات هەمووی کۆمەڵگە قازانجی لێ دەبینێ و بەپێچەوانەکەشی هەروایە و سەرمایەی کۆمەڵایەتی بە ئاکاری نەشیاو، نابەرپرسیاربوون، نەبوونی فێرکاری لە کۆمەڵگەدا، وڵامدەرنەبوون بە کێشە و گرفتەکان دەکەوێتە مەترسییەوە.

حیزب، دەوڵەت، حکوومەت، لایەن، تیم یا گرووپێک ئەگەر نەتوانن سەرمایەی کۆمەڵایەتیی خۆیان بناسن، یا ئەگەر هەیانە و نایناسن و نازانن دروستی بکەن، یان دەنا هەیانە و کاری لەسەر ناکەن؛ ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەیکە بەرەبەرە چۆن ئەو سەرمایە دروست کراوە، بەرەبەرەش لەدەستی بدەن. لەدەستدانی سەرمایە هەتا سنووری هەڵوەشانەوەی دەسەڵات دەڕوات. مەرج نییە هەڵوەشانەوە ڕووخانی دەسەڵاتێک بێت -بگرە لەوانەیە لەسۆنگەی هەڵوەشانەوە دەسەڵاتەکەش هەرەس بێنێت- بەڵکوو ئەم هەڵوەشانە کۆمەڵایەتی بێت کە پێی دەوترێ "دابڕانە کۆمەڵایەتییەکان". لەم ڕووەوە زۆر گرینگە تاک و لە کۆدا کۆمەڵگە سەرمایەی خۆی بناسێ.

کۆمەڵگەیەکی زیندوو بەنیسبەت ساکارترین و بچووکترین کێشەکان هەستیارە و لە بەرانبەریاندا بێدەنگ نیە. سەرمایەی کۆمەڵایەتی پێوەندیی نێوان تاکەکانی کۆمەڵگەیە کە بەویژدانن و، لەسەر بابەتەکانی کە ژیانیان دەخاتە مەترسییەوە بێدەنگ نابن. ئەو سەرمایەی کۆمەڵایەتییە لەسەر بناغەی متمانە، ڕاستگۆیی و باوەڕ دامەزراوە. بۆ ئەوەش کەسانێکی زۆر بەوەج توانیویانە ئەو سەرمایەیە دروست بکەن وەک ڕێبەرەکانی کە کاریزمان، خۆشەویستن، لە نێو کۆمەڵگەدا بە ڕوح هەن.

لە باشووری کوردستان سەرمایەی کۆمەڵایەتی بەهێزە بەڵام کاری لەسەر نەکراوە. بۆ نموونە؛ کەسێک دەڕواتە دووکانێک شتێک دەکڕێ ئەگەر خاوەن دووکانیش لەوێ نەبێ کڕیار پارەی خۆی لە سەر مێزەکە دادەنێ و دەڕوات. ئەوە نیشانەی ئەوەیە خەڵک بێ هیچ یاسا و جەبرێک متمانەیان پێک هەیە. واتا خاوەن ویژدانێکی زیندوون لە بەرانبەر یەکتریدا و هەست بە بەرپرسیارەتی دەکەن.

لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەرمایەی کۆمەڵایەتی مەترسیی زۆری لەسەرە. هۆکارەکەشی ئەوەیە ژیانی خەڵک لە بواری سیاسی و بەتایبەتی ئابووری زۆر تێکچووە. سیستمی سیخوڕی و سیخوردروستکردنی کۆماری ئیسلامی متمانەی لەنێو خەڵکدا لاواز کردوە. لەگەڵ ئەوەشدا سەرمایە کۆمەڵایەتییەکان بۆ حیزبە سیاسییەکانی کوردستان دەسمایەیەکی بەبایەخن کە نابێ لە دەستی بدەن، چونکی لە ڕەوتی خەبات لەدژی کۆماری ئیسلامیدا دەتوانن زۆرترین دەسکەوتی پێ دەستەبەر بکەن. نموویەک بێنینەوە: کاتی خۆی لە شەڕی نێوان حیزبی دێموکرات و ڕێژیمی ئێراندا سەربازێک لە پادگانێکدا سەربازێکی دیکە دەکوژێ. فەرماندەکە لێی دەپرسێ کێ کوشتوویەتی، ئەویش دەڵێ: پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات هاتنە سەرمان و ئەویان کوشت. فەرماندەکە دەڵێت ڕادەوەستین هەتا ئێواری، ئەگەر ڕادیۆ دەنگی کوردستان باسی کرد دیارە حیزبی دێموکرات کوشتوویەتی، دەنا نا وا نییە. ئێواری و سبەینێی ئەو ڕۆژە ڕادیۆی حیزب باسی ئەو ڕووداوە ناکات و دوای لێکۆڵینەوە دەردەکەوێ سەربازەکە خۆی ئەو تاوانەی کردوە. لێرەدا ڕاستگۆیی حیزب سەرمایەیەکی کۆمەڵایەتیی بەنرخی بۆ حیزب و بزووتنەوەکە دروست کردوە.

لە حیزبی دێموکراتیشدا ئەو سەرمایە کە دروست کراوە، بەهێزە بەڵام لەنێو خەڵک و کۆمەڵگەدا بەتەواوی نەهادینە نەبووە؛ بەڵکوو متمانەیەکە کە خەڵک بە حیزبیان هەبووە و هەیە و ئەوەش بەرهەمی خەبات و تێکۆشانی دەیان ساڵەی حیزبی دێموکرات و ڕۆڵ و کاریگەریی ڕێبەرانێکی کاریزمای وەک دوکتور قاسملووە. خۆ هەر لەجێدا یەکێک لە ڕەمزەکانی مانەوەی حیزبی دێموکراتیش هەر ئەوە بووە کە خەڵک پشتیوانیەتی و لە هەموو قۆناغ و بڕگەکانی ژیانی سیاسیی ئەم حیزبەدا لەگەڵی بەردەوام بوون.

د. قاسملووی نەمر لە "کورتەباسێک لەسەر سوسیالیزمی دێموکراتیک"دا ڕاست باس لەوە دەکا و خەمی گەورەشی بۆ کۆمەڵگە ئەوەیە کە سەرمایەی کۆمەڵایەتیی خۆی لەدەست نەدا و لەسەر ئەوە باوەڕەیە حیزبی دێموکرات هاوکات لەگەڵ بردنەپێشی پرسی نەتەوەیی، دەبێ بە بەردەوامی کار لەسەر چاکسازیی کۆمەڵگە بکات. بۆیەشە حیزبی دێموکرات هەر دوو بابەتی نەتەوایەتی و ئامانجی دوارۆژی بۆ کۆمەڵگەی لە بەرنامەی خۆیدا جێگیر کرد. بەڵام سنوورەکانی ئەم دوو چەمکە کە کارکردی جیاوازیان هەیە، پێویستە دیار و جیا بن. بەڵام لە ئێستادا تا ڕادەیەک ئەم بوارانە تێکەڵ بە یەکتری کراون کە یەکێک لە هۆکارەکانی ئەوەیە پرسی نەتەوەگەرایی خۆی لە هەموو بابەتێک وەردەدا. بەو مانایە کە تاک یا خەڵک هەر کارێک بکات بە نەتەوەگەرایی گرێ دەدرێتەوە کە دەکرێ وا نەبێت و ئەوەش زیانی بۆ کۆمەڵگە هەیە. بۆ نموونە کاری خێرخوازی پێوەندی بە نەتەوەگەرایی نییە، بەڵکوو پرسێکی ئەخلاقی و کۆمەڵایەتییە و دەکرێ لە بەستێنی خۆیدا بەهێز بکرێ. یان لادان و هەڵخلیسکانی کۆمەڵایەتیی وەک: "پرسی ئەخلاقی، دزی، گەندەڵی، لەبیرکردنی تاکی کۆمەڵگە، لاوازیی ئابووری، هاندانی نابەجێ، وڵامنەدانەوە بە کێشە و گرفتەکان و..." ئەوانە ئەگەر وڵامیان نەدرێتەوە و دەسەڵات دژی نەوەستێتەوە -جا حیزب بێ یا دەوڵەت- بەرەبەرە متمانەی تاکەکان هەم بە دەسەڵات و هەم بە یەکتری لەنێو دەبات. کاتێکیش سەرمایەی کۆمەڵایەتی لەنێو، چوو ئیدی دەسەڵات، تاک و کۆمەڵگە لێک دادەبڕێن و لەوەها کاتێکدا دەسەڵات بۆ حوکمی خۆی پەنا بۆ سەرکوت دەبات و کۆمەڵگەش دژی بەها و بایەخەکان دەجووڵێتەوە.

پێوەندیدار بە حیزبی دێموکرات و سەرمایەی کۆمەڵایەتی بابەتێک کە ڕێبەریی حیزبە وەک خەسار دەبێ بیبینێت و مشووری لێ بخوات، کەلێن و دابڕانی نەوەکان و فکرەکانە لە یەکتری و لەدەستدانی ئەو سەرمایە کۆمەڵایەتییەیە کە دەکرێ بە زیانی خەڵکی کوردستان و جووڵانەوەکە بشکێتەوە. حیزبی دێموکرات بەو ڕابردوویەی کە هەیەتی بێگومان دەتوانێ خوێندنەوەی نوێ و خەسارناسانە بۆ کۆمەڵگە بکات و ئەو سەرمایە بەهێز و بەهێزتر بکاتەوە و بەهۆی ئەوەیکە ماتەوزەیەکی زۆری هەیە، دەتوانێ پێش بەو هەڕەشەیە بگرێ؛ بەتایبەتی کارکردن لەسەر سۆسیالیزمی دێموکرات بۆ کۆمەڵگە دەتوانێ یارمەتیدەرێکی باش بێ.

کۆتا بزمارەکان لە تابووتی "بەرەی موقاومەی" کۆماری ئیسلامی

ناسر سالحی‌ئەسل

مێژووی نوێی وڵاتی یەمەن پاش سەربەخۆیی ئەو وڵاتە لە ساڵی ١٩٧٦ەوە دەست پێ‌دەکات. سەربەخۆیی وڵاتی یەمەن پاش شەڕێکی خوێناوی لەگەڵ وڵاتی داگیرکەری بریتانیا و دوابەدوای ئەو، شەڕی نێوخۆیی نێوان لایەنە سیاسییە ڕکەبەرەکان وەدی‌هات. ڕکەبەریی لایەنە سیاسییەکانی یەمەن لە سەردەمی شەڕی ساردی نێوان دوو بلوکی، کاپیتالیستیی ڕۆژئاوا و کۆمونیزمی ڕۆژهەڵات، دابەشبوونی ئەو وڵاتەی بۆ دوو وڵاتی جیاواز و بەستراوە لێ‌کەوتەوە. کۆماری عەرەبیی یەمەن "یەمەنی باکوور" کە لە لایەن عەرەبستانی سعوودی و وڵاتانی ڕۆژئاوا پشتگیری دەکرا و کۆماری دێموکراتیکی یەمەن "یەمەنی باشوور" کە سەر بە بلوکی کۆمونیزم و یەکیەتیی سۆڤیەت بوو. لە ماوەی شەڕی سارد و لە چوارچێوەی پرەنسیپە نەگۆڕەکانی سیستەمی دوو جەمسەریدا ئەو دوو وڵاتە چەندین جار بەرەوڕووی یەکتر بوونەوە و تەنانەت تا سنووری تێکهەڵچوونی نیزامییش چوونەپێش. پاش کۆتایی‌هاتنی شەڕی سارد لە ساڵی ١٩٩٠ی زایینی ئەو دوو وڵاتە لە چوارچێوەی "کۆماری یەمەن"دا یەکیان گرتەوە.

وڵاتی یەمەن پێکهاتەیەکی "سادە" و لە هەمان کاتدا "تێکهاڵاوی" هەیە. "سادە" بەو مانایە کە فەرهەنگی زۆرینەی خەڵکی یەمەن لە سەر بنەمای نۆرمی عەشیرەیی، باوەڕی مەزهەبی و ڕەهەندەکانی کۆمەڵگەیەکی لایە لایە بیچمی گرتوە. هەروەها "تێکهاڵاو" بەو مانایە کە ئەو وڵاتە کێشە و قەیرانی ڕیشەداری مێژوویی هەیە کە بەردەوام مەترسییەکی گەورە لە سەر یەکیەتی و یەکگرتوو مانەوەی ئەو وڵاتە بووە. ئەو کێشە و قەیرانانە دوو سەرچاوەی سەرەکییان هەیە کە بریتین لە:

یەکەم: بوونی دوو بافتی جیاوازی سیاسی_فەرهەنگی لە باکوور و باشووری یەمەن، نۆرمی عەشیرەیی و دەسەڵاتخوازیی هێزە ئیسلامییەکان.

دووهەم: دەستێوەردانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە کاروباری وڵاتی یەمەن.

یەکێک لە گرینگترین ئەکتەرەکانی گۆڕەپانی وڵاتی یەمەن "حوسییەکان"ن کە شیعەی "زەیدی"ن و لەگەڵ حکوومەتی ناوەندیی سوونەمەزهەب کێشەی جیددی هەیە. ڕیشەی سەرەکیی ناکۆکییەکانی نێوان شیعەکانی "زەیدی" و "حکوومەتی ناوەندیی یەمەن" بۆ گۆڕانی سیستەمی سیاسیی ئەو وڵاتە لە "ئیمامەت"ەوە بۆ "کۆماری" دەگەڕێتەوە. زەیدییەکان بە درێژایی ١٢٠٠ ساڵ لە ژێر ئاڵای ئیمامەتی ئیسلامیی شیعە بە سەر ناوچەکانی باکووری یەمەن حوکمڕانییان کردوە. حووسییەکان حکوومەتداری بە مافی ئیمامانی "بەنی هاشم" دەزانن و دەسەڵاتدارێتیی هەر لایەنێکی دیکە جگە لەو بنەماڵەیە ڕەد دەکەنەوە. بەو پێیە بەردەوام هەوڵی وەدەستگرتنەوەی دەسەڵاتیان داوە. ئەو هۆکارە مێژووییە لە پاڵ سیاسەتە هەڵەکانی حکوومەتی ناوەندی، نایەکسانی لە دابەشکردنی دەسەڵات و بە تایبەتی هەڵاواردنی نیگەتیڤی دەوڵەتی "عەلی عەبدوڵڵا ساڵح" سەرۆکی ئەو کاتی یەمەن، ناکۆکییەکانی نێوان زەیدییەکان و حکوومەتی "سەنعا"ی گرژتر کردوە.

لە کاردانەوە بە دۆخی نالەباری ئابووری و سیاسەتی هەڵاواردنی حکوومەتی ناوەندی لە ساڵی ١٩٩٢ی زایینی ڕێکخراوەیەکی سیاسی بە ناوی "ئەنساروڵڵا" لە پارێزگای "سەعدە" کە پێگەی سروشتیی زەیدییەکانە، بۆ پێڕەوانی مەزهەبی زەیدی، بوونی خۆی ڕاگەیاند. ئەو ڕێکخراوەیە بەرەبەرە چالاکییەکانی خۆی پەرە پێدا و بەتایبەتی پاش ساڵی ٢٠٠٠ی زایینی لە ژێر سەرکردایەتیی "حوسێن ئەلحووسی" تەواو وەکوو هێزێکی سیاسی خاوەن پێگەی جەماوەری دەرکەوت. حوسێن ئەلحووسی کەسایەتییەکی مەزهەبی بناژۆخوازی توندڕەو بوو. درووشمەکانی شۆڕشی ئیسلامی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێرانی کردە بنەمای ئیدئولۆژیکی کاری سیاسی ئەو ڕێکخراوەیە. هەروەها ڕێکخراوەی ئەنساروڵڵای حووسییەکان دژایەتیی ئامریکا، ئیسرائیل و وڵاتانی سوننە مەزهەب بەتایبەت عەرەبستانی سعوودی دەکات. لە سەرەتادا داواکاری سەرەکی ڕێکخراوی زەیدییەکان خودموختاریی زیاتر بۆ پارێزگای سەعدە بوو تا بتوانن پارێزگاری لە نەریتی فەرهەنگی و مەزهەبی و سیاسی "زەیدییە" لە بەرامبەر کارتێکەریی ئیسلامگەرایانی سوننی مەزهەب بکەن.

حوسییەکان ماوەیەکی کەم نییە لە سەر گۆڕەپانی سیاسی وڵاتی یەمەن جموجۆڵیان هەیە. هەر لەو ماوەیەدا تەنانەت عەلی عەبدوڵڵا ساڵحیش، دەرکەوتنی لە ناکاوی حوسییەکانی وەکوو مەترسییەکی گەورە بۆ سەر داهاتووی حکوومەت و دەوڵەتی یەمەنی دەدیت. لە ئاکامی شەڕی دووهەمی عێراق و هاوکاریی یەمەن و ئامریکا گەرای سەرەتایی پێکدادانی ئەو دوو لایەنەی داندرا. لە ساڵی ٢٠٠٤ی زایینی لە ئاکامی ڕێپێوانی جەماوەریی بە دژی سیاسەتەکانی حکوومەتی ناوەندی لە شاری سەنعا پێکدادانی نیزامی لە نێوان حوسییەکان و هێزەکانی ئەرتەش ڕووی دا. ئەو ڕووداوە سەرەتای زەنجیرە پێکدادانی نیزامیی نێوان ئەو دوو لایەنە بوو کە هەر لە قوناغەکانی یەکەمدا کوژرانی حوسێن ئەلحووسی لێ‌کەوتەوە. کوژرانی حوسێن ئەلحووسی، حوسییەکانی بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانیان زیاتر لە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی نزیکتر کردەوە و سپای پاسدارانی ڕێژیمی ئێران لەو دەرفەتە کەلکی وەرگرت و توانی کار و بەرنامە نیزامییەکانی لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی ئەنساروڵڵای حوسییەکان چالاکتر و چڕتر بکات. بە شێوەیەک کە تا واژۆکردنی ڕێککەوتننامەی ئاگربڕ لە نێوان دەوڵەتی ناوەندی و حوسییەکان لە ساڵی ٢٠١١ی زایینی، بە دەنەدانی سپای پاسداران [سپای قودس] پێنج جار پێکدادانی نیزامی لە نێوان ئەو دوو لایەنەدا ڕووی دا.

بەگەیشتنی شەپۆلەکانی بەهاری عەرەبی بۆ یەمەن، حووسییەکانی یەمەن دەرفەتی بۆشایی دەسەڵاتی سەرچاوەگرتوو لە ڕووخانی دەوڵەتی عەلی عەبدوڵڵا ساڵحیان بۆ پەرەپێدانی هێژموونیی خۆیان بە هاوکاریی نیزامی و ماڵیی سپای قودسی ڕێژیمی ئێران، لە پارێزگای سەعدە و ناوچەکانی دەوروبەری ئەو پارێزگایە قۆستەوە. لە ئاکامی ئەو بارودۆخەدا حوسییەکان دەستیان بە فراوانخوازی کرد کە ئەویش بە پشتیوانی و پاڵپشتیی سەرەکی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و عەلی عەبدوڵڵا ساڵح، سەرکۆماری لەسەرکار لادراوی یەمەن بوو. هەروەها بەشداری‌نەکردنی ڕێکخراوەی ئەنساروڵڵای حووسییەکان لە هاوکێشەکانی دەسەڵاتی سیاسی پاش دەوڵەتی ڕووخاوی عەلی عەبدووڵڵا ساڵح، کاردانەوەی قوڵتربوونەوەی کێشە ئەنساروڵڵای حووسییەکان و دەوڵەتی مەنسوور هادی لێ‌کەوتەوە. چونکە قەیرانی نێوان دەوڵەتی نوێی یەمەن و ئەنساروڵڵا، هەلی ڕەخساوی بۆ دەستێوەردانی زیاتری سپای قودسی ڕێژیمی ئێرانی ڕەخساند کە لە ناوچەی نیمچە دوڕگەی عەرەبی کێشە بۆ عەرەبستانی سعوودی و کەنداوی عەدەن لە دەریا عوماندا دروست بکات. بۆیە بە پشتیوانی و هاوکاریی ماڵی_نیزامی و دابینکردنی مووشەک و درۆن لە لایەن سپای قودسەوە، چالاکییەکانی ئەنساروڵڵا بۆ شێوە و شێوازیی نیزامی و تیرۆریستی گۆڕدرا. وا بوو لە ٢١ی سێپتامبری ٢٠١٤ی زایینیدا گرووپی ئەنساروڵڵای یەمەن بە هاوکاریی "سپای قودس"ی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەستیان بە سەر شاری گرینگی سەنعا داگرت و دوو ڕۆژ دواتر سەرۆک‌کۆمار و تێکڕای ئەندامانی کابینەی دەوڵەتی مەنسوور هادی دەستیان لە کار کێشایەوە. هەڵوەشانەوەی دەوڵەت و کابینەی مەنسوور هادی، نەک‌هەر ئەو وڵاتەی بۆ پەلکێشی شەڕی نێوخۆیی کرد، بەڵکوو ئەوە بە مانای هاوپەیمانی حکوومەتی نوێی یەمەن لەگەڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بوو کە کۆتایی بە حوکمڕانیی دەوڵەتێک هێناوە کە دوست و دراوسێ عەرەبستانی سعوودی و ئەندامی شوڕای هاوکاریی کەنداو بوو. لە ڕوانگەی وڵاتی عەرەبستانەوە هەڵدێرانی یەمەن بۆ بەرەی بەناو موقاومەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەیتوانی سەرەتایەک بۆ هەڵدێرانی وڵاتانی دیکەش بێت؛ چونکە ئەو شەڕە درێژەی شەڕی پرۆکسی دوو جەمسەری شیعە و سوننەیە کە لە سەنگەرە جیاجیاکانی ناوچە لە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی قورس‌دان.

خاڵی جیاکەرەوەی کێشەی یەمەن ئەوەیە ئەو وڵاتە لە نیمچەدوڕگەی عەرەبی هەڵکەوتوە کە بە درێژایی مێژوو لەژێر هێژموونیی عەرەبستاندا بووە. بەو پێیە ئەمە بەزاندنی هێڵە سوورەکانی عەرەبستان و تەنانەت وڵاتانی عەرەبیی کەنداو بوو لە لایەن ڕێژیمی ئێرانەوە. چونکە بە دەسەڵاتگەیشتنی گرووپی ئەنساروڵڵای حووسییەکان لە وڵاتی یەمەن لە ڕاستیدا بە مانای دراوسێیەتی و هاسنووریی کۆماری ئیسلامی ئێران لە ناوچەی نیمچەدووڕگەی عەرەبی لەگەڵ عەرەبستانە و ئەو دەرفەتە بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەرەخسێنی هەتا لە نائەمنکردنی ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی عەرەبستاندا دەستی ئاوەڵاتر بێت. جگە لەوە مانەوەی دەسەڵاتدارەتیی ئەنساروڵڵای حوسییەکان لە وڵاتی یەمەن، دەیتوانی ببێتە کارتێکی یاری پاش ڕووخانی ڕێژیمی بەشار ئەسەد بۆ خامنەیی تا وڵاتی عەرەبستان ناچار بە سازان لە وڵاتی سووریەی پاش بنەماڵەی ئەسەد و مانەوەیی حەشدی شەعبی لە وڵاتی عێراق بکات. چونکە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ترسی لەوە هەیە پاش ڕووخانی دەسەڵاتدی بنەماڵەی ئەسەد و شکستی گەروەی گرووپە پرۆکسییەکانی لە لوبنان و سووریە و غەززە، هەر گۆڕانکارییەک لە یەمەن کە لە قازانجی خەڵکی ئەو وڵاتە و لاوازکردنی دەسەڵاتی حوسییەکان بێ، گۆڕانکاریی گەورەی لە ناوچەیی ڕۆژهەڵاتی ناڤیندا بە دوودا دێت و بوار بۆ ڕووخانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لەبارتر دەبێت.

لە گۆڕانکارییەکانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا داهاتووی گرووپی ئەنساروڵڵای حوسییەکان مەترسیی گەورەی لەسەرە. چونکە بە هۆی کردەوەکانی ئەم گرووپە وەک مووشەک‌هاویشتن بۆ سەر ئیسرائیل و نائەمنکردنی ڕێڕەوی بازرگانی لە کەنداوی عەدەن و کێشە خوڵقاندن بۆ وڵاتی ڕوو لە گەشەی عەرەبستان، ئەویش بە هاندان، دەستێوەردان و پشتیوانیی ماڵی و نیزامی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ناسەقامگیرییەکی پتر لە ناوچەی نیمچە دووڕگەی عەرەبی، هەم بۆ وڵاتانی ڕۆژاوا و هەم بۆ وڵاتی ئیسرائیل خوڵقاوە کە ناکرێ درێژەی هەبێت. بۆیەلە ئەگەری هێرشی بەرینی ئیسرائیل و وڵاتانی ڕۆژئاوا بۆ سەر ئەنساروڵڵای حوسییەکان و بەهێزکردنی لایەنە دێموکراتیکەکانی یەمەن بۆ کۆنتڕۆڵ‌کردنەوەی شاری سەنعا، گرووپی تێرۆریستی ئەنساروڵڵای حوسییەکان کۆتایی بە دەسەڵاتەکەی دێت. لە وەها هەلومەرجێکدا وڵاتی یەمەن بەرەو ئاشتی و سەقامگیریی نێوخۆیی و دوورکەوتنەوەی لە دەستێوەردان و ئاژاوەنانەوەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران دەچێت.

ئێستا پاش بزمارڕێژکردنی تابووتی ئەنساروڵڵای حوسییەکان، گەلانی یەمەن بە دامەزراندنی حکوومەتیکی بنکەفراوانی دێموکراتیک و وڵامدەر کە هەموو پێکهاتەکان و ئایینزاکان لە خۆ بگرێ، دەتوانن هیوادار بە گەشەی سیاسی_ئابووریی و ژیانی سەردەمیانە بن. بۆیە ڕووخانی دەسەڵاتی حوسییەکان چەندە لە بەرژەوەندیی خەڵکی یەمەنە، ئەوەندەش ڕێژیمی عەلی خامنەیی لە لێوارەکانی ڕووخان و دارمان نزیکتر دەکاتەوە.

***

دارسمه

دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

سەرپۆشی دیجیتاڵیش دەێتە بازاڕ

ساڵی ٢٠٢٥ە و سەرەنجام گەشتی ئیرشاد بڕیاری داوە تەکنەلۆژیای زۆر پێشکەوتوو بەکار بهێنێت. ئێستا لە جیاتی ئۆتۆمبێلی "وەن"ی سپی و پۆلیسی مرچ‌ومۆنی گەشتی ئیرشاد، فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوانی بچووک بە کامێرا و هۆشی دەستکردەوە بەسەر شەقاماندا دەسووڕێنەوە و وەک "پاسەوانانی دیجیتاڵی عەفاف" ناسراون، هەموو ڕۆژێک بە زانیاریی نوێ بارگاوی دەکرێنەوە دەگەڵ نوێترین مۆدێلی پۆشین و فیلی دەرچوون لە یاسا ئاشنا دەکرێن.

"یاسەمین گیان" هەرئێستا لە ئارایشتگا هاتووەتە دەرەوە، قژی بە جۆرێک ڕێکخستوە کەمێک لەژێر لەچکەکەیەوە دیارە. فڕۆکەیەکی بێ‌فڕۆکەوان نزیک دەبێتەوە و بە دەنگێکی ڕۆبۆتیەوە دەڵێت: "خوشکی بەڕێز، ٣.٧ سانتیمەتر لە قژی ئێوە دیارە. تکایە لە ماوەی ١٠ چرکەدا داپۆشەوە. هەروەها ڕەنگی قژیشت چەندین پلە لە ئاستی ڕێگەپێدراو چاوانی نێرینەی کچ‌پەسەند دەئەنگێوێت. یاسەمین گیان بە زەردەخنەیەک دڵبزوێن و دڵڕفێنێشەوە دەڵێت: "هەر بەڕاست وردبینیی ئێوە لە پێواندا هەتا یەک لەدەی سانتیمیترە؟"

فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان وڵام دەداتەوە: "بەڵێ خاهەر. ئێمە پێشکەوتووترین سیستەمی پێوانمان هەیە. هەروەها لە ساڵی نوێی کافران یان ساڵی نوێی زایینیدا دیاری‌کردنی ڕێژەی نەرمی و بۆنداریی قژ و عەیب نەبێت هێندێک شتی دیکەشمان بۆ زیاد کراوە." لەم کاتەدا "ویدا خانم"ی هاوڕێی یاسەمین گیان بە مانتۆیەکی فشەوە دەگاتێ و بە شێوازی "نەستەعلیق" لەسەر مانتۆکەی نووسراوە: "ئەم مانتۆیە لەگەڵ هەموو پێوەرەکانی پۆشینی ئیسلامی دەگونجێت." ویدا خانم وای دانابوو، بەم داهێنانە نوێتەوە دەتوانێت کڵاو بخاتە سەر فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان.

فڕۆکە بێ‌فڕۆکەوانەکە، بە تیشک وێنە لە ویدا خانم دەگرێت و دەڵێت: "خوشکی بەڕێز، فۆنتی نەستەعلیقی ئێوە ٢ پلە لە ئاستی ڕێگەپێدراو لارترە. هەروەها پیتەکانی 'ئەلف' و 'لام'ی ئێوە ٠.٥ میلیمیتر لە ستانداردی ڕێگەپێدراو درێژترن. ئەمە دەتوانێت ببێتە هۆی ورووژاندنی هەستی دیتن و تێکدانی نەزمی گشتی." ویدا خانم، بە سەرسوڕمانەوە دەڵێت: "یانی ئێستا دەبێت لە نێوەڕاستی شەقام فۆنت بگۆڕم؟ بۆچی مەگەر پیتەکانی ئەلفوبێش سەرپۆشیان هەیە؟"

فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان دەڵێت: "نەخێر، دەتوانن سەردانی نزیکترین نێوەندی گۆڕینی فۆنتی سەرپۆش بکەن. هەروەها بەپێی گشتاندن (بخشنامە)ی نوێ، هەموو پیتەکانی ئەلفوبێ دەبێت سەرپۆشی گونجاویان هەبێت و بە هیچ شێوەیەک نابێت ئاستی پێکەوەلکانی دو پیتی ئەلف و لام وەک دیاردەیەکی ناشەرعی بەدیارەوە بێت و ئەمە وەک ئەوەیە میوفرۆشی زیددی ئینقلاب دوومیوەی ناشرینی خەیار و تەماتە یان پرتەقاڵ بەمەبەستی فرۆشتن یان بە هەر مەبەستێکی دیکە لە تەنیشت یەکتر دابنێت."

لەم کاتەدا، پیرەژنێک بە لایاندا تێ‌دەپەڕێت. چارشێوەکەی کەمێک لادەچێت و فڕۆکە بێ‌فڕۆکەوانەکە دەستبەجێ هەستی پێ‌دەکات. سیستەمی ناسینەوەی دەم‌وچاو لە فڕۆکە بێ‌فڕۆکەوانەکەدا، تەمەنی ئەم پیرەژنە بە ٧٥ ساڵ دەخەملێنێت، بەڵام بەپێی پرۆتۆکۆل، هیچ جیاکارییەک بۆ تەمەن دیاری نەکراوە. پیرەژن تووڕە دەبێت و بە گۆچانەکەی هێرش دەکاتە سەر فڕۆکەکە و دەڵێت: من چل و شەش ساڵە چارشێو دەپۆشم، ئێستا پارچە ئاسنێکی هیچ‌وپووچ دەیەوێت فێرم بکات چۆن چارشێو بکەمە سەرم؟ بە مەرقەدی ئەم شێخ عەبدولعەزیمە، ئەو کاتەی ئەم فڕۆکە و مڕۆکە دیجیتاڵ و میجیتاڵانە نەبوون، سەرپۆشمان باشتر دەپۆشی!"

فڕۆکە بێ‌فڕۆکەوانەکە خێرا بەرز دەبێتەوە و دەڵێت: "خوشکی بەڕێز، هەڕەشە لە فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوانی گەشتی ئیرشاد بە تاوان دادەنرێت و دەبێت بە پێدانی پارە و بەشداری‌کردن لە خولی ڕێزگرتن لە فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوانی گەشتی ئیرشاددا سزا بدرێی. تکایە ئارامیی خۆشت بپارێزە."

یاسەمەن گیان و ویدا خانم، بۆ ڕاکردن لەم دۆخە بڕیار دەدەن بچنە کافەیەک. لە کافەکە، لەسەر مێزی تەنیشتیان کچێک دانیشتوە و قژێکی دەستکرد بەسەریەوەیە. فڕۆکە بێ‌فڕۆکەوانەکە لە پشت شووشەوە وێنەی دەگرێت و ئاگەداری دەکاتەوە و دەڵێت:"خوشکی بەڕێز، قژی دەستکردت سێ لەسەدی پلە بەرەو چەپ لاربووەوە. ئەم لاربوونەوەیە دەتوانێت نیشانەی مەیلێکی نەشیاو لە بیرگەی خاوەنەکەی دابێت. کچەکە بە تووڕەییەوە دەڵێت: "ئاخر مەگەر قژی دەستکردیش ئاراستەی جوگرافیایی هەیە؟ نەکا سبەی ناچار بین بۆ ڕەنگی چاویشمان مۆڵەت وەربگرین؟" فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان، وڵام دەداتەوە: بەڵێ خوشکی بەڕڕڕێـــزززز. بەپێی ڕێنماییەکانی ژمارە ٧/٢٠٢٥، پێویستە قژی دەستکرد ڕێک دەگەڵ کەمەری زەوی (خەتی ئیستیوا)هاوتەریب بێت. سەبارەت بە ڕەنگی چاویش بەم زووانە گشتاندن(بخشنامە)ی نوێمان پێ‌دەگات. خاوەنی کافە لەم دۆخە ماندوو دەبێت و پەردەی ئەستوور دەکێشێت. بەڵام فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان هاوار دەکات: ئاگاداری! ئاگاداری! بەکارهێنانی پەردەی دژە سکان قەدەغەیە. پلەی گەرمی نێو کافەکەش ٢ پلە لە ئاستی ڕێگەپێدراو بەرزترە و دەتوانێت ببێتە هۆی گەرمای زۆر و لاچوونی نائاگایانەی لەچک."

کاتێک شەو دادێت، فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان دەگەڕێتەوە بنکەی خۆی و لە ڕاپۆرتی ڕۆژانەیدا دەنووسێت: ئەمڕۆ ١٢٤٧ حاڵەتی قژی نادیار، ٨٩٢ حاڵەتی فۆنتی نەگونجاو، یەک حاڵەتی هێرش بە گۆچان بۆ سەر فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان، و ٥٢٣ حاڵەتی لاریی قژی دەستکرد تۆمار کرا. هەروەها ١٤٧ کەس بەهۆی زەردەخەنەی زیاتر لە ئاستی ڕێگەپێدراو ئاگادار کرانەوە. بەم شێوەیە سەرپۆش دەچێتە چاخی دیجیتاڵەوە، بەڵام ڕاپۆرتی پێوەندیی نێوان قژی خاو و دەروونی کچان و کوڕان و هەستی خەڵکی بێکار و پیرەژنی بێزار و وەزاڵە هاتوو، لە ئەوپەڕی نهێنی (فوق‌محرمانە)دا تۆمار دەکرێن و دەگەنە دەستەڵاتداران. ترس لە گەرمبوونی بازاڕی سەرپۆشی دیجیتاڵی دەستەڵاتداران دادەگرێت. سەرپۆشی دیجیتاڵ ئەو سەرپۆشانەن هەست بە بوونی فڕۆکەی بێ‌فڕۆکەوان دەکەن و لە خۆیانەوە هەتا تێپەڕینی فڕۆکە قژە خاوەکان بە شێوەی کاتی دادەپۆشن.

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO:886 4 Januray 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

"ژانی کوردبوون" چاپ و بڵاو بۆوە

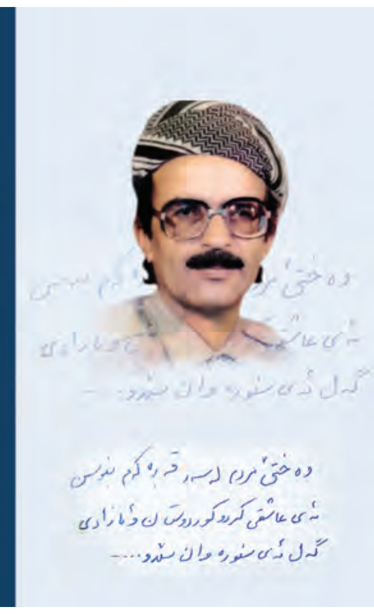

«ژانی کوردبوون»، بیرەوەریی ژیانی سیاسیی تێکۆشەرێکی سیاسیی نێو ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران چاپ و بڵاو بۆوە.

ڕەزا مورادی، نووسەری «ژانی کوردبوون» کە بەسەرهاتی خۆی و ژیانی سیاسیی مامۆستا مەلا ئەحمەد مورادیی باوکی لە توێی گێڕانەوەدا نووسیوەتەوە، دەڵێ: ژانی کوردبوون ئەو ژانەیە کە هەر تاکێکی کورد بە جۆرێک لە جۆرەکان هەستی پێ کردوە. هەندێک کەم و هەندێک زۆر، بەڵام هەندێ کەسیش هەتا سەر ئێسقان ئەو ژانە کاری تێکردوە و تامی تاڵی کوردبوونی چەشتوە. پەرتووکی ژانی کوردبوون، گێڕانەوەیەکە لە چاو منداڵێکی کورد لە ناوچەی هەوشارە کە باوکی دەبێت بە پێشمەرگە و هەڵدانەوەی ئەو ئازار و نەهامەتییانەیە کە بەسەریان دێت. پاشان گێڕانەوەی ئەو بەسەرهات و ئەشکەنجانەیە کە بەسەر باوکیدا دێنن.

ئەم بەرهەمە بەشێک لە ژیان و بەسەرهاتی نەمر مامۆستا ئەحمەد مورادی دەخاتە ڕوو کە لە ساڵی هەزاروسێسەدوهەژدەی کۆچیی هەتاویی لە گوندی مەمەر کە دەکەوێتە ناوچەی هەوشار لە نێوان شارەکانی سایینقەڵا و تیکاب لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دایکبووە. هەر لە دەستپێکی شۆڕشی گەلانی ئێران دژ بە دەسەڵاتی پاشایەتی بەرگی پێشمەرگایەتی لەبەر کرد و دژی چەوساندنەوە و هەڵاواردن و بێبەشکردنی گەلی کورد لە مافەکانی، چەکی مافخوازیی کردە شان و هاتە ڕیزی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و پاش چەند ساڵ لە هاوینی ساڵی ١٣٦٤ی هەتاوی بە ئاگاداریی حیزب گەڕایەوە نێوخۆی کوردستان و لە شاری تیکاب نیشتەجێ بوو. بەڵام هەر وەک پێشتر باوەڕی قووڵی بە ڕێبازەکەی هەبوو و بیر و هزری هەر لەلای هاوڕێ شۆڕشگێڕە مافخوازە خۆنەویستەکانیەتی بوو. کاتێکیش یەکێک لە کوڕەکانی مامۆستا (ڕەزا) ڕێبازی مامۆستای درێژە دا و چەکی شۆڕشی لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا کردە شان، ئازار و ئەشکەنجە و زیندانیی مامۆستا زۆر زیاتر بوو، و لە ئەنجامی ئەو ئازار و ئەشکەنجانەدا مامۆستا تووشی نەخۆشیی بوو و هەتا ئەوکاتەی لە ڕۆژی ١٣٨١/٢/٢٩ دڵە پڕ لە ئاواتەکەی لە نەخۆشخانەی وەحدەتی شاری سنە بۆ هەمیشە لە لێدان کەوت.

چاپەمەنیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەستخۆشی سەبارەت بە نووسین و چاپی ئەم بەرهەمە دەستخۆشی لە کاک ڕەزا مورادی دەکا و هیوای سەرکەوتنی بۆ دەخوازێت.

٢٠٢٤ی زایینی، ساڵی ڕەشی ڕۆژنامەنووسان

لە ساڵی ٢٠٢٤ی زایینیدا ١٢٢ ڕۆژنامەوان کوژراون. فێدراسیۆنی نێونەتەوەیی ڕۆژنامەنووسان وێڕای ڕاگەیاندنی ئەم هەواڵە باس لەوە دەکا کە لەو ١٢٢ ڕۆژنامەنووسە کوژراوە ١٢ کەسیان ژن بوون.

بەپێی دوایین ئامارەکانی ئەم فێدراسیۆنە ٧٧ کەس لە ڕۆژنامەنووسانی کوژراوی ساڵی ڕابردووی زایینی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و وڵاتانی عەرەبی بوون. ٢٢ ڕۆژنامەنووس لە ئاسیا، ١٠ ڕۆژنامەنووس لە ئافریقا، ٩ ڕۆژنامەنووس لە ئەمریکا و ٤ ڕۆژنامەنووسیش لە ئورووپا لە کوژراون

جیا لە ڕۆژنامەنووسانی کوژراو لەم ساڵەدا، ئەم فێدراسیۆنە باسی لە دەسبەسەرکرانی ٥١٦ ڕۆژنامەنووسی لە ساڵی ٢٠٢٤دا کردوە کە لە چاو ساڵی ٢٠٢٣ و ٢٠٢٢ زایینی دەیان کەس زیادی کردوە.

ئانتۆنی بلانگێر، بەڕێوەبەری گشتیی فێدراسیۆنی نێونەتەوەیی ڕۆژنامەوانان، وێڕای دەربڕینی هاوخەمی لەگەڵ بنەماڵە و هاوڕێیانی ئەم ١٢٢ ڕۆژنامەنووسە، ڕایگەیاندوە: «١٢٢ چیرۆکی ناتەواو لە پشتی ئەم ئامارەدا بوونی هەیە و ئێمە بۆ گەرەنتیدان بەوەی کە کوشتنی ڕۆژنامەنووسان بێ سزادان نەمێنێتەوە، هاوکات داوا لە هەموو وڵاتانی ئەندام لە نەتەوە یەکگرتووەکان دەکەین بۆ پەسەندکردنی کۆنڤاسیۆنێک کە وڵاتان ناچار بە پاراستنی گیانی ڕۆژنامەنووسان بکات، هەنگاو بنێن».

کۆچی دوایی چیرۆکنووسی گەورەی کورد، مەنسوور یاقووتی

بەداخەوە ئێوارەی ڕۆژی شەممە، ڕێکەوتی ٨ی بەفرانباری ١٤٠٣ مەنسووری یاقووتی ناسراو بە گوڵباخی، نووسەری ناوداری کورد، بەهۆی نەخۆشیی شێرپەنجە لە شاری کرماشان کۆچی دوایی کرد.

یاقووتی لەدایکبووی ساڵی ١٣٢٧ی هەتاوی لە گوندی «کیوەنان» لە سونقوڕی کرماشانە. قۆناغەکانی خوێندنی لە کرماشان تەواو کردوە و لە قوتابخانەکانی ئەم شارەدا وانەی وتوەتەوە. ناوبراو نووسەر، شاعیر و ڕەخنەگری دیاری ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. کاک مەنسوور یاقووتی یەکێک لەو نووسەرە ناودارانە بوو کە ناسناوی «چیخۆفی ئێرانی» پێ دراوە. یاقووتی دەچێتە ڕیزی ئەو نووسەرانەی لە ئەدەبیاتی جیهانیدا بە نووسەری ئەدەبیاتی کەمینە ناودێر دەکرێن کە بە هۆکاری سیاسی ناچار بە نووسین بە زمانی دیکەی جیا لە زمانی خۆیان دەبن، بەڵام خەم و ئازاری گەلەکەیان دەنووسنەوە و لە ئێش و ئازاری خاک و خەڵکی خۆیان غافڵ نین. بۆیە یاقووتییش بە زمانی فارسی و لە دووتوێی چیرۆک و ڕۆمانەکانیدا ئاوڕی لە ژیانی خەڵک و گەلی خۆی داوەتەوە.

مەنسوور یاقووتی کە لە سەردەمی پاشایەتیشدا بۆ هۆی بۆچوون و نووسینەکانیەوە ڕووبەڕووی ئازار و ئەشکەنجە ببۆوە، ساڵی ١٣٥٩ و لە دوای شۆڕشی گەلانی ئێران و لە پاکسازیی قوتابخانەکاندا لەسەر کارەکەی لابرا و دواتر لەگەڵ کاری نووسین کرێکاریشی دەکرد.

بەشێک لە بەرهەمەکانی مەنسوور یاقووتی وەرگێڕدراونەتە سەر زمانی کوردی، کە «چرایەک لە سەر مایینکۆ» بەناوبانگترینیانە. بەشێکی دیکە لە بەرهەمەکانی دیکەی نووسەر بریتین لە: «آواز کوه»، «داستان‌های آهو دره»، «قصه‌های زاگرس»، «آیین یارسان در اساطیر قوم کرد»، «حماسه بابک خرم‌دین»، «خرچنگ بلندپرواز»، «دهقانان»، «چراغی بر فراز مادیان کوه»، «افسانه‌هایی از دەنشینان کرد»، «گل خاص»، «پاجوش»، «مردان فردا»، «سال‌های پرخاطره»، «با بچه‌های ده خودمان»، «زخم»، «درخت خشک و باغ پرگل.» شایانی ئاماژەپێدانە؛ کاک مەنسوور یاقووتی لە ڕێگای تێکۆشەرانی تەشکیلاتی حیزب لە نێوخۆی وڵات، پێوەندییەکی دۆستانەی لەگەڵ حیزبی دێموکرات هەبوو، و هەمیشە بە چاوی ڕێز و پێزانینەوە لە بۆچوون و نووسینەکانی دەڕواندرا.

ناوەندی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران سەبارەت بە کۆچی دوایی کاک مەنسوور یاقووتییەوە پرسە و سەرەخۆشی پێشکەش بە سەرجەم ئەدیبان و نووسەرانی دەروەستی کورد و بنەماڵەی گەورەی یاقووتی دەکا و خۆی بە شەریک و بەشداری خەمیان دەزانێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران (ناوەندی ڕاگەیاندن)
٩ی بەفرانبار ١٤٠٣

بەر لە ماڵاوایی

لە دیکتاتۆرییەوە بۆ دێموکراسی یا هەر دیکتاتوری!؟

ئەلبورز ڕووبین‌تەن

ساموئل هانتینگتون لە وتارەکەی لە سەر دێموکراسی وەک شەپۆلی سێیەم کە باس لە بونیاتنانی دێموکراسی لە وڵاتگەلی جیاواز و هەروەها فاکتەرگەلی کاریگەر لەو بوارەدا دەکات، لەسەر ئیسلام و دێموکراسی بەو ئاکامە دەگات کە کولتووری ئیسلامی و بەهاکانی دیموکراسی یەکناگرنەوە و پێکەوەسازانی ئەم دووە ئاڵۆز و ناڕون دەبیندرێ. سی پێنج ساڵ لەو ئاکامەی ساموئل هانتینگیون دەگوزرێ، بەڵام بە دیتنی دۆخی سووریەی دوای بەشار ئەسەد زۆر نامۆ نیە بۆ ئێمە. چونکە کۆمەڵێک فەندەمێنتالیستی ئیسلامیی زۆر توندڕەو کە ئێستا دەڵێن ئێمە میانەڕەوین، بەڵام ڕوانگەکانیان بە نیسبەت هەموو بابەتەکان ناڕوونن و خۆیان لە وەڵامی پرسیارەکان دەدزنەوە هەموو بابەتێک بە داهاتوو دەسپێرن. لێرەدا نابێ ئەوە لە بیر بکەین کاتێک پرسی کورد دێتەوە ئاراوە دەسەڵاتی سێکولار یا ئوتوکراتیک، دەسەڵاتی لائیک یا ئایینی، سۆسیالیست یا لیبڕال، پاشایەتی یا کۆماری جیاوازییەکی ئەوتوی نیە، چونکە هەر هەموویان سەرەتا سەرکوتی سیستماتیکی کورد دەکەنە ئەولەویەتی خۆیان و حکوومەتی خۆی بەردەوام دەکات.

تازەترین دیکتاتوری کە لە ناوچەدا ڕووخا، دیکتاتۆریی ڕێژیمی بەعسی بنەماڵەی ئەسەد لە سووریە بوو، ئەو ڕێژیمەی کە تەنیا لە ڕێگەی سەرکوت و جنایەتەوە لە سەر حوکم مابۆوە. بە ڕووخانی ئەو ڕێژیمە هیوای گەیشتن بە دێموکراسی ئەگەڕ زۆر بە کەمیش بێ، بەڵام لای گەلانی سوریە دروست بووە، کەچی دەبینین هەتا ئێستا نەک ئاسۆیەکی ڕوون نابیندرێ، بەڵکوو هەنگاو بەرەو دیکتاتورییەکی دیکە لە لێدوان و کردەوەی حاکمانی نوێدا بەدی دەکرێ. پرسەکە ئەوەیە بۆچی دەرس لە دیکتاتوریی حاکمان وەرناگیرێ و جارێکی دیکە بەرەو دیکتاتوری هەڵدەگیرێ، تەنانەت ئەگەر لە هەندێک بواردا دێموکراسییش بەدی کرا، بەڵام بەرانبەر پرسی کورد هەمان مێنتالیتە هەر هەیە و هێڵی سووری خۆیان لە سەر بنەمای دژایەتیی مافی گەلی کورد دادەنرێت.

لە دوایین لێدوانی ئەحمەد شەرع کە باسی پرسی کورد دەکرێ، دەڵێ تەواوەتی و یەکیەتیی خاکی سووریە بۆ ئێمە هێی سووره و هەر بۆیە نەک جیابوونەوە، بەڵکوو فیدراڵیش نابێ لە سووریە هەبێ. هەروەها بە گشتی هەندێک لێدوانی گشتی کە ئێمە هەموو سوورین و وەک گەلی سووریە جیاوازییەکمان نیە و لەو بابەتانە؛ واتە هەر هەمان لێدوان و گوتاری حاکمانی تاران و ئانکارا دووپات دەکرێتەوە. ئەحمەد شەرعی ئێستا و محەممەد جولانیی دوێنێ تەنانەت باس لە ئاسایشی نەتەوەیی تورکیە دەکات کە ئەمیش بۆ ئەوان گرینگە و بەو شێوەیە هەنگاو بەرەو دیکتاتورییەکی دیکە هەڵدەگیرێ، جا چەندیان پێ دەکرێ ئەوە بابەتێکی دیکەیە.

ئەحمەد شەرع کە بە تێرۆریست دادەنرا و پاداشی ١٠ میلیۆن دۆلاری بۆ گرتنی و هەبوونی زانیاری لە بارەی ئەوە داندرابوو، لە ڕۆژانی یەکەمدا لێدواەنکانی زۆر گشتی بوون و هەوڵی دەدا لەسەر ئەو بابەتانە بدوێ کە بۆ ڕۆژئاوا گرینگن بوون، ئەویش ئەوە کە خەڵک حکوومەت دەکات. ئەوان ئێرانیان دەرکردوە و ئێتر شوێنی لە سووریە نیە، باس لە ئاوەدانی و دابینکردنی پێداویستە سەرەتاییەکان بۆ خەڵکی وەک ئەولەوییەتی خۆی و حکوومەتەکەی دانا. دوایە لە بیستەهەمین ڕۆژی ڕووخانی ڕێژیمی ئەسەد لە لێدوانی بۆ کەناڵی «ئەلعەربیە»دا باسی لەوە کرد کە لەوانەیە بەڕێوەچوونی هەڵبژاردن چەند ساڵ بخایەنێت، ئەوەش ئەو ڕاستییە نیشان دەدات کە ستراتیژیی ئەوان جێگیرکردنی دەسەڵاتی خۆیانە و دواتر چی دەبێ هیچ ڕوون نیە. بەڵام دیسان لەسەر ئەوە پێی داگرتەوە کە چەک تەنیا دەبێ لە دەست حکوومەتدا بێت، بۆ ئەوەی کورد چەک بکرێت.

ڕووخانی ڕێژیمی بەشار ئەسەد و هاتنەسەرکاری دەسەڵاتی نوێ هەڵگری ئەو وانەیەیە کە بە ڕووخانی دیکتاتورییەک هاتنی دێموکراسی مسۆگەر نیە، تەنانەت ئەگەر دێموکراسییەکی کرچوکاڵیش دروست بوو، دیسان کە باس لە پرسی کورد دەکرێ هەر هەمان مێنتالیتەی فاشیستی کە هەبوونی خۆیان لە نەبوونی گەلی کورد دەبینێتەوە دوپات دەبێتەوە.

دێموکراسی بەبێ بە فەرمی‌ناسینی مافی نەتەوەکان و یەک لەوان نەتەوەی کورد، نەک دێموکراسی نیە، بەڵکوو دیکتاتورییەکی دیکە بە ڕەنگێکی دیکەیە و تەنیا بە گۆڕینی ڕێژیمەکان گۆڕانکاری ئەوتو دروست نابێ و ئەمە لە بازنەی گۆڕینی دیکتاتورێک بە دیکتاتورێکی دیکە زیاتر نیە.